

«...om en eller anden Staten vedkommende Gjenstand»

Om Christian Magnus Falsens forståelse av politisk kompetanse i artikkelen «Bør Statsraader være nærverende ved Debatterne i Storthinget, og deeltage i dem?», i tidsskriftet *Den Norske Tilskuer*, 1818.

Lars Brødholt

Europeisk kultur

30stp

Institutt for filosofi, idé- og kunsthistorie og klassiske språk

Det humanistiske fakultet

Forord

Jeg vil rette en stor takk til min veileder Thor Inge Rørvik, som med stødig hånd har ført meg gjennom det norske 1800-talls storpolitiske tumulter. Han har stilt seg til rådighet og gitt meg uvurderlig hjelp og skarpe tilbakemeldinger. Prosjektet ville aldri vært det samme uten. Samtidig vil jeg takke Karl Christian Westergaard for med sitt skarpe blikk å språkvaske og kommentere oppgaven. Hjelpen har vært uvurderlig. Sist, men ikke minst, vil jeg takke min forlovede, Saina Kiandad, for å holde motet mitt oppe gjennom hele prosessen.

Sammendrag

Oppgaven er en undersøkelse av hvordan politisk kompetanse er uttrykt i Christian Magnus Falsens tenkning, særlig representert ved hans tekst «Bør Statsraader være nærværende ved Debatterne i Storthinget, og deeltage i dem?», fra tidsskriftet *Den Norske Tilskuer*, 3. desember, 1818. Christian Magnus Falsen var en sentral aktør rundt utformingen av den norske Grunnloven fra 1814, og han var også en viktig skikkelse i det politiske Norge i de påfølgende årene. Jeg viser hvordan Falsen uttrykte en skepsis både til den politiske kompetansen på Riksforsamlingen i 1814 og det senere Stortingets kompetanse, og hvordan han videreførte denne linjen i artikkelen om statsrådene fra 1818. Statsrådene var de som kunne heve den manglende politiske kompetansen i nasjonalforsamlingen, ifølge Falsen. Samtidig viser jeg hvordan denne skeptiske linjen måtte tilpasses og framstilles under nye omstendigheter i 1818, der Falsen måtte ta hensyn til den da aktuelle, politiske konteksten. Slik prøvde Falsen å reformere det politiske systemet han bidro til å etablere i 1814. Gjennom Quentin Skinners og særlig J.G.A. Pococks metodisk-teoretiske perspektiver viser jeg hvordan Falsen tok i bruk et politisk språk bestående av et klassisk republikansk språk, et nasjonalt orientert og patriotisk språk, og et juridisk språk; jeg viser hvordan Falsen konstruerte en spesifikk forståelse av politisk kompetanse ved å ta i bruk disse språkene, hvor statsrådenes kvaliteter og dyder var av fundamental viktighet for den norske stat av 1818. Med dette analytiske perspektivet synliggjør jeg trekk ved Falsens artikkel som tidligere er utelatt, og som således bidrar til en mer komplett og helhetlig forståelse av både Falsen og hans artikkel om statsrådene.

Innhold**Kapittel 1**

1.0 Emne og problemstilling.....	1
1.1 Tekstgrunnlag og begrunnelse.....	2
1.2 Metodiske og teoretiske betraktninger.....	4

Kapittel 2

2.0 Historisk innledning – Tiden før 1814.....	7
2.1 Eidsvoll og grunnlovskastene.....	9
2.2 Riksforsamlingens kompetanseområde.....	14
2.3 Kompetansestrid i den nye stat: «Kongen vælger selv et Raad»..	17
2.4 Offentligheten: Falsens politiske liv – «megen Dissents».....	18
2.5 Offentligheten: Tidsskriftene – en «Kampplads».....	20
2.6 Statsmaktene og grunnlovskonservatismen – «Patroulleringene».....	24

Kapittel 3 – Analyse

3.0 Den Norske Tilskuer og Christian Magnus Falsens intellektuelle bakgrunn.....	27
3.1 Om politiske språk	28
3.2 Statsrådene og Grunnloven: «Med forenede Kræfter».....	31
3.3 Grunnlov, maktfordeling og kompetansestrid: «den korteste og beqvemmeste Vej».....	36
3.4 Effektivitet og «ædlere Begreber» i politikk og offentlighet.....	39
3.5 Mer enn «almeen Kundskab»: Den politiske borger.....	40

Kapittel 4 – Avslutning

4.0 Falsens videre politiske virke og statsrådssakens videre liv.....	48
4.1 Konklusjon – Simple individer og politiske borgere.....	50

Kapittel 1 - Innledning

1.0 Emne og problemstilling

I det følgende skal jeg undersøke hvordan politisk kompetanse uttrykkes i Christian Magnus Falsens (1782–1830) tekst «Bør Statsraader være nærværende under Debatterne i Stortinget, og deeltage i dem», i tidsskriftet *Den Norske Tilskuer* fra 1818. Falsen skrev det som er kjent som det mest betydningsfulle grunnlovsutkastet til Riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814, sammen med Johan Gunder Adler (1784–1852).¹ Falsen stod i tillegg for en tidlig formulering av et forslag om å gi statsrådene adgang til debattene i stortingssalen.² Med statsrådenes deltakelse i stortingsdebattene ville Falsen endre forholdet mellom statsmaktene og heve den politiske kompetansen på Stortinget. Derfor skal jeg undersøke Falsens artikler i tidsskriftet *Den Norske Tilskuer*, et tidsskrift som var del av et nytt offentlig landskap i Norge etter 1814. Bladet ble utgitt i Bergen fra 1817–1821 av Falsen, Jonas Rein (1760–1821) og Herman Foss (1790–1853). Jonas Rein var en norsk prest og forfatter. Rein var også til stede på Eidsvoll i 1814, hvor han og Falsen virket sammen som støttespillere. Herman Foss var en norsk løytnant, offiser, lærer og politiker, og befant seg i Bergen fra 1813. Der Falsen stod bak redigeringen av bladets politiske innhold er det hans politiske tenkning slik den kommer til uttrykk i *Den Norske Tilskuer* som er denne oppgavens siktemål. Jeg skal trekke en linje fra Falsens tenkning og virke på Eidsvoll fram til *Den Norske Tilskuer*.

Den norske grunnlov av 1814, både den av 17. mai og den senere reviderte utgaven av 4. november, la grunnlaget for et nytt politisk landskap. Den genererte et sett med nye problemstillinger, da den konstitusjonelle tenkningen i Grunnloven snart støtte mot den politiske hverdagen og konstitusjonelle praksis som fulgte. Statsmaktens posisjon vis-à-vis hverandre måtte etableres etter hendelsene på Eidsvoll i 1814. Kongemakten var den utøvende makt, og deler av Stortinget stod i opposisjon til denne.³ Særlig statsrådets posisjon i den nye forfatning var usikker; statsrådet var kongens råd, og rådets myndighet utgikk fra kongen som instans, altså fra Karl Johan (1763–1844).⁴ Gjennom en nærlesning av Falsens artikkel om statsrådene, viser jeg at artikkelen inneholder en bestemt form for forståelse av politisk

¹ Falsen, Christian Magnus og Adler, Johan Gunder, «Det Adler-Falsenske Grunnlovsutkast», i *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovsutkast*, redigert av Tycho C. Jæger, 1–56, Kristiania, Grøndahl og søns bogtrykkeri, 1916.

² Falsen, Christian Magnus, «Bør Statsraader være nærværende under Debatterne i Stortinget, og deeltage i dem», i *Den Norske Tilskuer*, no. 47–48, 1818, 369–382.

³ Kaartvedt, Alf, *Det Norske Storting gjennom 150 år, bind 1*, redigert av C.J. Hambro, Jacob S. Wörm-Müller, Karl Bjørnstad og Sverre Steen, Oslo: Norges Storting i kommisjon hos Gyldendal Norsk Forlag, 1964, 242; se også Steen, Sverre, *På Fallittens Rand, Bind 2, Det frie Norge*, Oslo, J.W. Cappelens Forlag, 1953, 84–86.

⁴ Karl Johan var den svenske kronprinsen, og Karl XIII var den svenske kongen, men Karl Johan var kongens nærmeste rådgiver, og særlig i norske avgjørelser hadde Karl Johan *de facto* makten, se Steen, *På Fallittens Rand* (Oslo: J.W. Cappelens Forlag, 1953), 104–105.

kompetanse og hvorfor det er i forbindelse med statsrådets stilling i staten etter 1814 at politisk kompetanse er viktig for Falsen. Falsen forsøkte med denne artikkelen å reformere systemet han hadde vært med å etablere i 1814; han ville styrke statsrådets posisjon i forhold til de andre statsmaktene.⁵ I det følgende omtales artikkelen som statsrådsartikkelen.

Det er hevdet at Grunnloven ikke kun grunnla en norsk stat, men også konstituerte «ein politisk statsborgar som høyrde til denne nye staten». Ifølge denne tankegangen er Grunnloven et «demokratisk selvrealiseringsprosjekt» hvor borgeren – som følge av rettsliggjøring – befinner seg i en posisjon mellom Grunnloven som rettslig dokument og «Grunnlova som åndelig forfatning med ei dikta forhistorie og difor ei fantasert framtid».⁶ Som følge av rettsliggjøringen får borgeren politisk medbestemmelse, og behov for politisk kompetanse, men borgerens posisjon er ikke fastsatt for all framtid. Endringer i Grunnloven og tolkningen derav eller i de konstitusjonelle innretninger, vil dermed medføre en endret posisjon for borgeren. Posisjonen formes i lys av den politiske kompetansen det medfører å være en borger som har mulighet til å handle politisk og påvirke staten, for eksempel gjennom stemmeretten. Dette er også omtalt som politisk frihet.⁷ Derfor vil undersøkelsen av politisk kompetanse lede an mot å si noe om hvilken posisjon borgeren inntar i Falsens artikkel om statsrådene, og slik synliggjøre hvilket borgerideal som preger Falsens tenkning.

1.1 Tekstgrunnlag og begrunnelse

Denne oppgavens kildegrunnlag er tidsskriftet *Den Norske Tilskuer* og Christian Magnus Falsens tekster i bladet. Historiker Marthe Hommerstad har forklart hvordan mange av bidragene i *Den Norske Tilskuer* var skrevet av Falsen, og historiker Einar Østvedt tar også for seg noen av artiklene i tidsskriftet i hans bok om Falsen.⁸ Etter 1814 var konge og storting statsmaktene med størst betydning i den norske forfatning.⁹ Dette gjenspeiles også i forskningen: Dermed har Falsens tenkning om statsrådene i *Den Norske Tilskuer*, ikke blitt undersøkt slik jeg skal, hos Østvedt og Hommerstad. Det samme gjelder framstillingen av

⁵ I det følgende bruker jeg hovedsakelig statsrådet som betegnelse, selv om både Falsen og hans samtidige, og historikere jeg viser til, ofte bruker regjering. En regjering nærmere det en kjenner i dag ble først etablert senere, på 1840-tallet. Derfor finner jeg begrepet «statsrådet» mest hensiktsmessig i denne framstillingen.

⁶ Langeland, Nils Rune, «Grunnlovas politiske borgar», i *Politisk kompetanse, Grunnlovas borgar 1814–2014*, redigert av Nils Rune Langeland, Oslo, Pax Forlag AS, 2014, 12.

⁷ Seip, Jens Arup, *Utsikt over Norges historie, Bind 1, Tidsrommet 1814–ca 1860*, Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1974, 49.

⁸ Østvedt, Einar, *Christian Magnus Falsen, Linjen i hans politikk*, Oslo, Aschehoug & co., 1945, 337–367; Hommerstad, Marthe, *Christian Magnus Falsen. Stridsmannen*, Oslo: Cappelen Damm AS, 2015, 9–11.

⁹ Se bla. Seip, Jens Arup, *Utsikt over Norges historie. Bind 1, Tidsrommet 1814–ca 1860*, Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1974, om kong Karl Johans forhold til de andre statsmakter, og hans trinnvis tilbaketrekning fra norsk politikk, om hans forsøk på å redigere den nye forfatning på 1820-tallet til senere resignasjon, 70–77.

Falsens opposisjon mot kongen og hans bruk av og forkjærlighet for ytringsfriheten, noe historiker Anders Forfang har behandlet.¹⁰ Hos Forfang leses bladet inn i en kontekst av det opposisjonelle, *mot* den utøvende makt, noe som ikke er hele bildet: Riktignok var ikke bladet vennlig overfor den svenske kongens innflytelse på Norge, i hvert fall ikke i de første årene. Men på samme tid *var* bladet vennlig overfor statsrådene.¹¹ Forfangs avhandling er pressehistorisk, noe som ikke gjelder denne oppgaven. Den politiske tenkningen er sentralt, selv om presse og offentlighet er en viktig del av grunnlaget for Falsens tenkning.

Falsen målbar en sterk skepsis til det folkelige element i maktapparatet – særlig i møte med bøndene både på Eidsvoll og senere på Stortinget.¹² Dette ga seg utslag i tenkningen omkring konstitusjonelle forhold, altså sammensetningen og forholdet mellom statsmaktene. Han forsøkte å forme en posisjon som gjorde statsrådet sterkere, og ikke kongens; samtidig skulle statsrådet være med på å heve Stortingets kunnskaper i ulike saker.¹³ Falsens politiske karriere var heller mislykket; da han ikke var på Stortinget i 1818 kunne kritikken vanskelig reises fra Stortinget selv. Derfor brukte Falsen sitt tidsskrift for å løfte fram saken om statsrådene. *Den Norske Tilskuer* er en viktig kilde til Falsens politiske tenkning, da tidsskriftet gjorde det mulig for Falsen å få sine meninger ut i offentligheten fra 1817 og framover. Flere av Falsens og andres artikler og oversettelser i *Den Norske Tilskuer* er også relevante for å forstå hans tenkning på dette tidspunkt, og jeg vil derfor i det følgende sammenfatte tidsskriftet.

Den Norske Tilskuers første årgang er delt inn i forskjellige temabolker. Disse er henholdsvis «Grundloven», «Handel», «Historie, Historiske Noticer», «Lovgivning», «Poesier», «Politik og Oekonomie», «Satirer i Prosa og Vers», «Stykker af Blandet Indhold» og «Stykker af Moralsk Indhold». De ulike temaene omhandler forslag til grunnlovsendringer, Norges forhold til Sverige etter unionsinngåelsen høsten 1814, Norges økonomiske situasjon etter 1814, og oversettelser av tyske skribenter og politiske tenkere som Friedrich Buchholz

¹⁰ Forfang, Åsmund. *Trykkefrihedens Første Tiår : § 100 I Grunnlova 1814-1842*. Oslo: Universitetsforlaget, 2021, bl. a. 34, 86, 103–105.

¹¹ Falsen blir etter hvert mer kongevennlig, noe som også leder til stor upopularitet blant hans tidligere venner og allierte, se bl. a. Hommerstad, *Stridsmannen*, 224.

¹² Det er velkjent at bøndene var representert under Riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814, se for eksempel Homb, Frode Dymes, «'de snakker politik... de er ikke bønder mere.' Synet på embetsmenn og frihet og likhet hos bøndene i 1814», i *Ideal og realitet – 1814 i politisk praksis for folk og elite*, redigert av Marthe Hommerstad og Morten Nordhagen Ottosen, 29–46, Oslo, Akademika Forlag, 2014, (29). Falsens skepsis og mistro til bøndene og folket generelt behandles nedenfor i avsnittet om Eidsvoll og grunnlovsutkastene og i avsnittet om Riksforsamlingens kompetanseområde, men se også Seip, *Utsikt over Norges Historie, bind 1*, 96–97.

¹³ Østvedt, Einar, *Christian Magnus Falsen, Linjen i hans politikk* (Oslo, Aschehoug & co., 1945), 343; Seip, *Utsikt over Norges Historie, bind 1* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1974), 96.

(1768–1843).¹⁴ 1818-årgangen har tilnærmet samme tematiske inndeling, og tar opp temaer som pressefrihet ved oversettelse av deler av William Blackstones (1723 – 1780) *Commentaries on the Laws of England*, men også behovet for politiske partier og Falsens artikkel om statsrådene.¹⁵ I tillegg kommer innsendte brev fra lesere, gjerne anonymiserte eller under pseudonymer som Philonorvagus, Philopatris og Hypnomisetes,¹⁶ fedrelandselskende og patriotiske greske kallenavn. Falsens eget pseudonym var Aletoepes, som han blant annet har undertegnet en lengre artikkel om gjeldsoppgjøret med Danmark med. I denne artikkelen bruker Falsen Grunnloven i sin motstand mot å skulle bidra til betalingen av Danmarks gjeld til Europas stormakter etter Napoleons fall i 1815.¹⁷ Ellers er det i 1819-årgangen de samme temaene som i de andre årgangene. Men her finnes også oversettelser som omhandler religionens plass i samfunnet – som av Christoph Martin Wieland (1733–1813), en tematikk som også opptok Falsen.¹⁸ En rekke lengre og kortere tekster av blandet filosofisk, republikansk og patriotisk innhold finnes også i *Den Norske Tilskuer*, som for eksempel artikkelen «Almenaand» fra 1818.¹⁹ Falsens republikanske sinnelag har blitt undersøkt før,²⁰ og spor av dette finnes flere steder i tidsskriftet.

1.2 Metodiske og teoretiske betraktninger

Det er tidligere påpekt hvordan Falsens artikkel på mange punkter er lik en tekst av sveitseren Etienne Dumont (1758/1759–1828).²¹ Dumonts tekst er fra 1815, og Dumont er mest kjent for å ha arbeidet med og oversatt filosofen Jeremy Bentham's verker (1748–1832). Da det er Christian Magnus Falsens politiske tenkning som er denne oppgavens omdreiningspunkt, vil en fallgrube være å redusere Falsens publikasjon til en kopi av Dumonts tekst. Tradisjonell idéhistorie ville innebære nettopp dette. Men for ikke kun å påpeke hvor Falsen har det han

¹⁴ *Den Norske Tilskuer*, 1817, hhv. 104 og 289 for grunnlovsforslag; «Om Statsmagternes Deling og Ligevægt», 245, 280; «Norsk Garde i Stockholm», 73, m.m.

¹⁵ *Den Norske Tilskuer*, 1818, hhv. 8, 81 og 369.

¹⁶ *Den Norske Tilskuer*, 1818, 341, 360, 390.

¹⁷ Se *Den Norske Tilskuer*, 1819, 344–352.

¹⁸ Falsen, *Den Norske Tilskuer*, 1819, 233–248; 97–112, 129–144, 145–160; Østvedt, *Christian Magnus Falsen – Linjen i hans politikk* (Oslo: H. Aschehoug & co., 1945), 353

¹⁹ Falsen, *Den Norske Tilskuer*, 1818, 210. Enhver borgers like rett til politisk innflytelse måtte sikres, ellers ville «det hele kun Frembringe Forvirring, Afmagt, og en hær av Ulykker», skrev Falsen her.

²⁰ Se Evju, Håkon, «Jordeiendom og politisk deltakelse. Det klassiske borgeridealet hos Thomas Jefferson og Christian Magnus Falsen», i *Grunnlovsfedre på tvers av atlanten. Norsk og amerikansk konstitusjonshistorie*, redigert av Bård Frydenlund, Torleif R. Hamre og André Larsen Avelin, 81–120, Oslo, Scandinavian Academic Press, 2020.

²¹ Bergsgård, Arne, «Statsrådssaka i hennar fyrste fase», *Historisk tidsskrift* 32, (1940–1942), 205–258, (208), hentet fra <https://www.nb.no/items/e096716ab79aafe384162e155a3d8fab?page=283>; Østvedt, Einar, *Christian Magnus Falsen – Linjen i hans politikk.*, 345. Se Dumont, Etienne, *Tactik eller Theorie for raadslagende Folkeforsamlinger forretninger af Jeremias Bentham*, oversatt av P. Flor, Christiania, H.A. Hjelms Boghandling, 1821, 65–74.

sier *fra*, vil jeg se på teksten som en *handling*. Den britiske idéhistorikeren Quentin Skinner fra den såkalte Cambridge-skolen har tematisert en slik forståelse, der det fokuseres på intensjonen i en ytring.²² Med utgangspunkt i filosofen J.L. Austins (1911–1960) språkfilosofi legger Skinner fram sine metodiske retningslinjer: «[W]e need ... to find the means to recover what the agent may have been *doing* in saying what was said, and hence of understanding what the agent may have meant by issuing and utterance with just that sense and reference.»²³ Ifølge Skinner utgjør dette en handlings illokusjonære nivå.²⁴ For Skinner kan ikke undersøkelsen av en historisk ytring være komplett uten å også ta hensyn til de konvensjoner, begreper og forståelsesmåter som var gjeldende da ytringen ble til.²⁵ Da Skinner videre hevder at enhver argumentasjon er å innta en posisjon i forhold til et allerede eksisterende argument eller problem, blir dette et spørsmål om kontekst: Intensjonen i en ytring leses ut av konteksten.²⁶ Hvilke debatter og historiske problemstillinger en gitt forfatter intervensjoner i med sin ytring, blir da et fruktbart spørsmål å stille.

I samme tradisjon som Skinner, men med et blikk for de litt større, språklige strukturer som danner grunnlaget og handlingsrommet til politiske aktører, er den newzealandske idéhistorikeren J.G.A. Pocock. Hos Pocock er forholdet mellom den større språklige konteksten og den konkrete ytringen sentralt. For å forstå en ytring og forfatterens intensjon i ytringen, er det nettopp «the modes of speech available to him [that] give him the intentions he can have, by giving him the means he can have of performing them».²⁷ Disse *modes of speech*, kaller Pocock politiske språk: «...sublanguages, idioms, and rhetorics, rather than languages in the ethnic sense». Språkene utgjør et rammeverk, et spillets regler, som igjen kan påvirkes av hvordan spillet utføres. De konkrete ytringene kan da ses som et «trekk» i et språkspill, ikke bare i lys av den praktiske, realhistoriske situasjonen, men innenfor Pococks politiske språk. Der Dumonts tekst er en del av rammeverket, vil allikevel enhver ytring «present information selectively as relevant to the conduct and character of politics, and it will encourage the definition of political problems and values in certain ways and not in others».²⁸

For å forstå hva Falsen forsøker å gjøre med statsrådsartikkelen, og hvordan artikkelen er «relevant to the conduct and character of politics», skal jeg undersøke hva slags politisk

²² Skinner, Quentin, *Visions of politics, Volume 1, Regarding Method*, Cambridge, Cambridge University Press, 2002, 82, Skinners kursivering.

²³ Skinner, *Visions of politics, Volume 1* (Cambridge, Cambridge University Press, 2002), 104.

²⁴ Skinner, *Visions of politics, Volume 1*, (Cambridge, Cambridge University Press, 2002), 98 passim.

²⁵ Skinner, *Visions of politics, Volume 1*, (Cambridge, Cambridge University Press, 2002), 78.

²⁶ Skinner, *Visions of politics, Volume 1*, (Cambridge, Cambridge University Press, 2002), 87, 115.

²⁷ Pocock, John Greville Agard, *Virtue, Commerce and History – Essays on Political Thought and History*, Cambridge, Cambridge University Press, 1985, 5.

²⁸ Pocock, *Virtue, Commerce and History* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), 8.

mulighetsrom Falsen har med å gjøre. Dette gjør jeg ved å belyse den historiske sammenhengen ytringen inngår i: Jeg skal kartlegge og beskrive tekstens inngripen i daværende problemstillinger, det vil si det politiske landskapet i Norge av 1818.

Problemstillinger som Stortingets kompetanse, effektivitet i saksgangen på Stortinget, forholdet mellom statsmaktene, statsrådets stilling og hvilke kvaliteter som behøves av en politisk borger behandles i statsrådsartikkelen. Jeg viser hvordan disse problemstillingene, i hvert fall for Falsen, passer med det politiske landskapet av 1818. Derfor skal jeg trekke en linje i hans tenkning fra 1814 og fram til 1818, samtidig som hans bakgrunn fra før den tid og hans senere virke også er relevant. Ved å plassere Falsens tekst i en kontekst av politiske ytringer i den nye offentlighet etter 1814, har jeg som mål å nærme meg en forståelse av hvordan politisk kompetanse er uttrykt i statsrådsartikkelen.

Falsen griper med sin artikkel inn i det politiske systemet han har vært med på å etablere; han forsøker å reformere dette ved til dels å ta i bruk eksisterende politiske språk, som gikk igjen i store deler av den norske embetsmannseliten på samme tid.²⁹ Men han bruker også språkene på nye måter. For eksempel tolker han Grunnloven i sin retning, beskriver statsrådenes kunnskaper og kvaliteter og appellerer til selvstendighetsfølelse og patriotisme, for å underbygge hans forslag om statsrådene. For å belyse disse språkene må jeg lese teksten gjennom både en realhistorisk kontekst og en idéhistorisk kontekst. Det realhistoriske vil ligge i hendelsene rundt Falsens politiske liv og i nevnte politiske landskap etter 1814. Den idéhistoriske konteksten synliggjør hvilke idéer som ligger til grunn for Falsens tenkning, og som han baserer sin artikkel på. Falsen var en meget belest mann, og som jeg kommer tilbake til under, er det mange impulser og innflytelser man kan trekke hans tenkning tilbake til. Derfor vil jeg, ved hjelp av de nevnte grep, nærme meg den mest relevante idémessige kontekst for nettopp statsrådsartikkelen. I tillegg konfererer jeg Dumonts tekst, og peker på noen forskjeller og likheter med Falsens tekst. Slik undersøkes *hvordan Falsen bruker Dumonts tekst, og hva han gjør* i en norsk, politisk sammenheng av 1818. Kontekstualiseringen vil falle på Falsens tekst; Dumonts tekst er heller et springbrett Falsen brukte for å uttrykke egne politiske meninger.

En del av denne framgangsmåten vil også være å se på hvilken form statsrådsartikkelen hadde. Tidsskriftene var begrenset av lovverket, og selv etter trykkefrihetsparagrafen i grunnloven av 1814 måtte tidsskriftene navigere i et landskap hvor

²⁹ Som vil bli klart i analysen dreier dette seg om et juridisk språk, et nasjonalt språk, og et republikansk språk.

konvensjoner og normer gjaldt for ytringene, også avhengig av politisk posisjon.³⁰ Med trykkefrihetslovgivningen i 1814 ble det rom for en *ny type politiske tidsskrifter* som kunne uttrykke sin mening om stat og styresett. Samtidig måtte *Den Norske Tilskuer* forholde seg til en vanskelig økonomisk hverdag, noe som medførte nokså uregelmessig utgivelse. Formen på statsrådsartikkelen er selvfølgelig betinget av disse omstendighetene – omstendigheter som preger dens innhold og dens funksjon i offentligheten. Det er ikke skarpe skiller mellom oversettelser, ren avskrift og egne tanker i mange av Falsens skrifter,³¹ noe som gjør Skinner og Pockocks fokus på teksten som *handling* og bruken av tilgjengelige språklige strukturer særlig anvendelig for min analyse. Eksisterende kunnskap brukes av Falsen, og derigjennom produseres også ny kunnskap. Sammenfattet leses teksten som et uttrykk for Falsens politiske tenkning, og politisk tenkning er alltid situasjonsbetinget. Denne lesningen foregår ved hjelp av sekundærlitteratur og andre originale kilder, som blant annet datidens tidsskrifter, eller andre tekster av Falsen og flere politiske aktører. Derfor vil jeg i det følgende gå nærmere inn på det politiske og offentlige landskap generelt, før jeg behandler Riksforsamlingen på Eidsvoll og Falsens politiske virke spesielt.

Kapittel 2

2.0 Historisk innledning – Tiden før 1814

Da Norge var underlagt Danmark fram til 1814, lå all myndighet hos kongen, Fredrik VI (1768–1839). Det var ikke snakk om offentlig opinion eller offentlig diskusjon av samme format som senere. Den utøvende makt bestod under eneveldet av en sterkt begrenset og sammensveiset gruppe mennesker: Kongen med sine kollegier i København bestemte det som skulle gjøres i Norge.³² I tiåret før 1814 hadde det blitt opprettet midlertidige fora for den utøvende makt i Norge.³³ Med blant annet opprettelsen av Det Kongelige Selskap for Norges

³⁰ De ulike tidsskriftenes posisjon i den politiske offentlighet behandles under. Trykkefrihetsparagrafen, grunnlovens § 100, behandles også under.

³¹ Se bla «Nogle Tanker av en Stor Tænker», DNT, 1819, 198: Teksten framstår som en oversettelse av Kant, men likner ikke på mer enn et par generelle punkter for eksempel Kants *Was ist Aufklärung?* fra 1784, i engelsk oversettelse i *What Is Enlightenment?: Eighteenth-Century Answers and Twentieth-Century Questions*, redigert av James Schmidt, 58–64, Berkeley, University of California Press, 1996, eller Kant, Immanuel, *Den evige fred*, oversatt av Fredrik Bajer, Kristiania, Kammermeyers Boghandel, 1916 [1795]. Disse skrifterne var Kants mest populære og utbredte skrifter fra tiden hvor Falsen skrev sitt innlegg, og Falsens tekst er ikke direkte avskrift, men blandet med Falsens egne tanker. Kant fungerer således som en autoritet for Falsens meninger, men tekstene er ikke et utdrag fra Kant som Østvedt sier, Østvedt, *Christian Magnus Falsen – Linjen i hans politikk* (Oslo: H. Aschehoug & co., 1945), 354.

³² Rian, Øystein, «Hvorfor var det ikke nordmennene som forlot Frederik VI», *Historisk tidsskrift* 93, no. 1 (Mars 2014): 9–33, (26–27, 32), hentet fra <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/ISSN1504-2944-2014-01-02>

³³ Danmark-Norges allianse med Napoleons Frankrike bidro til at Storbritannia hindret kommunikasjonsveiene fra Danmark til Norge. Derav oppstod et behov for mer selvstendige styringsenheter i Norge.

Vel i 1809, forelå tendenser til sterkere politisk styring og forvaltning av Norge.³⁴ En regjeringskommisjon ledet av Christian Magnus Falsens far, Enevold Falsen (1755–1808), ble utnevnt, og Christian Magnus arbeidet også for denne kommisjonen. Christian Magnus ble i 1808 utnevnt til generalauditør i den nyoppnevnte Overadmiralitetensretten i Christiania, og senere samme år fikk han en stilling som sorenskriver i Follo. Han ervervet derfor inngående kunnskap om administrasjon og styring fra tiden i det dansk-norske eneveldet, en viktig erfaring for hans senere tanker om statsrådene.

I 1813 vurderte Christian Fredrik (1786–1848) Norges stilling overfor Danmark-Norge, sammen med den framtrepende Carsten Anker (1747–1824).³⁵ Disse møtene peker fram mot Eidsvoll i begynnelsen av 1814. Christian Fredrik erklærte seg som regent av Norge i på Eidsvoll i februar. 2. mars, 1814, ble et regjeringsråd oppnevnt, og gjennom den senere Grunnloven av 17. mai ble rådet videreført som «Statsraad».³⁶ Slik kan man si at statsrådet var under en sped oppbygging fra før 1814. Christian Fredriks råd fikk legitimitet gjennom den kongelige instruks som ga ham stattholderposisjonen i Norge. Statsrådet under den nye forfatningen, hvor statsrådene bestyrte hvert sitt departement, kan ses i forlengelse av de kollegier som styrte etter kongens ønsker i det eneveldige Danmark-Norge før 1814. Flere embetsmenn i Norge, som Falsen, hadde bakgrunn fra administrasjonen i København i årene før og opp til 1814. En del av den administrative organisering av enevoldsstaten fulgte dermed med inn i statsstyret etter 1814.³⁷ Med andre ord kan en si at «før 1814 styrte embedsmennene Norge i kongens navn; etter styrte de samme menn riket i folkets navn».³⁸ Der dette peker mot en viss kontinuitet fra tiden før 1814, var meningsbrytingen i det nye offentlige landskapet etter 1814 radikalt annerledes enn under eneveldet. Viktig i denne sammenheng og for den følgende undersøkelsen er at deler av den konstitusjonelle praksis foregikk i offentligheten, og utspant seg i et mangfold av tidsskrifter og blader tilveiebrakt av endringer i trykkefrihetslovgivningen med Grunnloven av 17. mai 1814: Grunnloven presiserte at «[f]rimodige Yttringer om Statsstyrelsen og hvilkensomhelst anden Gjenstand

³⁴ Frydenlund, Bård, «Politisk kultur og ukultur under det overordentlige storting», i *Overgangstid – Forargelse og forsoning høsten 1814*, redigert av Ruth Hemstad og Bjørn Arne Steine, 33–43, Oslo: Akademisk Publiserings, 2016, 34; Hommerstad, *Christian Magnus Falsen – Stridsmannen* (Oslo: Cappelen Damm AS, 2015), 58–60.

³⁵ Steen, Sverre, *1814, Det frie Norge bind 1*, Oslo, J.W. Cappelens Forlag, 1951, 37–40. Danmark-Norge stod som kjent på Napoleons side, og da Napoleon ble svekket fram mot sitt endelige fall i 1815, måtte Danmark-Norges posisjon vurderes. Sterkere styring i Norge ble vurdert.

³⁶ Se Grunnlovens §20–22, 28, hvor Statsrådet er termen som brukes. Det beskrives her hvordan statsrådet utgår fra kongen, og at kongen kan avsette rådet, samt hvilke personer som kan velges til Statsrådet.

³⁷ Steen, Sverre, *På Fallittens Rand, Bind 2, Det frie Norge*, Oslo. J.W. Cappelens forlag, 1953, 13–14.

³⁸ Steen, Sverre, «Arne Bergsgård – Ole Gabriel Ueland og bondepolitikken», i *Historisk tidsskrift* 29 1930–1933, 332, hentet fra

<https://www.nb.no/items/58ed3a0badbc5a2fe215c5e25f6eb6f0?page=375&searchText=folke-herre>

ere Enhver tilladte».³⁹ Den konstitusjonelle innkjøringsprosessen som fulgte etter Grunnloven var både bistått av – og foregikk gjennom – ordskiftet i tidsskrifter og aviser. Her kunne man uttrykke nøye og misnøye med statsstyrelsen på en måte man ikke hadde kunnet tidligere, og som ikke bare støttet kollegiene i København. Der Falsens bidrag er nevnt av mange historikere,⁴⁰ har hans tenkning omkring statsrådets posisjon og virkeområde falt offer for den nevnte todelingen mellom konge og storting.⁴¹ Dette har bidratt til at Falsens artikkel ikke har blitt undersøkt annet enn på overflaten. Ifølge Falsen selv fantes ingen «passende Foreningsmidler» mellom statsråd og storting. Dette var feil, skrev Falsen, da statsrådene var hovedpersonene og «det Punkt hvorom Alt drejer sig».⁴² Han ville bøte på denne mangelen og heve Stortingets politiske kompetanse gjennom statsrådene.

I statsrådsartikkelen tematiserer Falsen forholdet mellom statsmaktene og kommer med forslag til hvordan forholdet bør reguleres. Forholdet mellom statsmaktene var et mye omtalt tema i 1814 og etter. Innføringen av maktfordelingsprinsippet på Eidsvoll, sammen med de politiske kompetansekravene eidsvollmennene fremmet, ga ikke den tiltenkte stabiliteten til forfatningen.⁴³ Da Falsen var en viktig deltaker på Riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814, vil jeg følge en linje herfra og fram til artikkelen om statsrådene. For å vise hva Falsen *gjør* med statsrådsartikkelen beskriver jeg først den politiske bakgrunnen fra Eidsvoll, med utgangspunkt i de ulike grunnlovsutkastene. Særlig viktig er det adler-falsenske grunnlovsutkast. Deretter tar jeg for meg Riksforsamlingens kompetanse, slik den ble diskutert av Falsen og regulert gjennom etterfølgende komitéer. Så fortsetter jeg med Falsens politiske virke etter Eidsvoll, før jeg nærmer meg tidsskriftene og *Den Norske Tilskuer*.

2.1 Eidsvoll og grunnlovsutkastene – «Statsstyrelsens simpleste former»

I februar og mars 1814 innså prins Christian Fredrik, Norges daværende konge, at det trengtes et råd som skulle være ansvarlige for kongens handlinger. 17. mai-grunnlovens §4 og senere novembergrunnlovens §5 slår fast at «Kongens Person er hellig; Han kan ikke lastes eller

³⁹ Se §100, «Constitution for Kongeriget Norge», i *Grunnloven vår 1814–1985*, Drammen, Universitetsforlaget, 1985, 132.

⁴⁰ Se Seip, *Utsikt over Norges historie* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1974), 96; Østvedt, Einar, *Christian Magnus Falsen, Linjen i hans politikk* (Oslo, Aschehoug & co., 1945), 337–367; Hommerstad, Marthe, *Christian Magnus Falsen, Stridsmannen* (Oslo, Cappelen Damm AS, 2015), 188, 193–194.

⁴¹ Kaartvedt, Alf, *Det Norske Storting gjennom 150 år, bind 1*, redigert av C.J. Hambro, Jacob S. Wörm-Müller, Karl Bjørnstad og Sverre Steen, Oslo: Norges Storting i kommisjon hos Gyldendal Norsk Forlag, 1964, 242; Denne todelingen finner man også igjen i den norske offentligheten i årene etter 1814, se også Steen, *På Fallittens Rand, Bind 2, Det frie Norge* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1953), 84–86.

⁴² Falsen, Christian Magnus, «Bør Statsraader være nærværende...», 374–375.

⁴³ Langeland, «Grunnlovas politiske borgar», 14.

anklages. Ansvarligheden paaligger Hans Raad». ⁴⁴ Rådet skulle ha rådgivende myndighet overfor kongen, og møtes for saksbehandling med jevne mellomrom. Den 2. mars 1814 utnevnte prinsen Statsrådet. Rådet bestod av fem menn. ⁴⁵ Eidsvollmannen Jacob Aall (1773–1844) beskriver i sine erindringer om de tilstedeværende på Eidsvoll, at mennene i statsrådet

vare de tilvisse besjælede af den varmeste Iver for Selvstændighedens Sag... Alle vare de... Prindsen og den Sag, til hvilken de havde svoret, oprigtigen hengivne, og de ivrigste og competenteste Forsvarere for hans Færd under paafølgende vexlende Skjebne. I Regjeringsvæsenet kunde de ikke være lige øvede; thi Nogle havde aldrig deri taget Deel. Statsstyrelsens simpleste Former maatte endog være Enkelte af dem ubekjendte. ⁴⁶

Sitatet tydeliggjør eidsvollmennenes manglende erfaring og de innkjøringsvansker som fant sted på Eidsvoll, samt mangelen på konkrete innretninger som gjenspeiles i grunnlovsutkastene og i Grunnloven. I de ulike grunnlovsutkastene finner man som nevnt lite om statsrådets stilling. Den danske greven Frederik Adolph Holstein (1784–1836) skrev i sitt grunnlovsutkast at den utøvende makt skulle «paa det fasteste være grundet i een person», og mente at «ingen Indretning er ... mere upassende, end et executiv Raad». ⁴⁷ I biskop Peder Olivarius Bugges (1764–1849) grunnlovsutkast nevnes knapt statsrådenes funksjon: Der «bestemmer Kongen eene, hvorledes og af hvem Regjeringsforretningerne skal bestrides». ⁴⁸ Det samme gjelder i krigsassessor Peter Eliesons (1770–1833) utkast, ⁴⁹ og kongen er heller ikke «bunden ved nogen Stemme fleerhed, da Statsraadets Medlemmers Stemme er blot raadgivende» i professor Johan Frederik Wilhelm Schlegels (1765–1836) grunnlovsutkast. ⁵⁰ I Georg Sverdrups (1770–1850) og Christopher Anker Berghs (1764–1825) utkast er den utøvende makts myndighet noe nærmere spesifisert, men «alle disse Grene af den udøvende Magts Functioner [ere] Kongen eene forbeholdne; dog vil Hans Majestæt i udførelse altid tage sit Raads Mening og Forestilling i Overvejelse». ⁵¹ For professor Niels Treschow (1751–1833)

⁴⁴ *Grunnloven vår 1814–1985*, Drammen, Universitetsforlaget, 1985, hhv. 123, 128.

⁴⁵ Nielsen, Yngvar, *Norge i 1814*, Christiania, J.M. Stenersen & Co. Dorlag, 1904, 70–73. Disse mennene var generalmajor Frederik Gottschalk Haxhausen (1750–1825), amtmann Jonas Collett (1772–1851), amtmann Mathias Otto Leth Sommerhielm (1764–1827), Niels Aall (1769–1854) og Carsten Anker.

⁴⁶ Aall, Jacob, *Erindringer som Bidrag til Norges Historie fra 1800 til 1815*, Christiania, J.W. Cappelen, 1859, 364, hentet fra <https://www.nb.no/items/73aaeddec1d79a96375944534db800b04?page=7>

⁴⁷ Adolph Holstein-Holsteinborgs, Frederik, «Grev Holsten-Holstenborgs tanker om Statsforfatning for Norge», i *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovsutkast, Kristiania, Grøndahl og søns bogtrykkeri*, redigert av Tycho C. Jæger, 1916, 113.

⁴⁸ Bugge, Peder Olivarius, «Biskop P.O. Bugges Grundlovsutkast», i *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovsutkast*, redigert av Tycho C. Jæger, 67–76, Kristiania: Grøndahl og søns bogtrykkeri, 1916, 69.

⁴⁹ Elieson, Peter, «Krigsassessor Eliesons Grundlovsutkast, i *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovsutkast*, redigert av Tycho C. Jæger, 77–93, Kristiania, Grøndahl og søns bogtrykkeri, 1916, 79.

⁵⁰ Schlegel, Johan Frederik Wilhelm, «Professor Schlegels grunnlovsutkast i *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovsutkast*, (Kristiania: Grøndahl og søns bogtrykkeri, 1916), 154.

⁵¹ Bergh, Christopher Anker og Sverdrup, Georg, «Det sverdrup-berghske Grundlovsutkast», i *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovsutkast*, redigert av Tycho C. Jæger, Kristiania, Grøndahl og søns bogtrykkeri, 1916, 211.

har «[d]en lange Vane gjort Begrebet om en Konge og en Regjering uadskillelige»,⁵² og i Nicolai Wergelands utkast (1780–1848) er det kongen som er «Chef for alle den executive Magts Dele». ⁵³ Jevnt over sier utkastene mye om kongen, men mindre om storting og statsråd.

I Christian Magnus Falsens og Johan Gunder Adlers grunnlovskast kan en lese at «Kongen vælger og afskediger Selv Sit Raad... til at lønne disse, og holde sit Hof, tilstaaes Ham, af den første Rigsforsamling, saasnt den er constitueret, den nødvendig befindede Sum, som derefter udbetales Ham aarligen». ⁵⁴ Dette gjorde statsrådet avhengige av Karl Johans tilbøyeligheter og finansielle overskudd. Peter Motzfeldt (1777–1854), kaptein og framtreddende medlem på Riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814 og senere samme år statsrådsmedlem, ga uttrykk for statsrådenes prekære situasjon i sine dagboknotater: «At vi Raader udpeges som Skurker er hverken noget Nyt eller noget sært Mærkeligt», skrev han i 1815. ⁵⁵ Senere var det heller ikke lett for statsrådene å be kongen om penger, da «Kongen ofte bliver sat i ondt Lune, og bliver vanskeligere i de Offentlige Sager, naar man fremkommer med de Andragender, der gaa ud paa hans private Kasse». ⁵⁶

I § 127 i det adler-falsenske utkast kunne en også lese at «ingen af Kongens Raad, Ingen som har Betjæning ved Hoffet, eller pensioneres af Samme, maa have Sæde eller Stemme i Rigsforsamlingen». ⁵⁷ Disse bestemmelsene ble videreført med en noe annen ordlyd i 17. mai-grunnloven og den reviderte grunnloven av 4. november 1814; ⁵⁸ myndighetsområdene skulle ikke blandes. Jurist Eirik Holmøyvik vurderer de viktigste grunnlovskastene til å være det adler-falsenske, Treschows, Sverdrup og Berghs og Wergelands. ⁵⁹ En utbredt oppfatning i 1814 var at gjennomgående maktfordeling var viktig for å opprettholde en balanse mellom statsmaktene, noe Adler og Falsen hevdet i sitt grunnlovskast. ⁶⁰ Men maktfordelingen hadde visse konsekvenser, og skapte noen trekk ved styret i den nye staten, som Falsen senere var misfornøyd med. Hvordan maktfordelingen –

⁵² Treschow, Niels, «Niels Treschows Grundlovskast», i *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovskast*, redigert av Tycho C. Jæger, Kristiania, Grøndahl og søns bogtrykkeri, 1916, 220.

⁵³ Wergeland, Nicolai, «Nicolai Wergelands Grundlovskast», i *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovskast*, redigert av Tycho C. Jæger, 215–245, Kristiania, Grøndahl og søns bogtrykkeri, 1916, 268.

⁵⁴ Adler og Falsen, «Det Adler-Falsenske Grundlovskast», 37.

⁵⁵ Motzfeldt, Peter, *Breve og Optegnelser af Peter Motzfeldt*, København: Gyldendalske Boghandels Forlag, 1888, 105, hentet fra <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb11572226?page=138,139>

⁵⁶ Motzfeldt, *Breve og Optegnelser af Peter Motzfeldt* (København: Gyldendalske Boghandels Forlag, 1888), 132–133, passim.

⁵⁷ Adler og Falsen, «Det Adler-Falsenske Grundlovskast», 37.

⁵⁸ Se §28 i 17. mai-grunnloven og §12 i november-grunnloven, i *Grunnloven vår 1814–1985* (Drammen, Universitetsforlaget, 1985) hhv. 125 og 139. I disse paragrafene står også at kongen «fordeler Forretningerne» blant statsrådene.

⁵⁹ Holmøyvik, *Maktfordeling og 1814* (Bergen, Fagbokforlaget, 2012), 292.

⁶⁰ Adler og Falsen, «Det Adler-Falsenske Grundlovskast», 3.

mest kjent uttrykt av Charles-Louis de Secondat, baron de Montesquieu (1689–1755) – ble anvendt, følger i analysen under. I den norske grunnlov er maktens tredeling representert i punkt A, B, C og D.⁶¹ Men det er den monarkiske makten – og ikke domstolene – eidsvollmennene i 1814 og etterfølgende år behandlet som den tredje statsmakt.⁶² Kongen fikk ifølge Grunnloven betydelig makt med sitt utsettende veto på Stortingets forslag, og statsrådene kunne bare gjøres ansvarlige for de råd de ga kongen. Maktfordelingen var viktig for Falsen, der den skulle sørge for at Stortinget ikke tildro seg for mye makt. I Falsen og Adlers grunnlovsutkast ses en uttalt skepsis til den lovgivende forsamlings posisjon i det som skulle bli den nye statens forfatning:

I Almindelighed har man anseet den udøvende Magt, som den farligste for Statens Frihed... Men det er endnu mere nødvendig at indskrænke den lovgivende Magt, som, når den vil, kan fuldbringe i et Øjeblik hvad den udøvende Magt dog kun efter en længere eller kortere Række af Foretagenheder kan bevirke: at omstyrte Stats-Forfatningen. Kan dens blotte Villie give Love Existens, saa kan dens blotte Villie ogsaa tilintetgjøre dem.⁶³

Myndighetsområdene måtte begrense hverandre.⁶⁴ Falsens forslag for å imøtekomme denne skepsisen til den lovgivende forsamling var en tokammerordning – et lagmannsting og et odelsting – som ville fungere som et underhus og overhus med gjensidig veto. Betydelig formue og eiendom som krav til å bli en del av lagmannstinget gjorde i praksis dette tinget til en forsamling av den nasjonale eliten.⁶⁵ Slik skulle riktig kompetanse sikres hos den lovgivende makt. Bøndene på Eidsvoll var for embetsmennene de fremste representanter for manglende politisk kompetanse. Amtmann Valentin Sibbern (1779–1853) skriver i sine dagboknotater at tokammerordningen ble foreslått fordi man «frygtede for, at Bøndernes Antal paa de kommende Storthing kunde muligens blive saa mange, at de aldeles kunde, ved Enighed mellem sig, faae de naragtigste Ting igjennem, naar Storthinget var samlet».⁶⁶ Vedtaket angående forslaget ble allikevel at odels- og lagting skulle utgå fra Stortinget: «Stortinget udvælger blandt sine Medlemmer ¼ Part, som udgjør Lagthinget, de øvrige ¾

⁶¹ «Constitution for Kongeriget Norge», av 17. mai 1814, 123–132.

⁶² Nordby, Trond, *Grunnlov og styreform*, Oslo: Universitetsforlaget, 2010, 30–31.

⁶³ Adler og Falsen, «Det Adler-Falsenske Grunnlovsutkast», 3–4.

⁶⁴ Dette hevder også Montesquieu, i *The Spirit of the Laws, Book II, chapter 4*, Cambridge: Cambridge University Press, 1989, 155–156.

⁶⁵ Steen, Sverre, «Hvordan Norges Storting ble til», i *Norsk Historie 1814–1914*, redigert av Leiv Mjeldheim, 1–45, Oslo, Universitetsforlaget, 1969, 22; Rørvik, Thor Inge, «'Et formløst øyeblikk', Lovkomiteen av 1814», i *Kodifikasjon og Konstitusjon. Grunnloven § 94s krav til lovbøker i norsk historie*, redigert av Hilde Sandvik og Dag Michalsen, 26–41, Oslo, Pax Forlag AS, 2013, 29–30.

⁶⁶ Sibbern, Valentin, *V.C.W Sibberns Dagbog paa Eidsvold fra 10de April til 17de Mai 1814*, Kristiania, P.T Mallings Bogtrykkeri, 1870, 51, hentet fra <https://www.nb.no/items/5166e8c941a1ba3dc58c5a1bc57e5a3a?page=3&searchText=b%C3%B8ndernes%20ant>
[al](#)

Parter danne Odelstinget». ⁶⁷ Man fikk derfor ikke et overordnet lagting som kunne si rent nei til forslag. ⁶⁸ Dermed fikk ikke Falsens skeptiske holdning til Stortingets kompetanse gjennomslag i form av en tokammerordning. I de andre grunnlovsutkastene var skepsisen til å dele inn myndighet etter stand og rang påpekt, som i Treschows utkast: «Den norske National-Forsamling voterer hverken efter Stænder, ej heller har denne Forskjel paa dets Forhandlinger nogen Indflydelse.» ⁶⁹

Stemmeretten i Grunnloven var også mer vidtgående enn stemmeretten foreslått i det adler-falsenske grunnlovsutkast; i utkastet var formue og jordeiendom av en bestemt størrelse nødvendig, og tokammerordningen skulle motvirke for bred folkelig innflytelse i nasjonalforsamlingen. ⁷⁰ Grunnloven åpnet derimot også for at de som leide jord, selv om de måtte ha gjort det i minst fem år, kunne stemme. ⁷¹ Men Falsen ville ikke bare begrense stemmeretten. For å motvirke bøndenes og andre uegnedes innflytelse på Stortinget, ble det i Adler og Falsens utkast også stilt krav om *valgbarhet*: «Ingen kan uden at han er Norsk Borger, stemme i Valg-Forsamlingen eller vælges til noget Embede...» ⁷² Det samme gjaldt stemmeretten, man måtte være «den virkelige Statsborger og dennes Egenskaber maae derfor fastsættes...»; disse egenskapene ble fastsatt ved eiendom og formue. ⁷³ I Grunnloven ble valgbarheten begrenset til de som var eldre enn 30 år og hadde oppholdt seg mer enn ti år i Norge. ⁷⁴ Med disse punktene i det adler-falsenske grunnlovsutkast anskueliggjøres den skeptisisme og mistenksomhet Falsen selv hadde til den lovgivende myndighet: Denne myndighet skulle begrenses gjennom flere innretninger, og myndighetsområdene skulle holdes adskilt: «Den lovgivende Magt maa aldrig anmasse sig den udøendes eller den dømmendes Rettigheder», heter det i § 32 i utkastet. ⁷⁵ Det handlet om den kompetansen som ble gitt borgeren rent formelt, og *hvem som faktisk hadde* den nødvendige kompetansen til å utføre statens oppgaver. Der valgbarheten fra Falsens grunnlovsutkast ikke ble videreført i sin helhet, og ikke bidro til å holde bøndene utenfor Stortinget, måtte Falsen forsøke andre virkemidler: Den stortingsskeptiske linjen ble for Falsen bare forsterket i de første årene etter 1814; erfaringene han gjorde på Eidsvoll er dermed viktige for å forstå hans politiske

⁶⁷ §74 i «Constitution for Kongeriget Norge», 129.

⁶⁸ Hvordan forholdet mellom odels- og lagtingting er regulert framgår i Grunnlovens §76, i *Grunnloven vår 1814–1985* (Drammen, Universitetsforlaget, 1985), 130, 147.

⁶⁹ Treschow, «Niels Treschows Grundlovsutkast», 228.

⁷⁰ Rørvik, «'Et formløst øyeblikk', Lovkomiteen av 1814», 30–31.

⁷¹ Adler og Falsen, «Det Adler-Falsenske Grunnlovsutkast», 23; «Constitution for Kongeriget Norge», 127.

⁷² Adler og Falsen, «Det Adler-Falsenske Grunnlovsutkast», 17.

⁷³ Adler og Falsen, «Det Adler-Falsenske Grunnlovsutkast», 15.

⁷⁴ *Grunnloven vår 1814–1985*, Drammen, Universitetsforlaget, 1985, 128, 145.

⁷⁵ Adler og Falsen, «Det Adler-Falsenske Grunnlovsutkast», 14.

tenkning i *Den Norske Tilskuer*.

2.2 Riksforsamlingens kompetanseområde – «et umuligt Arbejde»

I tillegg til å forfatte et grunnlovskast av stor betydning – og som en følge av dette – satt Falsen også i konstitusjonskomitéen på Eidsvoll i 1814. Jonas Rein satt også i denne komitéen.⁷⁶ Konstitusjonskomitéen hadde fått ansvaret for å utarbeide et forslag til grunnlov, basert på innsendte utkast.⁷⁷ Falsen var en ledende skikkelse i det som er kjent som selvstendighetspartiet på Eidsvoll.

Under Riksforsamlingen på Eidsvolls første ordentlige forhandlingsdag, 12. april 1814, ble Riksforsamlingens kompetanse diskutert. Dette gjaldt særlig spørsmålet om at Riksforsamlingen skulle «stadfeste [prins Christian Fredrik] i hans regentskap og be ham fortsette inntil Riksforsamlingen annerledes bestemte»; regentens myndighet skulle utgå fra forsamlingen.⁷⁸ Nicolai Wergeland (1780–1848) fremmet denne holdningen, da han var «talsmann for det syn at Riksforsamlingen hadde den absolutte og uinnskrenkede suverenitet...».⁷⁹ Den 18. april framsatte Falsen forslag om nedsettelse av finanskomité, en lovkomité og at Riksforsamlingen skulle begrense seg til utarbeidelse av grunnlov.⁸⁰ Forslagene var også et spørsmål om Riksforsamlingens kompetanseområde, da forsamlingen som grunnlovgivende forsamling ifølge Falsen *ikke* skulle begi seg utover nettopp grunnlovgivningen. Falsen framsatte disse forslagene utenfor den satte dagsordenen, og forslagene befestet partidannelsene på Eidsvoll – hvor Falsen var i spissen for selvstendighetspartiet, mot unionsvennlige Herman Wedel-Jarlsberg (1779–1840) på den andre siden.⁸¹ Forslagene kan ses som et forsøk på å begrense forsamlingens myndighet; den politiske kompetansen måtte sikres.

To av forslagene betonet Riksforsamlingens andel i statens suverenitet annerledes enn Wergeland: En komité på «5 kyndige og erfarne Mænd» skulle «udnævnes af Rigsforsamlingen, saasnt denne har endt sine Forhandlinger, for at gjennemgaae og ordne vort Lovgivningsvæsen».⁸² Dette arbeidet skulle så forelegges nasjonalforsamlingen første

⁷⁶ Steen, Sverre, *1814, Det frie Norge bind 1*, Oslo, J.W. Cappelens Forlag, 1951, 140.

⁷⁷ Steen, *1814, Det frie Norge bind 1* (Oslo, J.W. Cappelens Forlag, 1951), 146.

⁷⁸ Steen, *1814, Det frie Norge bind 1* (Oslo, J.W. Cappelens Forlag, 1951), 138.

⁷⁹ Steen, *1814, Det frie Norge bind 1* (Oslo, J.W. Cappelens Forlag, 1951), 138.

⁸⁰ *Riksforsamlingens Forhandlinger, Iste del, Protokoller med bilag og tillæg*, utgitt av Arnet Olafsen, Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1914, 23–24.

⁸¹ Steen, *1814, Det frie Norge bind 1* (Oslo, J.W. Cappelens Forlag, 1951), 156–157; Rørvik, Thor Inge, «'Et formløst øyeblikk', 28–29.

⁸² *Riksforsamlingens Forhandlinger, Iste del, Protokoller med bilag og tillæg* (Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1914), 23–24, 118.

eller andre gang den trådte sammen. I nevnte paragraf § 94 i Grunnloven står det at «[e]n ny almindelig civil og kriminal Lovbog skal foranstaltet udgivet paa første eller, om dette ikke er muligt, paa andet ordentlige Storthing».⁸³ Den komité av «5 kyndige og erfarne Mænd» som skulle utnevnes endte med opprettelsen av Lovkomiteen 16. mai, 1814. Da utarbeidelse av lover forutsatte ekspertise bestod komiteen hovedsakelig av jurister.⁸⁴ Fra start av var det uklarheter i komiteens konstitusjonelle ståsted; den jobbet på oppdrag fra Stortinget, mens den på samme tid fikk oppgaver fra statsrådet. I tillegg satt det statsråder i komitéen, noe som knyttet komitéen sterkere til statsrådet. Senere ble det usikkert om komiteen kun skulle utrede lovforslag, eller faktisk komme med forslag selv, og den ble oppløst i 1830. Men tanken bak komiteen var at den skulle ta for seg utarbeidelse av spesifikke lover og lovgivning, ikke alle beslutninger som ble tatt av den lovgivende myndighet Stortinget.⁸⁵ Lovkomiteens opprettelse kan ses som et ønske om å sørge for at den nødvendige kompetanse i lovgivningen – som Falsen var skeptisk til at både Riksforsamlingen og Stortinget hadde – ble ivaretatt.

Det andre forslaget omhandlet også Riksforsamlingens kompetanse og rekkevidde, og var at «denne Forsamling, saasart Constitutionen er antaget, og Kongen valgt, ansees som hævet».⁸⁶ Riksforsamlingen skulle altså kun være en grunnlovgivende forsamling; i tillegg skulle den kun behandle spørsmål om finansene og oppnevne en lovkomité. Ifølge Falsen skulle man

fremfor Alt erindre, at vi ikke ere nogen Forsamling, der kan inlde sig i Lovgivningens Detail, end mindre ere i Besiddelse af nogensomhelst executiv Magt, men at den hele Souverainitet er i Folkets Hænder. Lader os altsaa ikke, i det vi, overensstemmende med den os overdragne Fuldmagt, bestemme Rigets Constitution, og hvem der, i Følge samme, skal være i Besiddelse af Souverainitetens forskjellige Bestanddele, begynde med den Indconsequence, selv, i vor Person, at ville samle al den Magt, hvis Deeling vi allerede har bestemt...⁸⁷

Riksforsamlingen skulle «bestemme, til hvem den vil overdrage den udøvende Magt», ikke drøfte utenriksforhold eller utarbeide en ny lovbok: Det ville være «et ligesaa uendeligt, som usikkert, og, jeg troer, denne ærede Forsamling aldeles uvedkommende Arbeyde».⁸⁸

Mangelen på øvelse som forsamlingen hadde, måtte medfølge at dette arbeidet ble overlatt til

⁸³ «Constitution for Kongeriget Norge», 36.

⁸⁴ Juristene talte fire, mens filosof Niels Treschow var den femte.

⁸⁵ Rørvik, Thor Inge, «'Et formløst øyeblikk', Lovkomiteen av 1814», 33–36.

⁸⁶ *Riksforsamlingens Forhandlinger, Iste del, Protokoller med bilag og tillæg*, (Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1914), 23–24, 118.

⁸⁷ Falsen, Christian Magnus, i *Riksforsamlingens Forhandlinger, Iste del, Protokoller med bilag og tillæg*, utgitt av Arnet Olafsen, Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1914, 117–118.

⁸⁸ Falsen, Christian Magnus, i *Riksforsamlingens Forhandlinger, Iste del, Protokoller med bilag og tillæg* (Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1914) 116.

mer kompetente personer. Fordelingen *mellom* myndighetsområdene i forfatningen var heller ikke noe Riksforsamlingen skulle begi seg ut på, til dette var forsamlingen for «uindviede i Politikens Konstgreb». ⁸⁹ Falsen ville altså begrense Riksforsamlingens myndighet; han var skeptisk til både den og Stortingets myndighetsområde og kompetanse i forfatningen av 1814.

Da finanskomiteen kom med sin innberetning om finansenes tilstand i Norge den 9. mai, 1814, som senere ble lest opp igjen 13. mai, leste Falsen opp «en Betænkning i denne Anledning». ⁹⁰ Falsen var også her skeptisk til hva Riksforsamlingen skulle bruke tid på: det «vilde være et umueligt Arbejde at faae vort hele Pengevæsen, paa denne Forsamling saaledes ordnet, at Intet stod tilbage at ønske, med mindre vi bleve siddende i ½ Aar eller mere...». ⁹¹ Statsrådene måtte også få det de trengte av midler; da nordmenn ifølge Falsen ikke var «de usle Hytteboere» som andre påstod, ville hver og en «lægge sin Skjerv på Fædrenelandets Alter», altså betale de skatter som krevdes. ⁹² I dette spørsmålet ga Jonas Rein, som satt i konstitusjonskomitéen med Falsen, sin fulle støtte til Falsen, der Rein velvillig proklamerte at han ville bidra med det han kunne. ⁹³ Oppfordringen var også spesielt rettet mot bøndene på forsamlingen: «Og du Norges Odelsmand! ... skulde du intet vilde opofre, nu vel da vælg det eeneste som staaer tilbage [sic] vælg Svensk Herredømme». ⁹⁴ Valget stod mellom å betale skatt for å bevare selvstendigheten, eller la Sverige ta seg av pengestellet. Stort sett, både på Eidsvoll i 1814 og i senere tid, kjempet bøndene for lave skatter. ⁹⁵ Reins og Falsens interesser møttes på Eidsvoll, både i skattepolitiske og statsrådsvennlige henseender. De framsto her som partnere og støttespillere. Det er påpekt hvordan Rein og Falsen, spesielt i Riksforsamlingens senere tid, tilbrakte kveldene sammen privat, hvor de diskuterte påfølgende dager og saker. ⁹⁶ Sammen videreførte de denne statsrådsvennlige linjen – i tillegg til mistroen til bøndene og til Stortingets kompetanse – i *Den Norske Tilskuer*.

⁸⁹ Falsen, i *Riksforsamlingens Forhandlinger, Iste del, Protokoller med bilag og tillæg* (Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri) 1914, 117.

⁹⁰ *Riksforsamlingens Forhandlinger, Iste del, Protokoller med bilag og tillæg* (Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1914), 58–59.

⁹¹ *Riksforsamlingens Forhandlinger, Iste del, Protokoller med bilag og tillæg* (Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1914), 344–345.

⁹² *Riksforsamlingens Forhandlinger, Iste del, Protokoller med bilag og tillæg* (Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1914), 344, 346.

⁹³ Rein, Jonas, i *Riksforsamlingens Forhandlinger, Iste del, Protokoller med bilag og tillæg*, utgitt av Arnet Olafsen, Kristiania, Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1914, 356.

⁹⁴ Rein, i *Riksforsamlingens Forhandlinger, Iste del* (Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1914), 356.

⁹⁵ Hommerstad, *Stridsmannen*, 134, 230.

⁹⁶ Nygaard, Knut, *Jonas Rein – en monografi*, Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1947, 219.

2.3 Kompetansestrid i den nye stat – «Kongen vælger selv et Raad»

At Riksforsamlingen ikke skulle gå ut over den maktfordeling og likevekt som allerede var innført, var en idé som framstod som et resultat av grunnlovsarbeidet. Dette foranlediget en drakamp om det konstitusjonelle tyngdepunktet i den nye forfatningen, etter unionsinngåelsen med Sverige på senhøsten 1814; både Stortingets arbeidsmåte og dets posisjon i forhold til Karl Johan måtte etableres. I denne kompetansestriden ble statsrådets posisjon usikker: Det «hersket uenighet i kompetansespørsmål mellom de to statsmaktene. Det var uunngåelig, så uklar som Grunnloven var på mange punkter...» Stortinget møttes også kun hvert tredje år, en ordning som varte helt til 1871, og imens var statsrådet en «ukontrollert, vurderende eksekutiv makt», som historiker Alf Kaartvedt har kalt det.⁹⁷

Ifølge Grunnlovens §12 var statsrådet kongens råd: «Kongen vælger selv et Raad af Norske Borgere, som ikke ere yngre end 30 Aar. Dette Raad skal i det mindste bestaae af en Statsminister og syv andre Medlemmer».⁹⁸ Stortinget kunne ikke avsette statsrådet, foruten ved riksrettsdom mot ett og ett medlem – kun kongen hadde slik myndighet.

Den konstitusjonelle sammensetning etter 1814 er av historiker Jens Arup Seip beskrevet «som et kompromiss mellom to statsteoretiske prinsipper – maktbalansesystemet og prinsippet om en ‘uavhendet’, stadig virkende folkesuverenitet».⁹⁹ Folkesuvereniteten går ut på at all makt er gitt *fra* folket, *til* hvem enn som utøver den. Juristen Henrik Steenbuch (1774–1839), skrev i sin grunnlovskommentar fra 1815: «Souvereniteten over Folket kan Ingen uden selv Folket overdrage».¹⁰⁰ Denne overdragelsen forpliktet makthaveren eller suverenen til å utføre folkets vilje og forpliktet folket til lydighet overfor suverenen.¹⁰¹ Lovgivning og bevilgningsrett var delt mellom storting og konge; de måtte begge være enige for at lover eller bevilgninger kunne gå igjennom. Begge parter hadde rett til å forkaste forslag fra den andre, gjennom veto. En viktig forskjell er dog at kongen kun hadde utsettende veto. Ble forslaget videreført fra den folkevalgte forsamling på tre etterfølgende storting gikk

⁹⁷ Kaartvedt, Alf, *Det Norske Storting gjennom 150 år, bind 1*, redigert av C.J. Hambro, Jacob S. Wörm-Müller, Karl Bjørnstad og Sverre Steen, Oslo: Norges Storting i kommisjon hos Gyldendal Norsk Forlag, 1964, 242–243.

⁹⁸ §12 i «Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814 og nu, i Anledning af Norges og Sveriges Rigers Forening, nærmere bestemt i Norges overordentlige Storting i Christiania den 4de November 1814», i *Grunnloven vår 1814–1985*, Drammen, Universitetsforlaget, 1985, 139.

⁹⁹ Seip, *Utsikt over Norges Historie, bind 1* (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1974), 44.

¹⁰⁰ Steenbuch, Henrik, *Bemærkning over Kongeriget Norges Grundlov af 4de November 1814*, Trondheim, 1815, XIX, hentet fra

<https://www.nb.no/items/10f5e62de835df38670c8b60e0a81181?page=0&searchText=Bem%C3%A6rkning%20over%20Kongeriget%20Norges%20Grundlov%20af%204de%20November%201814>

¹⁰¹ Steenbuch, Henrik, *Bemærkning over Kongeriget Norges Grundlov af 4de November 1814*, Trondheim, 1815, XXI; Folkesuverenitetsprinsippet er mest berømt formulert av den sveitsiske filosofen Jean-Jacques Rousseau, i *Om samfunnspakten, eller Statens Grunnsetninger*, Oslo, De norske bokklubbene, 2004, bl. a. side 27–30.

loven igjennom, uavhengig av kongens innvendinger. På andre områder var myndighetsfordelingen mer fordelaktig for kongen. Han kunne gi lover gjennom såkalte provisoriske anordninger mellom sittende storting.¹⁰² Da Stortinget bare kom sammen hvert tredje år, ga dette et visst handlingsrom. På Eidsvoll hadde statsrådenes stilling vært punktet hvor forholdet mellom statsmaktene ble debattert; spørsmålet var om statsrådene skulle være ansvarlige for det råd de ga kongen, eller om de skulle være ansvarlige for underskriften de ga foreliggende beslutning. Dette spørsmålet ble videreført i novemberforsamlingen, der Grunnloven ble omformet etter unionens nye forutsetninger.¹⁰³ Den viktigste endring i statsrådenes stilling fra novemberforsamlingen var at statsrådet ble delt i to avdelinger – en i Stockholm, og en i Christiania.¹⁰⁴ At Stortingets og statsrådets posisjon var usikker vises som nevnt i Grunnloven, der det sies mer om kongens myndighet, enn om storting og statsråd. Stortingets myndighet presiseres i §75, en paragraf som brukes i Falsens argumentasjon om statsrådenes adgang til Stortinget, og tolkningen av visse punkter i denne paragrafen bidro til strid om kompetanse mellom konge/statsråd og storting i 1818.¹⁰⁵ Statsrådets og Stortingets posisjoner i den nye forfatning måtte forhandles frem. Falsens artikkel om statsrådene kan således leses inn i spørsmålet om statsrådenes ansvarliggjøring,¹⁰⁶ noe som utdypes i analysen under. Falsen forsøker i statsrådsartikkelen å imøtekomme de i hans øyne utilsiktede konsekvenser innføringen av maktfordelingen hadde medført.

2.4 Offentligheten: Falsens politiske liv – «megen Dissents»

I tillegg til Eidsvoll i 1814 var Falsen til stede på det første ordentlige Storting i 1815. Han var valgt inn fra Nordre Bergenhus Amt, hvor han ikke bodde, noe som gjorde at det ikke var gitt på forhånd om Falsens valgfullmakt skulle godkjennes. Falsens egen valgbarhet ble undersøkt. Som W.F.K. Christie sa det: «Ihenseende til Falsens Valg var der megen Dissents

¹⁰² Se §17 for bestemmelse om provisoriske anordninger og §76–79 om hvordan det er Stortinget som til sist avgjør om et forslag skal bli lov, i Grunnloven av 17. mai 1814, i *Grunnloven vår 1814–1985*, Drammen, Universitetsforlaget, 1985, 124, 130.

¹⁰³ Dette overordentlige storting var regelrett en ny grunnlovgivende forsamling, der en revidert grunnlov i lys av Norges union med Sverige, forelå 4. november, se Steen, *1814, Det frie Norge bind 1* (Oslo, J.W. Cappelens Forlag, 1951), 262, passim.

¹⁰⁴ Seip, *Utsikt over Norges Historie, bind 1* (Oslo: Gyldendal norsk Forlag), 43–44, 46–47.

¹⁰⁵ Se *Grunnloven vår 1814–1985*, Drammen, Universitetsforlaget, 1985, fra §3–§48 om kongen og den utøvende makt, og bl. a. §75 om hva «det tilkommer Stortinget», hhv. 137–144 og 147. Statsrådets posisjon faller inn under paragrafene om kongen; Steen, *På fallittens rand* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1953), 212. For Falsens bruk av §75, se «Bør Statsraader være nærværende», 371. Om kompetansestriden og Falsens bruk av §75 følger i analysen under.

¹⁰⁶ Seip, *Utsikt over Norges Historie, bind 1* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag), 96.

og mange og lange Debatter.»¹⁰⁷ Fullmakten skulle vise for valgforsamlingen at han hadde blitt valgt på riktig måte. Falsen ble valgt inn, men sykdom gjorde at han ikke kunne være mye til stede. Han øvde ingen større innflytelse på Stortinget dette året.¹⁰⁸ Han kom tilbake til Stortinget i slutten av januar 1816, og engasjerte seg i den pågående saken om allmenn verneplikt, en viktig sak dette året. Engasjementet førte til at han kom skjevt ut overfor de fleste bonderepresentantene på Stortinget.¹⁰⁹ Hans tanker om hvem som burde ha politisk medbestemmelse ble endret i møte med bøndene på Eidsvoll og Stortinget. Han hadde tidligere – som mange embetsmenn – hyllet odelsbonden som selve grunnlaget for en særegen frihetsfølelse hos det norske folk.¹¹⁰ Men senere skrev Falsen om fordelene ved å forandre Grunnloven på en måte som «indskrænkede de egentlige Bønders Repræsentations-Ret, i det mindste indtil de havde erholdt den Grad af Oplysning, der kunde gjøre dem skikkede til et saa vigtig Ombud, som det at sidde i en lovgivende Forsamling».¹¹¹ Mangel på politisk kompetanse gjorde bøndene uegnet som stortingsrepresentanter. Det Falsen *gjør* er altså å bruke odelsretten som et historisk argument innenfor rammene av et patriotisk og selvstendighetshevende politisk språk. Han brukte bøndene historisk, men ville ikke av den grunn ha dem med i politikken på lik linje som embetsverket. Akkurat som romantiseringen av odelsbonden, var mistroen mot bønder og andre et syn hos resten av embetsmannseliten. Mistroen var et uttrykk for en selvtilit grunnet i embetsstandens utdanning, en utdanning som ifølge dem selv medførte politisk kompetanse.¹¹² Falsens møte med bøndene på Stortinget gjorde at han mistet tilliten både til bøndene og dermed også til Stortinget.¹¹³ Han ble ikke valgt til Stortinget i 1818, der han var tre år tidligere. I Bergen, med planene for *Den Norske Tilskuer*, fikk han etablert en ny plattform hvor han uttrykte et ønske om å heve den

¹⁰⁷ Christie, Wilhelm Frimann Koren, *Stiftamtmand W.F.K Christies Dagbog*, Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1900, 39.

¹⁰⁸ Hommerstad, *Christian Magnus Falsen – Stridsmannen* (Oslo, Cappelen Damm AS, 2015), 164–166.

¹⁰⁹ Hommerstad, *Christian Magnus Falsen – Stridsmannen* (Oslo, Cappelen Damm AS, 2015), 172.

¹¹⁰ Se Falsen, Christian Magnus, *Norges Odelsret, med Hensyn til Rigets Constitution*, R. Dahls Enke og Søn, Bergen, 1815, hentet fra

<https://www.nb.no/items/4f92675826d8de5fbc91011a01af1e52?page=3&searchText=norges%20odelsret>;
Hommerstad, *Christian Magnus Falsen – Stridsmannen* (Oslo, Cappelen Damm AS, 2015), 161–162.

¹¹¹ Falsen, Christian Magnus, *Som man raaber I skoven faar man svar, eller aftvunget Forsvar i Anledning af en anonym Forfatters Kritik over min Afhandling om Norges Odelsret*, Bergen, 1815, 23–24, hentet fra https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2008030510004?page=21

¹¹² Rian, Øystein, «Det norske embetsaristokrati», i *Ideal og realitet – 1814 i politisk praksis for folk og elite*, redigert av Marthe Hommerstad og Morten Nordhagen Ottosen, 111–125, Oslo, Akademika Forlag, 2014, (113); Hommerstad, Marthe, «Et spørsmål om kunnskap? Politisk kompetanse og politisk deltagelse blant bøndene etter 1814», i *Politisk kompetanse, Grunnlovas borger 1814–2014*, redigert av Nils Rune Langeland, 88–104 Oslo, Pax Forlag AS, 2014, 92–93.

¹¹³ Seip, *Utsikt over Norges Historie, Bind 1* (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag) 96–97. Selv med Falsens målbæring av odelsretten som «Grundvolden til al borgerlig Frihed», var han ikke liberal overfor bøndenes innflytelse, hverken på Eidsvoll eller på Stortinget, se Falsen, *Norges Odelsret, med Hensyn til Rigets Constitution* (Bergen, R. Dahls Enke & Søn, 1815), 48.

politiske kompetansen i statsapparatet. Han forsøkte å heve kompetansen ved å styrke statsrådets posisjon, både gjennom artikkelen om statsrådenes deltakelse og senere gjennom forsvar for kongelig veto, også kalt et «ønske om å skifte politisk tyngdepunkt fra gårdbrukerstanden til embetsverket».¹¹⁴

2.5 Offentligheten: Tidsskriftene – en «Kampplads»

Med den nye offentligheten etter 1814 var det tette bånd mellom utviklingen av den konstitusjonelle praksis og den offentlige mening – bånd som fikk ulike uttrykk i tidsskrifter og blader. I det følgende presenteres offentligheten både før og etter 1814, hvor tidsskriftene er en viktig del av framstillingen. Jeg skal vise hvordan ulike politiske posisjoner ble formet gjennom tolking av Grunnloven, og plassere *Den Norske Tilskuer* og Christian Magnus Falsen i dette landskapet. Slik synliggjøres hvordan pressen etter hvert framstår som en fjerde statsmakt, hvor offentlige anliggender ble formet gjennom offentlig meningsbryting.

Tiden før 1814, under eneveldet, var preget av sterk sensur, med noen unntak. Gjennom sensur hadde kongen kontroll over det som ble skrevet og utgitt.¹¹⁵ Etter Fredrik VI's kupp i 1784 ble forskjellige reformer gjennomført, og på 1790-tallet forekom liberaliseringer av ytringsregimet: Dette førte til at beleste embetsmenn, godseiere og kjøpmenn tilegnet seg i større omfang en teoretisk forståelse av viktige politiske idéer i Europa som maktfordelingsprinsippet og folkesuverenitet, idéer som ble brukt ivrig fram mot systemskiftet i 1814.¹¹⁶ Liberaliseringene ble dog ofte fulgt av innstramminger, som en forordning om trykkefrihetens grenser fra 1799. Navigeringen i dette landskapet av regler var forbeholdt de som hadde kompetanse til å handle innenfor de lovpålagte rammene.¹¹⁷ I

¹¹⁴ Seip, *Utsikt over Norges historie. Bind 1* (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1974), 97. I Grunnlovens §78 forklares hvordan lovforslag fra Stortinget trenger kongens godkjennelse: «Billiger Han den ikke, sender Hand den tilbage til Odelstinget med den Erklæring, at Han ikke for Tiden finder det tjenligt at Sanctionere Beslutningen», og i §79 forklares hvordan lovforslaget etter hvert allikevel «vorder Lov» hvis Stortinget godtar den på tre etterfølgende storting; altså har kongen kun utsettende veto, se «Kongeriget Norges Grundlov», 148. Det utsettende veto var også en del av det tidligere adler-falsenske grunnlovskast, i hhv. § 93 og § 94, se *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovskast* (Kristiania, Grøndahl og søns bogtrykkeri), 27–28.

¹¹⁵ Evju, Håkon, «Eneveldet, trykkefriheten og ytringskulturen i Danmark-Norge 1784–1797», i *Eneveldet før undergangen – Politisk kultur i Norge 1660–1814*, redigert av Trond Bjerkås og Knut Dørum, Spartacus forlag AS/Scandinavian Academic Press, 2017, 354.

¹¹⁶ Rian, Øystein. «Sensuren i Danmark-Norge 1536–1814. Vilkaerene for offentlige ytringer 1536–1814», i *Demokratisk teori og historisk praksis – Forutsetninger for folkestyre 1750–1850*, redigert av Hilde Sandvik, 123–160, Oslo, Scandinavian Academic Press, 2010, (146).

¹¹⁷ Michalsen, Dag, «'Grændseskillet imellem Trykkefrihed og Trykkefrækhed'», i *Demokratisk teori og historisk praksis, Forutsetninger for folkestyre 1750–1850*, redigert av Hilde Sandvik, 197–221, Oslo, Scandinavian Academic Press, 2010, (208); Evju, Håkon. «Eneveldet, trykkefriheten og ytringskulturen i Danmark-Norge 1784–1797». I *Eneveldet før undergangen – Politisk kultur i Norge 1660–1814*, redigert av Trond Bjerkås og Knut Dørum. Oslo: Spartacus forlag AS/Scandinavian Academic Press, 2017. 355; Se også Evju, Håkon, «'Skrivefrihedens Rigsdag'. Patriotisme, trykkefrihet og politisk deltakelse under det

Norges Grunnlov av 1814 stod det som kjent at «Trykkefrihed bør finde sted» i § 100. Men interessant er også at § 94, etter pålegget om utforming av en lovbok, sier «[i]midlertid blive Statens nugjeldende Love i Kraft»,¹¹⁸ og dermed viderefører lovgivningen fra eneveldet, som forordningen fra 1799. Slik ble trykkefrihet forstått som fravær av forhåndssensur, men ikke straffefritak i etterkant av problematiske ytringer.

Ikke lenge etter 1814 så flere tidsskrifter dagens lys. Den nye offentligheten var en plass hvor meninger kunne brytes, ofte preget av en hard og uforsonlig tone: Offentligheten var, om man vil, en «Kampplads».¹¹⁹ Først ute var *Den lille Trondhjemske Tilskuer* i 1815, som var en del av opposisjonen i Norge. Den første opposisjon på Stortinget fra 1814 gikk ut fra at den lovgivende og utøvende makt skulle være adskilt, og denne holdningen så man på trykk i opposisjonsblader som *Den lille Trondhjemske Tilskuer*. Likevekt var det viktige, og som jeg har vist fikk man en drakamp mellom statsmaktene.¹²⁰ Motstanden mot den utøvende makt gjorde at opposisjonsbladene plasserte seg på Stortingets side. Gnisningene mellom statsmaktene ga seg etter hvert utslag i at maktfordelingslæren ble trukket i tvil.¹²¹

Opposisjonskampen ble forsterket med ankomsten av *Det Norske Nationalblad*, som utkom fra 1815 til 1821, redigert av Hans Abel Hielm (1792–1869). *Nationalbladet* definerer seg selv som opposisjonelt, og var inspirert av engelske tidsskrifter: «Igjennem de dertil egnede Tidender udtaler der Folket høit sin Villie, advarer, revser.» Bladene var opposisjonelle «fordi de i en vis Maade staae i Modsætning mod den executive Magt, - skiøndt denne Modsætning kun er tilsyneladende, da hver god og liberal Regiering gjerne lader sig underrette om Folkets Ønsker...».¹²² Fravær av en tydelig redaksjonell linje gjorde at det meste av polemiske tekster kom på trykk i *Nationalbladet*. Både *Nationalbladet* og den lille *Tilskueren* satte trykkefriheten opp som beskyttelse omkring den nye konstitusjonen.¹²³ I motsetning til de opposisjonelle bladene fantes regjeringens/statsrådets offisielle talerør, *Den Norske*

sene eneveldet», i *Politisk kompetanse, Grunnlovas borger 1814–2014*, redigert av Nils Rune Langeland, 143–167, Oslo, Pax Forlag AS, 2014.

¹¹⁸ §100 og §94 i Grunnloven av 17. mai 1814, se *Grunnloven vår 1814–1985* (Drammen, Universitetsforlaget, 1985), 132.

¹¹⁹ Se blant annet *Det Norske Nationalblads* selverklærte overtagelse av plassen hvor ytringer strides, 17. juli 1815, 1–2, hentet fra

<https://www.nb.no/items/c934e8555c3422649871eb8707c16147?page=0&searchText=det%20norske%20nationalblad%20kampplads>

¹²⁰ Den *Trondhjemske Tilskuer* skulle anlegge et syn på samfunnet «igjennom sine av det klareste opposisjonsglass slepne briller», sitert i Steen, *På Fallittens Rand, Bind 2, Det frie Norge* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1953), 80.

¹²¹ Steen, *På Fallittens Rand, Bind 2, Det frie Norge* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1953), 84–86.

¹²² Alle sitater er fra første utgave av *Det Norske Nationalblad*, 17. juli 1815, 1–3.

¹²³ Steen, *På Fallittens Rand* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1953), 81, 87. Se for eksempel *Det Norske Nationalblad*, 24. mars 1818, 10. hefte, No. 45–48, 187.

Rigstidende.¹²⁴ Man kunne forvente at bladet skulle publisere «Anordninger, Kundgjørelser fra Regjeringen», og gi en «Fremstilling af saadanne Sager der passere Autoriteterne...»¹²⁵ Da statsrådet sprang ut fra og var tett knyttet til kongen, viser forskjellene mellom disse bladene til ovennevnte hovedlinje mellom storting og konge.

Nettopp i *Det Norske Nationalblad*, 19. november, 1816, kunne man lese om et blad som var tenkt utgitt, enten hver eller annenhver uke, såfremt det fikk nok abonnenter. Bladet var *Den Norske Tilskuer*, og en kunne her lese om nytten av et skrift som «kan bidrage til sunde Ideers Udbredelse, til Kiærlighed til Fædrelandet og dets Forfatning, og i det hele til nyttig Videnskabeligheds Fremme».¹²⁶ Det er altså i landskapet av opposisjonspresse en finner *Den Norske Tilskuer*, selv om bladet holdt seg på en «regjeringsvennlig, forsiktig reformistisk, politisk linje».¹²⁷ Men bladet var *vennlig overfor statsrådene nettopp fordi Falsen var kritisk til Stortingets kompetanse*. I bladets *Forerindring* stod det at bladet skulle «inneholde originale Bidrag og Oversættelser, sigtende til at oplyse saavel repræsentative Regjeringsformers Natur i Almindelighed, som vor Grundlov i Særdeleshed, korte statistiske, oekonomiske og historiske Noticer, moralske Afhandlinger, Poesier og Satirer.»¹²⁸ Opposisjonsbladene så seg selv i motsetning til den utøvende makt, og *Den Norske Tilskuer* kan ikke leses inn i dette bildet, der det på samme tid er statsrådsvennlig. Men *Den Norske Tilskuer* fulgte også noen av de samme linjene som resten av opposisjonen. Denne opposisjonen kan leses i artiklene om Norges forhold til Sverige, også skrevet av Falsen. Disse artiklene tar blant annet for seg nasjonalsaker som eget flagg for Norge, og går også til krasse angrep på Karl Johans forsøk på å øke sin makt gjennom endringer i Grunnloven, eller Karl Johans forsøk på å legge begrensninger for ytringsfriheten ved et tillegg til Riksakten – akten som regulerte forholdet mellom Norge og Sverige i unionen.¹²⁹

Den Norske Tilskuers første årgang er delt inn i forskjellige temabolker. Disse er

¹²⁴ Se for eksempel *Den Norske Rigstidende*, 5. januar, 1815 1, der det forklares at kun de beskjeder som har tillatelse fra «regjeringens» side skal trykkes i bladet, hentet fra <https://www.nb.no/items/3284da132360ee58cc925aa925c684e5?page=0&searchText=%22den%20norske%20rigstidende%22>

¹²⁵ *Den Norske Rigstidende*, 5. januar, 1815, 1.

¹²⁶ *Det Norske Nationalblad*, 19. november, 1816, hentet fra <https://www.nb.no/items/65627bf34a665a50873b4b3f773a0d95?page=13&searchText=det%20norske%20nationalblad>

¹²⁷ Østvedt, Einar, *Christian Magnus Falsen, Linjen i hans politikk*, Oslo, Aschehoug & co., 1945, 337.

¹²⁸ «Forerindring» i *Den Norske Tilskuer*, Bergen, 1817.

¹²⁹ Falsen, Christian Magnus, *Den Norske Tilskuer*, 1817, «Bemærkninger ved Hans Kongelige Majestæts naadige Proposition til Norges Riges Storthing, angaaende Modification og Forandring i Grundlovens 17de §.», 1817, 289; «Om Nødvendigheden af, at Norge erholder eget Flag», no. 9–10, 1818, 65. Falsen tok også kraftig til orde mot forsøk på økt kongelig innflytelse gjennom en foreslått utvidelse av denne provisoriske anordningen i *Den Norske Tilskuer* i 1817, se «Bemærkninger ved Hans Kongelig Majestæts naadige Proposition angaaende et Additament eller Tillæg til Rigsacten», 1818, 193.

henholdsvis «Grundloven», «Handel», «Historie, Historiske Noticer», «Lovgivning», «Poesier», «Politik og Oekonomie», «Satirer i Prosa og Vers», «Stykker af Blandet Indhold» og «Stykker af Moralsk Indhold». Norges økonomiske situasjon etter 1814 behandles, og bladet inneholder oversettelser av tyske skribenter og politiske tenkere som Friedrich Buchholz (1768–1843).¹³⁰ 1818-årgangen har tilnærmet samme tematiske inndeling, og tar opp blant annet pressefrihet ved oversettelse av deler av William Blackstones (1723 – 1780) *Commentaries on the Laws of England*, men også behovet for politiske partier og Falsens artikkel om statsrådene.¹³¹ I tillegg kommer innsendte brev fra lesere, gjerne anonymiserte eller under pseudonymer som Philonorvagus, Philopatreias og Hypnomisetes,¹³² fedrelandselskende og patriotiske greske kallenavn. Falsens eget pseudonym var Aletopes, som han blant annet undertegnet en lengre artikkel om gjeldsoppgjøret med Danmark med.¹³³ Ellers er det i 1819-årgangen de samme temaene som i de andre årgangene, med drøftelser blant annet omkring «Amerikanernes Papiirpenge». Men her finnes også oversettelser som omhandler religionens plass i samfunnet, enda en tematikk som opptok Falsen.¹³⁴ En rekke lengre og kortere tekster av blandet filosofisk, republikansk og patriotisk innhold finnes også i *Den Norske Tilskuer*, som for eksempel artikkelen «Almeenaand» fra 1818.¹³⁵ Falsens republikanske sinnelag har blitt undersøkt før,¹³⁶ og spor av dette finnes flere steder i tidsskriftet. Falsen stod bak redigeringen av *Den Norske Tilskuers* politiske innhold. Sammen med Jonas Rein, som han knyttet bånd til på Eidsvoll, videreførte de spørsmålet om kompetanse i statsapparatet i *Den Norske Tilskuer*. Falsens artikkel om statsrådene var en artikkel med «vidtrekkende konsekvenser», ifølge Einar Østvedt.¹³⁷ Falsen forsøkte med denne artikkelen å reformere det systemet han hadde vært med å etablere i 1814. Derfor viser jeg i denne undersøkelsen en motsetning i det politiske landskap som ikke er den allerede nevnte motsetning mellom konge og storting. Der konge og storting stod som motpunkter, var

¹³⁰ *Den Norske Tilskuer*, 1817, for eksempel 185, 201, 245, 280, 380, 384.

¹³¹ *Den Norske Tilskuer*, 1818, hhv. 8, 81 og 369.

¹³² *Den Norske Tilskuer*, 1818, 341, 360, 390.

¹³³ Se *Den Norske Tilskuer*, 1819, 344–352. I denne artikkelen bruker Falsen Grunnloven i sin motstand mot å skulle bidra til betalingen av Danmarks gjeld til Europas stormakter etter Napoleons fall i 1815.

¹³⁴ *Den Norske Tilskuer*, 1819, 233–248; se også en oversettelse av Christoph Martin Wieland (1733–1813), «Nogle Ord til nærmere Eftertanke, om hvorvidt Fornuftens frie Brug er tilladelig eller at anbefale i Troes-Sager» side 97–112, 129–144, 145–160; Østvedt, *Christian Magnus Falsen – Linjen i hans politikk* (Oslo: H. Aschehoug & co., 1945), 353.

¹³⁵ Falsen, «Almeenaand», 1818, 209.

¹³⁶ Se Evju, Håkon, «Jordeiendom og politisk deltakelse. Det klassiske borgeridealet hos Thomas Jefferson og Christian Magnus Falsen», i *Grunnlovsfedre på tvers av atlanten. Norsk og amerikansk konstitusjonshistorie*, redigert av Bård Frydenlund, Torleif R. Hamre og André Larsen Avelin, 81–120, Oslo, Scandinavian Academic Press, 2020.

¹³⁷ Østvedt, Einar, *Christian Magnus Falsen, Linjen i hans politikk*, Oslo, Aschehoug & co., 1945, 341.

det et mulighetsrom for Falsens tanker mellom disse posisjonene. Dette gjør at Falsen er vanskelig å plassere, men viser også hva han *gjør* med statsrådsartikkelen: Han griper inn i det nevnte mulighetsrommet mellom konge og storting og forsøker å etablere en mer selvstendig posisjon for statsrådet. Ifølge Falsen ville dermed kompetansen i nasjonalforsamlingen løftes, uavhengig av kongemakten.

2.6 Statsmaktene og grunnlovskonservatismen – «Patroulleringene»

Den politiske borgeren hadde etter 1814 fått adgang til politiske beslutninger ved å kunne bli valgt inn i nasjonalforsamlingen. Dette medførte at det kunne være borgere på Stortinget som i Falsens øyne manglet den nødvendige kompetanse. Denne mistroen til de demokratiske trekk i den nye forfatning er en form for demokratikritikk som finnes utover 1800-tallet.¹³⁸

Der en ny offentlighet vokste fram, vokste fram en forståelse av den politiske borgerens valgbarhet og av borgeren som en deltaker i den offentlige samtalen. Et begrenset antall borgere hadde den nødvendige kompetanse. Samtidig med store endringer er det også påpekt en viss robusthet i denne offentligheten, da den kunne romme både press fra svensk side og Karl Johan, samt den nevnte motstanden mot dette presset som blant annet kom til uttrykk i *Den norske Tilskuere*. Denne utviklingen skjedde parallelt med utviklingen av en form for grunnlovskonservatisme, gjeldende i nasjonalforsamlingen etter 1814.¹³⁹

Grunnlovskonservatismen gikk ut på at Grunnloven ikke skulle endres for raskt, om enn i det hele tatt. Men grunnlovskonservatismen kom ikke i stand med én gang etter 1814; da unionen var et faktum utover høsten 1814, ble det på det første ordentlige storting i 1815 framsatt flere forslag til grunnlovsendringer.¹⁴⁰ I 1818 hadde det derimot festet seg en tanke om at Grunnloven nødvendig måtte endres, skulle man sikre seg mot å «undergrave grundpillerne i vor constitution», som Valentin Sibbern uttalte det: Åpnet man for endringer ville man fortsette å endre. Der Karl Johan etter hvert framsatte flere endringsforslag, ble politisk frihet gjennom en uforandret grunnlov et viktig symbol: Grunnloven kunne verne om adskillelsen mellom

¹³⁸ Blant annet hos Frederik Stang, se «Bør Statsraaderne deeltage i Storthingets Debatter», i *Repertorium for Oplysninger og Undersøgelser, vedkommende vigtige Gjenstande for Ottende ordentlige Storthings Virksomhed, Iste Bind*, 12, hentet fra

<https://www.nb.no/items/bbc98dbd7d78e86cae836c41a8e52b24?page=231&searchText=luttret>. Dette synet er kalt Stangs *demokratiske elitisme*, se Slagstad, Rune, *De nasjonale strateger*, Oslo, Pax Forlag, 2015 (3. utg), 13.

¹³⁹ Frydenlund, Bård, «Politisk kultur og ukultur under det overordentlige storting», 41.

¹⁴⁰ Sverdrup-Thygeson Jr., Ulrik, «Det som ikke skjer. Om norsk grunnlovskonservatisme», i *Tolkingar av Grunnlova, Om forfatningsutviklinga 1814–2014*, Oslo: Pax Forlag AS, 2013, 353; Kaartvedt, *Det Norske Storting gjennom 150 år, bind 1*, redigert av C.J. Hambro, Jacob S. Wörm-Müller, Karl Bjørnstad og Sverre Steen, Oslo: Norges Storting i kommisjon hos Gyldendal Norsk Forlag, 1964, 267.

statsmaktene og dermed selvstendigheten, og det tilfalt Stortinget å vokte Grunnloven for inngrep utenfra.¹⁴¹ I Grunnlovens § 112 presiseres at:

Viser Erfaring, at nogen Deel af denne Kongeriget Norges Grundlov bør forandres, skal forslaget derom fremsættes paa et ordentlig Storthing, og kundgjøres ved Trykken. Men det tilkommer først det næste ordentlige Storthing at bestemme, om den foreslaaede Forandring bør finde sted eller ej. Dog maa saadan Forandring aldrig modsige denne Grundlovs Principer, men alene angaae Modificationer i enkelte Bestemmelser, der ikke forandre denne Constitutions Aand, og bør to Trediedele af Storthinget være enige i saadan Forandring.¹⁴²

Med heller vage bestemmelser om konstitusjonsånden, kunne forsvaret av Grunnloven tilpasses ulike utfordringer, og dermed fungere som et våpen i kampen for selvstendighet og uavhengighet. Og ifølge §112 var det Stortinget som i siste instans kunne fastslå om en tolkning av Grunnlovens paragrafer «modsiges denne Grundlovs Principer» eller ikke.¹⁴³ Nettopp dette var den «anmasselsen» Falsen fryktet den lovgivende myndighet kunne begå på bekostning av den utøvende makt.¹⁴⁴ Denne paragrafen viser prosedyre for grunnlovsendring, og kan betraktes som Stortingets store seier fra forhandlingene på Eidsvoll.

En proponent for å styrke Stortingets rolle var jusprofessor Henrik Steenbuch (1774–1839). Han tolket de samme paragrafene – blant annet Grunnlovens §75 – som Falsen også brukte i statsrådsartikkelen.¹⁴⁵ Men Steenbuch brukte denne paragrafen, som sier at «det tilkommer Stortinget... at lade sig forelægge den i Norge værende Regjerings Protocol», til fordel for Stortinget: «Ved Regjerings Protocol maa vel her forstaaes ikke blot en Hoved-Protocol, men enhver af de ved Regjeringen førte Protocoller.»¹⁴⁶ Dette ville medføre at Stortinget hadde større innsyn i regjeringens protokoller enn før. Grunnlovskonservatismen kom til uttrykk på forskjellige måter, i ulike argumenter, og lå bak vektingen av ulike deler av statsapparatet. Steenbuch rykket ut i opposisjonstidsskriftet *Det Norske Nationalblad* i 1821; Grunnlovens uklarhet ga her for Steenbuch anledning til å understøtte Stortinget:

... under denne Forudsætning forekommer det os i det Mindste tvivlsomt, om Kongen tilkommer nogen anden eller større Andeel i Statsmagten, end den som Grundloven i dens paafølgende Afdelinger har tillagt ham, og om ej, hvis der endnu var nogen Deel af Statsmagten, hvorover Grundloven ikke i det

¹⁴¹ Kaartvedt, *Det Norske Storting gjennom 150 år, bind 1*, redigert av C.J. Hambro, Jacob S. Wörm-Müller, Karl Bjørnstad og Sverre Steen, Oslo: Norges Storting i kommisjon hos Gyldendal Norsk Forlag, 1964, 267; Sibbern sitert på side 269.

¹⁴² «Kongeriget Norges Grundlov», 151.

¹⁴³ Se «Kongeriget Norges Grundlov», 147.

¹⁴⁴ Se side 14 om § 32 i det adler-falsenske grunnlovsutkast.

¹⁴⁵ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende», 372. Falsens bruk av denne paragrafen behandles i analysen under.

¹⁴⁶ Steenbuch, *Bemærkning over Kongeriget Norges Grundlov af 4de November 1814* (Trondheim, 1815) 128, hentet fra

<https://www.nb.no/items/10f5e62de835df38670c8b60e0a81181?page=0&searchText=Bem%C3%A6rkning%20over%20Kongeriget%20Norges%20Grundlov%20af%204de%20November%201814>

Følgende kunde ansees at have disponeret, denne endnu er hos Folket og som saadan bør udøves ved ders Repræsentanter.¹⁴⁷

Falsen skulle senere forsvare kongens absolutte veto til forskjell fra hans nevnte tidligere posisjon for det utsettende veto, i *Den norske Tilskuer* i 1821 og senere skrifter. Hvordan skulle «Grundloven fastsætte Maaden, hvorpaa en Kongen trende Gange forelagt, men ikke af ham antagen Beslutning skulle erholde Lovskraft»? Til dette finnes ingen «Rettesnor» i Grunnloven, hevder Falsen, men det er allikevel «den executive Magt, det tilkommer at publicere alle Love». «Betragter man med Opmerksomhed den Aand, som heeltigjennem udtaler sig i Grundloven, saa overbevises man let om, at den har villet tilstaae Kongen saamegen Magt... for at Han med fornøden Kraft skulde kunne styre Statens Roer», skrev Falsen.¹⁴⁸ Da det viktigste for Falsen på dette tidspunktet var at den utøvende og lovgivende makt ikke var samlet på «Eens» hender, måtte det «under intet Paaskud tillades nogen af dem at usurpere (anmasse sig) den andens Functioner», skrev han i *Bemærkninger i Anledning af Constitutions-Forslaget om Kongens Veto* fra 1824.¹⁴⁹ Hans posisjon var at det var like viktig med «Forebyggelsesmidler imod Anmasselser fra Nationalrepræsentanternes Side, som fra Kongens», og at det ikke ville finnes «noget hensiktsmæssigere, noget mildere, noget mindre stødende end det omtvistede ubetingede Veto».¹⁵⁰ Mot dette stod Steenbuch, som hevdet at det var «ligesaa muligt, at en svag Konge, forledet af slette Raadgivere, kunde vedblive fra Storting til Storting at forkaste de bedste og hensigtsmæssigste Lovbeslutninger af Nationalforsamlingen»; dermed var ikke kongelig veto riktig virkemiddel.¹⁵¹

Ulike tolkinger av Grunnloven formet ulike posisjoner i striden om det kongelige veto, og om makt- og myndighetsutøvelse mer generelt. Grunnlovskonservatismen fikk noe senere, i tidsskriftet *Patroullen*, et karakteristisk uttrykk. I første utgave kunne en lese, etter sitater av Karl Johans formelle godtakelse av den norske Grunnloven og hans overlevering av kong Karl XIII's ed til Stortinget, hvordan grunnlovsvokteren

¹⁴⁷ Steenbuch, Henrik, «Hvori bestaaer Forskjellen mellem Regjerings-Foranstaltninger og den egentlige Lovgivning, eller: hvilke ere i Almindelighed Grændserne mellem den lovgivende og executive Magts Virkekreds». *Det Norske Nationalblad*, 11. juni, 1821, no. 25–28, 107.

¹⁴⁸ *Den Norske Tilskuer*, 1821, 178–179.

¹⁴⁹ *Den Norske Tilskuer*, 1821, 177. Se også særlig *Bemærkninger i Anledning af Constitutions-Forslaget om Kongens Veto*, Christiania, 1824.

¹⁵⁰ Falsen, Christian Magnus, *Nogle ord i Anledning af det Wulfsbergske Bogtrykkerie udkomne Svar paa de fra Bogtrykker Lehmanns Officin udkomne Bemærkninger om Kongens Veto*, Christiania, Det Wulfsbergske Bogtrykkerie 1824, 7–8. I Falsen og Adlers grunnlovskast heter det også i § 32 at «[d]en lovgivende Magt maa aldrig anmasse sig den udøvedes», se *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovskast, Kristiania, Grøndahl og søns bogtrykkeri*, redigert av Tycho C. Jæger, 1916, 14.

¹⁵¹ Steenbuch, Henrik, *Svar paa de hos Bogtrykker Lehmann udkomne Bemærkninger om Kongens Veto*, Christiania, Det Wulfsbergske Bogtrykkerie, 1824, 10.

forsynet med denne Instrux, med min Tavle, med min Pergaments-Roulle, og en lille Bogtrykker- Presse, begiver jeg mig nu paa Patroulleringene, stolende paa alle selvstændige Normænds Bistand, for at vi fælles kan bidrage til Overholdelsen af den Grundlov, som det Norske Folk besluttede, og tvende Konger højtideligen antog og stadfæstede; den Grundlov, hvorved Kongemagtens Eenhed og Kraft sikkes og, som paa eengang skal være Borgen for Folkets Rettigheder og Fremtids Lyksalighed.¹⁵²

Dette sitatet framstår som selve sinnbildet på grunnlovskonservatismen. Christian Magnus Falsen og statsrådsartikkelen må leses inn i en kontekst av denne grunnlovskonservatismen. Der Steenbuch ville styrke Stortingets posisjon, ville Falsen styrke statsrådets. Falsen tolker de relevante grunnlovsparagraferne i sin retning; når forslaget om statsrådet senere, i 1826, blir foreslått som en grunnlovsendring, er dette for et grunnlovskonservativt Storting.¹⁵³

Grunnlovens viktighet for Falsen kommer til uttrykk i hans edsavleggelse, som Karl Johan krevde av alle embetsmenn etter unionsinngåelsen i 1814.¹⁵⁴ I Grunnlovens §92 stod hvordan kun norske borgere kunne få embeter i staten: De borgerne som «bekjende sig til den evangelisk-lutherske Religion, have svoret Constitutionen og Kongen Troskab, og tale Landets Sprog».¹⁵⁵ Grunnloven kom først, og hadde forrang. Falsen målbar sine meninger på Stortinget, men fra 1817 kom hans meninger også på trykk i *Den Norske Tilskuer*.

Kapittel 3 - Analyse

3.0 Den Norske Tilskuer og Christian Magnus Falsens intellektuelle bakgrunn

Den Norske Tilskuers mangfoldige innhold behandlet over, viser bredden i Falsens tenkning og lesning. Falsens far, Enevold Falsen, og hans positive syn på den franske revolusjon har blitt framhevet som en sterk innflytelse på sønnen.¹⁵⁶ Selv om Enevold ble mer konservativ etter hvert som revolusjonen skred frem, er både filosofen Jean-Jeacques Rousseau (1712–1778) og Montesquieu gjeldende i Enevolds skrifter. Jean Louis de Lolme (1740–1806) og Montesquieu er – i tillegg til den franske menneskerettighetserklæringen av 1789 – nevnt som Falsens sterkeste innflytelser til grunnlovskastet.¹⁵⁷ Likheter kan ses mellom Christian Magnus' og farens tanker, men det er vanskelig å si hva som kommer fra Enevold og ikke andre. Dansk-norske filosofiske, juridiske og politiske forfattere øvde også innflytelse på

¹⁵² *Patroullen*, 5. januar, 1824, 5–6, hentet fra

<https://www.nb.no/items/fbc8e04d24e1130ecd745daba98b8e82?page=5>

¹⁵³ Falsen, Christian Magnus, «*Constitutions-Forslag, angaaende Statsraadernes Deeltagelse i Debatterne i Stortinget*», Bergen, Chr. Dahl R.S, 1826, hentet fra https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2009022012007?page=3

¹⁵⁴ Hommerstad, *Christian Magnus Falsen – Stridsmannen* (Oslo, Cappelen Damm AS, 2015), 180.

¹⁵⁵ «Kongeriget Norges Grunnlov», 149.

¹⁵⁶ Bull, Francis, «Christian Magnus Falsens læsning, et bidrag til studiet av hans politiske tankegang». *Historisk tidsskrift*, 5. rekke, bind 1, Kristiania, Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1912, 93–108.

¹⁵⁷ Bull, «Christian Magnus Falsens læsning», 94, 96–97.

Falsens tenkning.¹⁵⁸ Samtidig kan Christian Magnus Falsens bakgrunn fra latinskolen forklare noe av hans utstrakte bruk av sitater fra antikke tenkere.¹⁵⁹ I mange av Falsens tekster brukes latinske og greske sitater og ordspråk, med til tider uvisst opphav.¹⁶⁰ Falsens historiske kunnskap er ofte tydelig i hans politiske tenkning.¹⁶¹ Det historiske aspektet er viktig i *Den Norske Tilskuer*, selv om mange av tekstene har ukjent forfatter. Alle utgavene har flere «Historiske Noticer».¹⁶² Falsens juridiske utdannelse ved København Universitet fra 1799 kommer ovenpå her igjen, hvor professor Johan Frederik Wilhelm Schlegel var en av premissleverandørene for naturrettsenkning omformulert gjennom kantiansk lære.¹⁶³ Videre var Falsen meget godt informert om europeisk politikk, og leste det han kunne komme over av utenlandske blader og tidsskrifter;¹⁶⁴ noen forbilder er allerede nevnt. Der Falsen virket på Eidsvoll i 1814 og i Norges politiske liv i årene etter Danmark-Norges oppløsning er hans bakgrunn og erfaring fra før 1814 viktig.¹⁶⁵ I lys av Falsens komplekse tankegods og bakgrunn skal jeg behandle ulike deler av statsrådsartikkelen på ulikt vis. Falsens brede kunnskap og utenlandske aviser og tidsskrifter samt hans omgangskrets, ga ham innsikt i den politiske tenkning og de politiske forhold i Europa. Dette var midler som stod til hans disposisjon i utformingen av statsrådsartikkelen. Falsens betydelige posisjon i det politiske Norge gjorde ham egnet til å anvende denne kunnskapen i en norsk sammenheng, noe han *gjør* med statsrådsartikkelen.

3.1 Om politiske språk

For å analysere hvordan politisk kompetanse uttrykkes i Falsens artikkel skal jeg vise hvilke *politiske språk* Falsen bruker i teksten. Først mot slutten av 1800-tallet blir språkene rundt høyre- og venstreaksen i norsk politikk formet. Skillet mellom det politiske høyre og venstre *fantas ikke* på Falsens tid. Falsen bruker hovedsakelig tre typer politiske språk i teksten –

¹⁵⁸ Bull, «Christian Magnus Falsens læsning», 106.

¹⁵⁹ Om latinskolen, se Høigård, Einar, Herman Ruge. *Den norske skoles historie. En oversikt*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS, 1971, 20-22.

¹⁶⁰ Som overskrift for statsrådsartikkelen skrev Falsen for eksempel *Concordia res parvae crescunt, discordia maxima dilabuntur*, hentet fra den romerske historikeren Sallust *For concord makes small states great, discord brings the mightiest to ruin*, se Sallust, *The War against Jugurtha*, redigert av M. Comber and C. Balmaceda, Oxford, Oxbow Books, 2015, 46.

¹⁶¹ Bull, «Christian Magnus Falsens læsning», 102.

¹⁶² Se bl. a. *Den Norske Tilskuer*, 1819, «Karl den Tolvte. (En historisk skizze.) Af det Tydske», 281–288.

¹⁶³ Særlig med verket *Naturretten, eller den almindelige retslæres grundsætninger*, København, 1798. For en introduksjon til Kants politiske filosofi og statsbegrep, og hvordan Kants politiske filosofi har blitt møtt i Norge på 1800-tallet, se Heirvoll, Geir, «En introduksjon til Kants begrep om statsforfatning», i *Forfatningsteori møter 1814*, redigert av Dag Michalsen, 95–144, Oslo, Akademisk Publiserings, 2008.

¹⁶⁴ Bull, «Christian Magnus Falsens læsning», 103; Østvedt, Einar, *Christian Magnus Falsen – Linjen i hans politikk* (Oslo: Aschehoug & co., 1945), 340.

¹⁶⁵ Se side 8.

språk som var tilgjengelige for den norske embetsmannsklassen og kretsen rundt hendelsene i 1814 og etter; disse tre presenteres i det følgende.

1) Et av språkene kan betegnes som *klassisk republikanisme*, hvor personlige dyder som selvoppofrelse for fedrelandets og det allmennes beste er sentralt, i tillegg til politisk medbestemmelse. Som allerede nevnt fikk embetsmannsklassen kunnskap om de antikke republikkers politiske forhold gjennom latinskolen; mye av den klassiske republikanismen kommer herfra. Den klassiske republikanisme er eksplisitt i den nevnte artikkelen «Almenaand» fra 1818. Latinskolen gjør den klassiske republikanismen til et felles språk for hele «slekten fra 1814».¹⁶⁶ At borgerne skulle vie seg selv til fedrelandets beste var også noe som gikk igjen i pressen.¹⁶⁷ En selv og ens yrtinger skulle vies til fedrelandets og statens beste, eller *summa res publica*. Dette republikanske språket omhandler borgerens hengivenhet overfor fedrelandet og andre politiske dyder som «tarvelighet, orden og selvbeherskelse».¹⁶⁸

2) Det andre språket tilgjengelig for Falsen var et nasjonalt og patriotisk språk. Norges selvstendighet ble hevdet ved å framheve Norges historiske arv gjennom blant annet å vise til sagalitteraturen. Falsens skrift om odelsretten kan leses som en del av det nasjonale språket, selv om det i dette skriftet også er spor av den klassiske republikanisme.¹⁶⁹ Falsen framhever i dette skriftet odelsretten som grunnlaget for Norges nye forfatning av 1814.¹⁷⁰ Dette språket er dog felles for mange av Falsens samtidige og er ikke noe nytt med Falsen. At et nasjonalt språk var en del av ordsiftet tydeliggjøres ved Georg Sverdrups berømte avsluttende ord fra Eidsvollforsamlingen i 1814, etter at Christian Frederik var valgt til Norges konge: «Reist er altsaa inden Norges Enemærker Norges gamle Kongestol, som Adelstener og Sverrer

¹⁶⁶ Rørvik, Thor Inge, «'Slekten fra 1814' – Trekk ved et utdødd dannelsesparadigme», *Rhetorica Scandinavia*, no. 5 (Februar, 1998), 19, hentet fra <https://www.retorikforlaget.se/slekten-fra-1814/?highlight=slekten%20fra%201814>. I artikkelen «Almenaand» i *Den Norske Tilskuer* skrev Falsen: «Sund Fornuft og alle Tidens Erfaring lærer os, at intet Folk, uden i høj Grad at være besjælet med Almeenaand, nogensinde kan opnaae varig Lykke under en repræsentativ Regjeringsform. Ved Almenaand forstaaer jeg den Stemning hos Pluraliteten af Statsborgerne, at de stedse have Sands for Alt, hvad der angaaer det hele Statsamfund, og altid ere redebonne til at fremme dets Vel. Denne Aand, som Romerne gave det altomfattende Navn, *virtus* - Englændernes public spirit – er det fundament hvorpaa den hele skjønne Theorie om repræsentative Regjeringsformers Fortrinlighed er bygget; thi naar disse Regjeringsformer give enhver Borger lige Adgang til Indflydelse paa det hele Selskabs Vee eller Vel, maa det nødvendigen være under den Forudsetning, at enhver Borger, eller idetmindste Pluraliteten af Borgerne, ogsaa virkelig interesserer sig for dette Selskabs Vel, og har Villie til at Fremme det i ethvert Tilfælde, eller, med færre ord, er besjælet af Almeenaand», Bergen, 1818, 209 – 210.

¹⁶⁷ For eksempel *Det norske Nationalblad*, nr. 5–8, 1815, 19.

¹⁶⁸ Rørvik, Thor Inge, «'Slekten fra 1814' – Trekk ved et utdødd dannelsesparadigme», 23–24.

¹⁶⁹ Evju, «Jordeiendom og politisk deltakelse. Det klassiske borgeridealet hos Thomas Jefferson og Christian Magnus Falsen», 91–93.

¹⁷⁰ Se Falsen, Christian Magnus, *Norges Odelsret, med Hensyn til Rigets Constitution*, R. Dahls Enke og Søn, Bergen, 1815, hentet fra <https://www.nb.no/items/4f92675826d8de5f91011a01af1e52?page=3&searchText=norges%20odelsret>; Hommerstad, *Christian Magnus Falsen – Stridsmannen* (Oslo, Cappelen Damm AS, 2015), 161–162.

bekledte, og hvorfra de med Viisdom og Kraft styrede gamle Norge.»¹⁷¹ Et nasjonalt og patriotisk språk kunne overlappes med den klassiske republikanismen. Norge fikk sin politiske frihet i 1814, og da «Sverigs Konstitution... ikke tillader Sverigs Mænd at deeltage i Lovgivningen», var det ifølge Falsen merkelig å tro at Norge ville gi opp fordelene og «tilbytte sig en Forfatning... som let vilde forvandle vore Frie Odelsgaarde til Herregaarde».¹⁷² Den «frivillige Forening» måtte ikke bli en «slavisk underkastelse».¹⁷³ Begrepsparet og motsetningen frihet og despoti dannet grunnlaget for patriotismen etter 1814.¹⁷⁴ Tilknyttet frihetsbegrepet var også et begrep om mandighet, med slavisk som «det negative motstykke».¹⁷⁵ Republikanske dyder kunne blandes inn i framstillingen av odelsretten som fundamentet for Norges forfatning, eller at mangel på deltakelse i lovgivningen ville frambringe en despotisk statsform, men det patriotiske og nasjonale språk måtte ikke alltid være republikansk.

3) Et tredje språk tilgjengelig for deler av embetsmannsklassen var det jeg vil kalle et juridisk språk. Språket rundt maktfordelingen kan sies å tilhøre dette. Der maktfordelingen virker inn på Grunnloven, og Grunnloven er en lovtekst, er også Grunnloven og bruken av denne en del av det juridiske språket. Argumentasjonen rundt maktfordeling og Grunnloven i Falsens tenkning handler om å *flytte makt*, altså å administrere et politisk anliggende som igjen påvirker menneskers rom for handling.¹⁷⁶ Falsens juristutdannelse og senere deltakelse i Grunnlovens utforming er viktig her. Disse tre språkene har ulike funksjoner i teksten, ved å appellere til borgerens dyder, patriotisme, selvstendighetsfølelse og den juridiske kyndighet i embetsverket. Allikevel underbygger alle språkene Falsens argumentasjon, og brukes for å forme et bestemt standpunkt om politisk kompetanse.

Som en inngang til analysen vil jeg se Falsens tekst opp mot Etienne Dumonts tekst.¹⁷⁷

¹⁷¹ Sverdrup, Georg, i Fure, Eli og Mykland, Knut (red.), *Eidsvoll 1814, Hvordan Grunnloven ble til*, Oslo, Dreyers Forlag, 2013, 315.

¹⁷² *Den Norske Tilskuer*, no. 22–23, 1817, 181.

¹⁷³ *Den Norske Tilskuer*, no. 22–23, 1817, 180.

¹⁷⁴ Seip, *Utsikt over Norges historie bind 1, Tidsrommet 1814–ca. 1860* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1974), 90. *Nationalbladet* bruker for eksempel dette begrepsparet i sitt forsvar for trykkefriheten: Den var den største fordel Norges konstitusjon hadde over den svenske, og utgjorde en viktig del av «den rette Middelvej, imellem Frihed og absolut Despotisme... som hindre, at Constitutionen ikke krænkes... og saaledes, at hverken Democratie, Aristocratie eller Despotisme faae stige længere end Constitutionens Aand tillader...», se *Det Norske Nationalblad*, 24. mars 1818, 10. hefte, No. 45–48, 180, 183.

¹⁷⁵ Seip, *Utsikt over Norges historie bind 1, Tidsrommet 1814–ca. 1860* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1974), 93.

¹⁷⁶ Dette er fordi Pocock omtaler det juridiske språk som *sosialt orientert*, som et språk opptatt av «the administration of things, and with human relations conducted through the mediation of things», se Pocock, *Virtue, Commerce and History* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), 44. Det juridiske språk kan sies å være utledet fra et naturretslig språklig paradigme, noe Pocock også viser i samme verk, side 51.

¹⁷⁷ Dumonts tekst ble oversatt til norsk av Pierre Pomeau Flor (1778–1848) i 1821. Falsen må altså ha lest teksten på fransk.

Hva Falsen *har* tatt med og hva han *ikke har* tatt med fra Dumont vil lede mot en forståelse av hva Falsen *gjør* med teksten. Likhetene mellom de to tekstene er på visse områder slående, og her som andre steder i Falsens arbeid er det flytende grenser for hva som er ren avskrift og Falsens egne tanker. Falsen mente at man ikke skulle frykte at statsrådene ville kunne øve dårlig innflytelse på «78 af Nationens udvalgte Mænd».¹⁷⁸ Mennene som, hos Dumont, skulle stå imot bestikkelser er derimot av en annen art, der de karakteriseres som «en Revolutions Stiftere», som lett ville motstå press.¹⁷⁹ Der den franske nasjonalforsamlingens personer kunne knyttes til den franske revolusjon av 1789, kunne ikke det norske storting det samme. Begge tekstene diskuterer også hva som menes med «ministeriell Indflydelse»,¹⁸⁰ og Falsens artikkel er også andre steder lik Dumonts tekst.¹⁸¹ I dette synliggjøres hva Falsen gjør med Dumonts tekst: Spesifikke hendelser i Frankrike danner grunnlaget for Dumonts tekst, mens Dumonts tekst brukes av Falsen for å si noe generelt om uvilje mot å ha kongen i debattene i nasjonalforsamlingen.¹⁸² Falsen *utelater* det fra Dumonts tekst som ikke underbygger Falsens prosjekt. Han tilpasser statsrådsartikkelen til en norsk, politisk kontekst av 1818. Undersøkelsen av denne konteksten vil vise hva Falsen som historisk aktør «may have meant by issuing an utterance with just that sense and reference».¹⁸³ Jeg analyserer statsrådsartikkelens idéhistoriske grunnlag og trekker linjene fra hvordan politisk kompetanse ble framstilt på Eidsvoll, til hvordan politisk kompetanse er uttrykt i Falsens tekst.

3.2 Statsrådene og Grunnloven: «Med forenede Kræfter»

Falsen påpeker innledningsvis i statsrådsartikkelen at det er «en paafaldende Besynderlighed... at allerede to Storthing have været forsamlede uden at noget Medlem af dem er faldet paa den simple Idee, at give Statsraaderne Adgang til deliberationerne».¹⁸⁴

I England og Würtemberg hadde nemlig praksisen med statsrådenes deltakelse i nasjonalforsamlingen eksistert «i meer end et Aarhundrede». Derfor mente Falsen man burde ha tenkt på anordningen tidligere. Hinderet for å gjennomføre endringen i statsrådenes stilling

¹⁷⁸ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende», 377.

¹⁷⁹ Dumont, Etienne, *Tactik eller Theorie for raadslagende Folkeforsamlinger forretninger af Jeremias Bentham* (Christiania, H.A. Hjelms Boghandling, 1821), 71.

¹⁸⁰ Dumont, *Tactik eller Theorie for raadslagende Folkeforsamlinger forretninger af Jeremias Bentham* (Christiania, H.A. Hjelms Boghandling, 1821), 68; Falsen, «Bør Statsraader være nærværende», 377–378.

¹⁸¹ Dumont, Etienne, *Tactik eller Theorie for raadslagende Folkeforsamlinger forretninger af Jeremias Bentham*, (Christiania, H.A. Hjelms Boghandling, 1821), 71; Falsen, «Bør Statsraader være nærværende», 378.

¹⁸² Dumont, *Tactik eller Theorie for raadslagende Folkeforsamlinger forretninger af Jeremias Bentham* (Christiania, H.A. Hjelms Boghandling, 1821), 69–70; Falsen, «Bør Statsraader være nærværende», 371.

¹⁸³ Skinner, Quentin, *Visions of politics, Volume 1, Regarding Method* (Cambridge, Cambridge University Press, 200), 104.

¹⁸⁴ Falsen, Christian Magnus, «Bør Statsraader være nærværende...», 369.

var ifølge Falsen en misforståelse over Grunnlovens §74 og §62. Da §62 «udtrykkelig forbyder at vælge Statsraader til Repræsentanter, og §. 74 forbyder alle Deliberationer i Kongens nærværelse», trodde man «dette Forbud ligeledes gjelde Statsraaderne saaledes, at de hverken kunne være tilstede ved, eller deeltage i de Debatter, der forefalde».¹⁸⁵ Det er denne «Slutningsmaade» Falsen går i rette med. Ved bruk av og tolkning av Grunnloven, framhever Falsen et normativt grunnlag for at statsrådene skal møte på Stortinget, med blikk mot praksisen i England og Würtemberg, en tidligere stat sør i Tyskland.

I grunnlovskastet til Adler og Falsen var maktfordeling viktig. Man skulle sette «Grændser» for maktene: Ingen i kongens råd skulle ha plass i nasjonalforsamlingen.¹⁸⁶ Statsrådene skulle altså kun levere sine forslag til vurdering i Stortinget, og ikke være med ellers. Falsen framhever også denne bestemmelsen i sin *Norges Grundlov, Gjennemgaaet i Spørgsmaal og Svar* fra 1818: «Ingen deliberation maa finde sted i Kongens Nærværelse. §. 74. Det samme gjelder, efter hvad der er antaget, ogsaa naar et Statsraad i Storthinget møder paa Regjeringens Vegne».¹⁸⁷ At forslaget om statsrådenes adgang til debattene i Stortinget kom fra Falsen, som hadde vært en av de ivrigste forkjempere for en maktfordeling som hos Montesquieu¹⁸⁸ i sitt grunnlovskast, kan ved første øyekast synes merkelig. I både grunnlovskastet og i Falsens gjennomgang av Grunnloven fra 1818 vektlegges maktfordeling; i statsrådsartikkelen fungerer derimot Grunnloven som grunnlaget for ideen om statsrådenes deltakelse i stortingsdebattene.¹⁸⁹ Selv om debattene ikke skulle skje i kongens nærvær, var det ikke grunn til at statsrådene også skulle være fraværende: Ifølge Falsen kunne det tenkes at «ærefykten maaske kunne binde en Repræsentants Tunge, naar Kongen selv var tilstede», men ikke med kun en statsråd.¹⁹⁰ Uviljen mot å ha kongen i debattene handlet for Falsen om at man ikke ville «kompromittere Majestæten».¹⁹¹ Grunnen til at den kongelige autoritet kunne «kompromitteres», faller derimot

aldeles bort med Hensyn til Statsraaderne, og naar altsaa Grundlovens §. 76 udtrykkelig bestemmer, at enhver Lov skal foreslaaes paa Odelstinget, enten af dettes egne Medlemmer, eller av Regjeringen ved en Statsraad, saa ligger der udentvivel Bemyndigelse nok for Statsraaden, som har

¹⁸⁵ Falsen, Christian Magnus, «Bør Statsraader være nærværende...», 370.

¹⁸⁶ Adler og Falsen, «Det Adler-Falsenske Grunnlovskast», 4, 37. Hvordan denne maktfordeling skal være, som er inspirert av Charles Montesquieu (1689–1755) følger i analysen under. Se over, side 12.

¹⁸⁷ Falsen, Christian Magnus, *Norges Grundlov, Gjennemgaaet i Spørgsmaal og Svar*, Bergen, 1818, 108.

¹⁸⁸ Bull, «Christian Magnus Falsens Læsning» 93–108, (97). For maktfordelingen se Montesquieu, Charles Secondat, *The Spirit of the Laws, Book II, Chapter VI*, redigert av Anne M. Cohler, Basia Carolyn Miller og Harold Samuel Stone, Cambridge, Cambridge University Press, [1748], 1989, 157.

¹⁸⁹ Falsen, Christian Magnus, «Bør Statsraader være nærværende...», 370.

¹⁹⁰ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 371.

¹⁹¹ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 371.

overbragt Forslaget, til ogsaa at bievære og deeltage i Debatteerne herom, kun at han ingen stemme har. Han møder altså ikke i Storthinget som Repræsentant, men som det framsatte Forslags Talsmand.¹⁹²

Falsen går altså fra det generelle grunnlaget for argumentasjon han finner i Dumonts tekst, og mobiliserer Grunnloven for å gripe inn i datidas politiske landskap og styrke statsrådenes stilling. Han bryter med sin tidligere forståelse av maktfordeling som essensielt for statens utforming. Falsen skriver at man kanskje kunne håpe «at kommende Storthing vilde sørge for, at Statsraaderne ikke længere bortfjernes fra denne Post, som selve Grundloven saa klarligen anviiser dem».¹⁹³ Dette var viktig for å bevare den norske konstitusjon og selvstendigheten og viser til de utilsiktede konsekvenser Falsen mente maktfordelingen hadde hatt:

Neppe vil Norges Konstitution i tiden undgaae at blive rokket, hvis dette ej skeer, thi da vil den executive og lovgivende Magt mere og mere fjernes fra hinanden, og arbejde paa at undergrave hinanden, istedet for at de i modsat Fald med forenede Kræfter ville værne om Grundloven, og derved tillige om sin egen og Efterkommernes Selvstændighed.¹⁹⁴

Den politiske argumentasjonen omkring og med Grunnloven etter 1814 fulgte ofte to linjer: Den ene argumenterte ut fra det som stod i Grunnloven eller fra etablert sedvane, mens den andre argumenterte ut fra politiske teorier som lå til grunn for Grunnloven, og som framsto allment gyldig.¹⁹⁵ Der Falsen i statsrådsartikkelen bruker de bestemte paragrafene Grunnloven, faller sitatene over inn under den første linjen. På samme tid uttaler Falsen seg med grunnlovskonservatismen som bakgrunn. Grunnlovsargumentasjonen som et juridisk språk, fungerer som en nødvendig ramme for å legitimere eller delegitimere en påstand eller et standpunkt – en handling som ifølge Pocock kan ses som et trekk i et språkspill.¹⁹⁶ I Falsens tilfelle handler det om å gjøre statsrådenes deltakelse i stortingsdebattene legitim.

I det adler-falsenske grunnlovskast, som her anvendes for å synliggjøre Falsens tidligere standpunkt og allikevel en kontinuitet i hans tenkning, var derimot det «[a]t afsondre den lovgivende Magt fra den udøvende ... Hoved-Puncten i en Stats-Forfatnings Ligevegt».¹⁹⁷ Gjennom adskillelsen skulle en gjensidig kontroll råde mellom statsmaktene; maktfordeling ga likevekt.¹⁹⁸ Denne formen for maktfordeling som stammer fra Montesquieu, er av jurist

¹⁹² Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 371.

¹⁹³ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 382.

¹⁹⁴ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 382. Her synes både grunnlovskonservatismen, det juridiske språket, og det nasjonale, selvstendighetsorienterte språket.

¹⁹⁵ Seip, Jens Arup, *Utsikt over Norges Historie, bind 1, Tidsrommet 1814 – ca 1860* (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1974), 93.

¹⁹⁶ Pocock, John Greville Agard, *Virtue, Commerce and History – Essays on Political Thought and History*, Cambridge, Cambridge University Press, 1985, 14.

¹⁹⁷ Adler og Falsen, «Det Adler-Falsenske Grunnlovskast», 3.

¹⁹⁸ Nordby, Trond, *Grunnlov og styreform. Norge 1814–2010*, Oslo: Universitetsforlaget, 2010, 58.

Eirik Holmøyvik også omtalt som en balanseteori, hvor suvereniteten deles mellom statsmaktene.¹⁹⁹ I utkastet til Adler og Falsen kan også den andre nevnte argumentasjonslinjen ses – maktfordeling som politisk teori ble brukt i argumentasjonen. Der Adler og Falsen ikke hadde noen etablert politisk sedvane å vise til i Norge før 1814, tydde de til politiske teorier.

Det er vist hvordan eidsvollmennene kjente til nevnte sveitsisk-britiske Jean-Louis de Lolmes (1740–1806) *Constitution de l'Angleterre* fra 1771. Adler behersket det franske språk og oversatte innledningen i dette verket til norsk.²⁰⁰ Mye av innledningen i det adler-falsenske utkast er hentet fra de Lolme.²⁰¹ De Lolme bygde tungt på Montesquieu: For å unngå maktkonsentrasjon og å miste politisk frihet måtte man holde maktene adskilt.²⁰² Da de Lolme og Montesquieu fungerte som rammer for maktfordelingen,²⁰³ er allikevel maktfordelingen i grunnlovsutkastet til Adler og Falsen hovedsakelig tatt fra den franske og amerikanske grunnlov. Den kongelige vetoretten i utkastet er hentet fra den franske grunnlov; i tillegg hadde kongen også den utøvende makt. Enda viktigere enn selve maktfordelingsprinsippet i utkastet var som nevnt hvordan den lovgivende makt skulle deles i to kamre – odelsting og lagting –,²⁰⁴ en ordning hentet fra av den amerikanske grunnlov av 1787. Slik skulle *kompetansen sikres* i nasjonalforsamlingen. Skeptisismen til Stortinget fra det adler-falsenske utkast er videreført i statsrådsartikkelen, men tokammerordningen fra grunnlovsutkastet ble ikke videreført i Grunnloven. Grunnloven som lovttekst måtte altså *brukes annerledes* for å videreføre *den samme* skeptisisme.

Der maktfordeling var forstått som et allment krav til en grunnlov i 1814, var den allikevel ikke lik Montesquieus kjente teori.²⁰⁵ Montesquieu framhevet viktigheten av lokale tilpasninger, der loven skulle tilpasses styreform, eller ønsket styreform, mens loven samtidig måtte tilpasses de fysiske forhold, folks religion, antall og velstand. Loven måtte stemme med

¹⁹⁹ Holmøyvik, Eirik, *Maktfordeling og 1814* (Bergen, Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS), 2012.

²⁰⁰ Hommerstad, *Christian Magnus Falsen, Stridsmannen* (Oslo, Cappelen Damm AS, 2015) 102.

²⁰¹ Holmøyvik, Eirik, *Maktfordeling og 1814* (Bergen, Fagbokforlaget, 2012) 293.

²⁰² Nordby, Trond, *Grunnlov og styreform, Norge 1814–2010*, Oslo, Universitetsforlaget, 2010, 29–30. Se Montesquieu, *The Spirit of the Laws, Book II, Chapter VI* (Cambridge, Cambridge University Press, [1748], 1989), 157: «When legislative power is united with executive power in a single person or in a single body of the magistracy, there is no liberty, because one can fear that the same monarch or senate that makes tyrannical laws will execute them tyrannically. Nor is there liberty if the power of judging is not separate from legislative power and from executive power. If it were joined to legislative power, the power over the life and liberty of the citizens would be arbitrary, for the judge would be the legislator. If it were joined to executive power, the judge could have the force of an oppressor».

²⁰³ Ifølge Pocock er *lovene* i Montesquieus *Lovenes ånd* «the formal structure within which political nature developed to its inherent end», i *Virtue, Commerce and History* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), 43.

²⁰⁴ Se side 12.

²⁰⁵ Holmøyvik, *Maktfordeling og 1814* (Bergen: Fagbokforlaget, 2012), 292, 308–309.

lovgivers formål og forfatningen loven var etablert på.²⁰⁶ Karl Johans endringsforslag til Grunnloven får en ende med en innstilling fra konstitusjonskomitéen i 1824, som vektla at de nasjonale særtrekk måtte ivaretas i utformingen av lovene.²⁰⁷ Dette gjenspeiler Montesquieus tanker. Montesquieu viste hvordan ulike konstitusjonelle sammensetninger forekom innen en ramme av maktfordeling. De norske grunnlovskastene avviker fra utenlandske grunnlover, da de har få innskrenkninger for den utøvende makt.²⁰⁸

Falsen mente senere at den teoretiske maktfordelingen stod langt fra den praktiske politikken,²⁰⁹ noe som kan ha sammenheng med at delingen av den lovgivende makt ikke fikk gjennomslag etter Falsens ønsker. Man måtte derfor sikre forsamlingens kompetanse på andre måter. I august 1817 trykket Falsen en lengre artikkel – «Om Statsmagternes Deling og Ligevægt» – i *Den Norske Tilskuer* oversatt fra tysk, forfattet av den prøyssiske skribenten og publisisten Friedrich Buchholz (1768–1843). Buchholz var et «intellektuelt og stilistisk forbilde», med stor betydning for Falsen:²¹⁰ «... ikke [som] en nøktern vitenskapsmann, men en engasjert intellektuell, sekulær og polemisk, som forholder seg politisk til historien, historisk til politikken og journalistisk til alt».²¹¹ Flere tyske blader fulgte den politiske utviklingen i Norge – den politiske nyetableringen vakte europeisk interesse. Særlig gjaldt dette fra Tyskland, da tyskerne hadde hatt betydelige markedsinteresser i Norge/Danmark-Norge.²¹² Falsen trykket også i 1817 Buchholz' «Betragtninger over Kongeriget Norges Konstitution»,²¹³ en artikkel som rimeligvis har fanget Falsens interesse.²¹⁴ I Buchholz artikkel om statsmaktenes deling og likevekt kan en lese at hensikten med «Representativ-Systemet» ikke har vært at maktene skulle stå mot hverandre for å innskrenke hverandre; «men den har derimod været den, at sikkre det hele Regjerings-System og at skaffe den Enemagt, uden hvilken Staten ikke kan bestaae, en mere paalidelig Grundvold, ved at bringe

²⁰⁶ Montesquieu, *The Spirit of the Laws, Book I, Chapter III* (Cambridge: Cambridge University Press, 1989, 8–9.

²⁰⁷ For eksempel er «Embedsklassens Stilling i Norge ... saa forskjellig fra det Forhold, i hvilket Embedsmænd i adskillige andre Stater staa til Borgersamfundet, at man ingenlunde med Sikkerhed tør slutte, at hvad der i hine Stater i bemeldte Henseende kan være befunden gavnligt, ogsaa her i Riget skulde kunne medføre lignende Nytte», se Storthings-efterretninger, 1814–1833, Bind 2, Tredje ordentlige Storting 1821, andet overordentlige Storting 1822 samt fjerde og femte ordentlige Storting 1824 og 1827, redigert av P. Birch-Reichenwald, J.H. Cappelen, Siegwart Petersen og J.A. Weisser, Christiania, Jacob Dybwads Forlag, 1878, 394.

²⁰⁸ Holmøyvik, Eirik, *Maktfordeling og 1814* (Bergen, Fagbokforlaget, 2012), 327–328.

²⁰⁹ Østvedt, Einar, *Christian Magnus Falsen – Linjen i hans politikk* (Oslo: Aschehoug & co., 1945), 346.

²¹⁰ Harket, Håkon, *Paragrafen. Eidsvoll 1814*, 285.

²¹¹ Harket, Håkon, *Paragrafen. Eidsvoll 1814*, Oslo, Dreyer Forlag, 2014, 285.

²¹² Steen, *På Fallittens Rand, Bind 2, Det frie Norge* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1953), 206.

²¹³ DNT, 1817, 39,

²¹⁴ DNT, 1817, 48: Falsen påstår her at Buchholz ikke har kjent Eidsvollgrunnloven, og at han i stedet gått ut fra at det første overordentlige storting av høsten 1814 var den egentlige grunnlovsgivende forsamling.

Folkets Villie i Harmonie med Regjeringens». ²¹⁵ Ifølge Buchholz er det ikke i «Statsmagternes Deling og Ligevækt» man finner «Idealet for en god Regjering». ²¹⁶ Falsens misnøye med maktfordelingen vises allerede fra 1817-årgangen av *Den Norske Tilskuer*, og Buchholz' idéer om maktfordeling synes også å ha øvd innflytelse på Falsens tanker om statsrådenes deltakelse på Stortinget. De ulike måtene å omtale Grunnloven og maktfordeling på faller inn under det juridiske språket. Språket overlapper også med et nasjonalt og selvstendighetsorientert språk. Slik synliggjøres hvordan språkene definerer «political problems and values in certain ways and not in others», og hvordan løsningen på Falsens politiske problem er relevant for hvordan politikk mer overordnet *burde* utføres. ²¹⁷

3.3 Grunnlov, maktfordeling og kompetansestrid: «den korteste og bekvemmeste Vej»

Som følge av Grunnlovens uklarhet, var også statsrådenes posisjon uklar. Valentin Sibbern påpekte i 1815 at Grunnloven var «mørk og utydelig», og derfor trengte å revideres. ²¹⁸ Tolkning var nødvendig, og de forskjellige tolkningene muliggjorde politisk argumentasjon. Tolkningen av Grunnloven som måtte til i de første årene etter 1814, tydeliggjøres ved Grunnlovens §75f, der det står at Stortinget kan

lade sig forelægge den i Norge værende Regjerings protocol og alle offentlige Indberetninger og Papirer (egentlige militaire Commando-Sager undtagne,) [*sic*] samt verificerede Afskrifter eller Extracter af de hos Kongen ved den Norske Statsminister og de i Sverige værende tvende Norske Statsraader førte Protocoller, eller de sammesteds fremlagte offentlige Papirer. ²¹⁹

W.F.K. Christie, som var stortingspresident i 1815 og deler av 1818, tolket formuleringen som at Stortinget rettmessig *kunne* granske statsrådsprotokollene, men ikke nødvendigvis hadde plikt til det. Vanligvis ville man nedsatt en komité for et slikt formål, men dette ble ikke gjort, og det antyder at saken ikke var så viktig for Stortinget. Bakgrunnen for paragrafen hadde vært å gi statsrådet stor frihet i sin maktutøvelse. ²²⁰ Et forslag om å opprette en fast protokollkomité fikk ikke tilslutning, noe som hvilte på premisset om at Stortinget ikke hadde

²¹⁵ DNT, 1817, 253.

²¹⁶ DNT, 1817, 253. Buchholz argumenterer direkte mot Benjamin Constants (1767–1830) idéer om konstitusjonelle forhold, fra Constants skrift *Esquisse de constitution* fra 1814.

²¹⁷ Pocock, *Virtue, Commerce and History* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), 8.

²¹⁸ Valentin Sibbern sitert i Kaartvedt, Alf, *Det Norske Storting gjennom 150 år, bind 1*, redigert av C.J. Hambro, Jacob S. Wörm-Müller, Karl Bjørnstad og Sverre Steen, Oslo: Norges Storting i kommisjon hos Gyldendal Norsk Forlag, 1964, 269.

²¹⁹ «Kongeriget Norges Grunnlov», 147. Også sitert i Kaartvedt, Alf, *Det Norske Storting gjennom 150 år, bind 1* (Oslo: Norges Storting i kommisjon hos Gyldendal Norsk Forlag, 1964), 208; Også delvis sitert i Steen, Sverre, *På Fallittens Rand* (Oslo, J.W. Cappelens Forlag, 1953), 73.

²²⁰ Steen, *På Fallittens Rand* (Oslo: J.W. Cappelens Forlag, 1953), 73–74.

plikt til å gjennomgå statsrådets protokoller.²²¹ Falsen viser til Grunnloven og framhever at Stortingets rett til å innkalle statsrådene er basert på forsamlingens manglende kompetanse – en kompetanse som måtte finnes hos statsrådene:

Naar det videre, i Grundlovens § 75 lit. h, hedder: «at Stortinget har Ret til at fordre Enhver til at møde for sig i Statssager, Kongen og den Kongelige Familie undtagne», saa forudsætter denne Bestemmelse, at Stortinget kan komme i den Stilling, hvilket det vel vilde være alt for underligt at nægte at det kan tiltrænge Oplysninger om en eller anden Staten vedkommende Gjenstand, og i saa Fald tillader Grundloven det da at vælge den korteste og bekvemmeste Vej til at erholde disse, ved at indkalde den eller dem til Møde, der formodes at kunne slige oplysninger.²²²

§75 handler om hva «det tilkommer Stortinget»: Paragrafen er uttrykkelig om Stortingets myndighet, og dermed et naturlig utgangspunkt for strid om myndighet og kompetanse. Falsen vektlegger punkt *h* i sin begrunnelse for statsrådenes deltakelse på Stortinget. Som nevnt bidro visse punkter i §75 til en strid om kompetanse i statsapparatet i 1818. Særlig gjaldt det punkt *i*, «Det tilkommer Stortinget ... at revidere midlertidige Gage- og Pensions-Lister, og deri gjøre de Forandringer det finder Fornødne». ²²³ Ifølge historiker Yngvar Nielsen (1843–1916) fikk «Spøragsmaalet om Gager og Pensjoner... en betydelig Vægt, og Debatten førtes langt ud over de Grænses, den efter sin egen Natur skulde have havt, ind paa Forfatningens Grundprinciper, paa Spøragsmaalet om Magtfordelingen». ²²⁴

Sibbern var formann i en av Stortingets komitéer. Komitéen foreslo at punkt *i* i Grunnloven bare gjaldt gasjer og pensjoner bevilget av konge og statsråd mellom stortingssamlingene, og at Stortinget kunne minske slike bevilgninger uten at kongen hadde sanksjonsrett. Men ønsket Stortinget å høyne gasjer eller bevilge nye, måtte tinget derimot be statsrådet om dette. Forslaget møtte dermed motstand på Stortinget, ledet av representant og senere stortingspresident Ingelbrecht Knudssøn (1776–1826). ²²⁵ Knudssøn tolket Grunnloven på dette punktet som at den skulle sikre embetsmenn og pensjonister mot uforutsigbarhet, ikke at statsrådet skulle få særlige fortrinn; han fryktet at statsrådene kunne bruke pensjonene som belønning til deres støttespillere. Derfor ble denne saken også et spørsmål om konstitusjonelle forhold, noe komitéen framhevet i enda en innstilling til Stortinget: da

²²¹ Kaartvedt, Alf, *Det Norske Storting gjennom 150 år, bind 1*, (Oslo: Norges Storting i kommisjon hos Gyldendal Norsk Forlag, 1964) 211.

²²² Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 372. Sitert korrekt etter Grunnloven av 4. november 1814: §75h sier at «Det tilkommer Stortinget... at fordre Enhver til at møde for sig i statssager, Kongen og den Kongelige Familie undtagne», i *Grunnloven vår 1814–1985* (Drammen, Universitetsforlaget, 1985), 147.

²²³ Se Steen, *På fallittens rand* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1953), 212; *Grunnloven vår 1814–1985* (Drammen: Universitetsforlaget, 1985) 147. Men det er ikke kun punkt *i* som bidrar i denne kompetansestriden, der Falsen tar for seg andre punkter også.

²²⁴ Nielsen, Yngvar, *Norges historie efter 1814, Første Bind, 1815–1822* (Kristiania: Grøndahl & Søn Bogtrykkeri, 1882), 218.

²²⁵ Steen, *På Fallittens Rand* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1953), 212.

... det sande Fødelandsind ikke bestaaer i ved enhver Lejlighed at ville tilvende Nationalforsamlingen Rettigheder på den udøvende Magts Bekostning; thi Despotismen er, og vil altid vorde, lige forhadet, hvad enten denne udøves fra den lovgivende eller den executive Magts Side, og den, der bidrager til hins ulovlige Forøgelse, er visselig ikke mindre sit Fødelands Fordærver end den, der søger st spille Magten i Regjeringens Haand.²²⁶

Flertallet stemte likevel for at Stortinget skulle ta avgjørelsen, og ordningen hadde altså ikke evnet å styrke statsrådets posisjon. Stortinget stadfestet sin posisjon, og embetsmennene sikret seg økonomisk, såfremt de hadde støtte på Stortinget.²²⁷ Falsens målbæring av en mer direkte forbindelse mellom statsmaktene må ses i lys av denne kompetansestriden mellom Storting og statsråd. Hvordan Stortingets myndighet skulle utøves var uklart, og der komitéordningen ikke hadde styrket statsrådet, brukte Falsen dette mulighetsrommet for å fremme sin sak.

Bestemmelsen i Grunnloven om at Stortinget «har Ret til at fordre Enhver til at møde» tok høyde for at Stortinget kunne være i behov for informasjon «om en eller anden Staten vedkommende Gjenstand». De som kunne ha slike opplysninger var statsrådene. Statsrådene besitter altså her en form for *politisk kompetanse* om «Staten»²²⁸ og kan bidra til å heve kunnskapen om statens anliggender på Stortinget. På daværende tidspunkt gikk man ut fra at en slik innkallelse av statsrådene bare kunne skje fra et samlet Storting, selv om paragrafen synes å lede mot at det kun var odelstinget «som af Hensyn til en mulig Anklage for Rigsret, havde besluttet at søge nærmere Oplysninger tilvejebragte paa denne Maade».²²⁹ Ifølge Falsen var det allikevel fullt mulig, med Grunnloven som basis, å la statsrådene møte i debattene: Som ovennevnte §76 «synes at afskjære Storthinget al Ret til at nægte Statsraaderne Adgang til Debatterne og Deeltagelse i samme, saaledes synes og den sidst citerede Bestemmelse i §. 75 lit. h. at gjøre det til umiddelbar Pligt for Statsraaderne, at møde, naar det af Storthinget maatte forlanges».²³⁰ Her framhever Falsen Stortingets makt, men på en måte som underbygger hans eget forslag.²³¹ Språket omkring maktfordeling og Grunnloven sammenfaller her og viser at begge er deler av et juridisk språk.

²²⁶ Stortingets innstilling etter Knudssøns forslag i Nielsen, *Norges historie efter 1814, Første Bind, 1815–1822* (Kristiania: Grøndahl & Søms Bogtrykkeri, 1882), 217. I sitatet ses Knudssøns bruk av et patriotisk språk.

²²⁷ Steen, *På Fallittens Rand* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1953), 214.

²²⁸ Se sitatet fra statsrådsartikkelen på side 37.

²²⁹ Nielsen, Yngvar, *Norges historie efter 1814, Første Bind, 1815–1822* (Kristiania, Grøndahl & Søms Bogtrykkeri, 1882), 175.

²³⁰ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 372.

²³¹ Den samme tanke om statsrådenes evne til å opplyse nasjonalforsamlingen med bakgrunn i statsrådenes erfaring, finnes også i Dumont, *Tactik eller Theorie for raadslagende Folkeforsamlinger forretninger af Jeremias Bentham* (Christiania, H.A. Hjelms Boghandling, 1821), 67.

3.4 Effektivitet og «ædlere Begreber» i politikk og offentlighet

Maktfordelingen hadde ifølge Falsen medført en for stor splittelse mellom statsmaktene: Falsen forklarer hvordan «den store Nytte» statsrådenes deltakelse «i alle Henseender vilde medføre», er «at det svælgende Dyb, som man, siden vor nye Forfatning kom istand, har gjort sig Umage for at befæste imellem Storthing og Statsraad, blev borttryddet, og at Storthinget direkte, og ej blot gjennom Statssekretariatet og Komiteer, stod i Forbindelse med Regjeringen».²³² Her synliggjøres Falsens innvendinger mot måten datidens saker ble behandlet i Stortinget på: Komitéordningen var en praktisk ordning, men den var ingen garanti for kompetanse. Stortinget hadde fra 1815 av hatt 8 faste komitéer, og hver representant i nasjonalforsamlingen skulle sitte i minst én av disse.²³³ I 1818 mente man derimot at denne organiseringen forsinket saksgangen ved at man måtte oversende fra komité til komité. Samtidig mente tingmennene at myndiggjøringen av komitéene begrenset tingmennenes frihet. Dermed besluttet man å oppnevne spesielle komitéer for enkeltsaker. Stortinget ble da både friere, men også mindre opplyst; ingen visste å holde orden på alle de ulike komitéene og sakene.²³⁴ Midlertidige komitéer ble også innført fordi representantene manglet trening i saksarbeidet.²³⁵ Men denne ordningen hadde ikke ifølge Falsen evnet å styrke forsamlingens kompetanse: For Falsen ville statsrådenes deltakelse på Stortinget derfor gjøre Stortingets saksgang mere effektivt: «Paa selve Tiden som Storthinget hidtil har behøvet til sine Forhandlinger, vilde Statsraadernes Møde i Storthinget have en afgjørende Indflydelse; thi hvormegen Tid vilde ikke spares, naar alle Oplysninger kunne erholdes paa stedet?»²³⁶ Han appellerer til den forvirring komitéordningen hadde skapt for å vise behovet for statsrådenes politiske kompetanse.

Statsrådenes deltakelse på Stortinget ville også fjerne trangen til å støte, forulempe og fornærme, som fantes i den offentlige samtale.²³⁷ Samtidig ville den bidra til å fjerne mistroen til den utøvende makt:

Den uværdige Idee, der synes at have bemestret sig adskillige, at man blot behøver at blive Statsraad, for strax at være færdig til at handle imod Nationens Interesse, vilde blive fortrængt af ædlere Begreber, naar man fik levende Overbeviisning om, at Statsraaderne talte til Landets Tarv, og var der nogen som

²³² Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 373.

²³³ Steen, Steen, *På fallittens rand* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1953), 35,

²³⁴ Steen, *På Fallittens Rand* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1953), 207, 211–212.

²³⁵ Kaartvedt, Alf, *Det Norske Storting gjennom 150 år, bind 1* (Oslo: Norges Storting i kommisjon hos Gyldendal Norsk Forlag, 1964) 200, 203; Nielsen, Yngvar, *Norges historie efter 1814, Første Bind, 1815–1822* (Kristiania, Grøndahl & Søms Bogtrykkeri, 1882), 174.

²³⁶ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 380.

²³⁷ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 378.

ikke gjorde det, ham ville da den offentlige Uvillie ramme med Fordoblet Kraft, og det med Rette.²³⁸

Falsen går i rette med de deler av Stortinget som er skeptiske til statsrådet, selv om det ikke er kongen han vil styrke. Selvstendigheten – nasjonens interesse – og styrking av statsrådene er ikke motsigelser for Falsen. Den offentlige uvilje mot statsrådene kom fram i tidsskrifter som *Det Norske Nationalblad*, en uvilje som ville bli erstattet med «ædlere Begreber», ifølge Falsen: Et ønske om en dannet samtale ses også i *Den Norske Tilskuers* «Forerindring» der det står at redaktørene vil «vogte [seg] for alle personlige Hensyn».²³⁹ I statsrådsartikkelen presiserte Falsen at statsrådene kunne føre saker for lukkede dører så ikke motivene bak lovforslagene kom til «al Verdens Kundskab».²⁴⁰ Men han mente likevel at også kompetansen i den offentlige samtalen kunne heves: Hjulpet av «Debatter for aabne Døre imellem Statsraader og Repræsentanter ville Statens Anliggender blive drøftet mere grundigen». Slik ville befolkningen «sættes i Stand til med Sikkerhed at bestemme, om den skal takke eller laste enten Regjering, Storthing, eller begge».²⁴¹ Den kompetanse statsrådene bringer til nasjonalforsamlingen, ville medføre at folket i bredere forstand kunne gjøre seg opp en mening om hvem som skulle holdes politisk ansvarlig. I sitatene synliggjøres hvordan Falsen ville ansvarliggjøre statsrådet uavhengig av kongemakten; kun når statsråder og representanter møtes og de ikke er splittet, vil befolkningen vite hvordan den skal kritisere statsmaktene. Den uforsonlige tone i offentlighetens «Kampplads» kunne således modereres.

3.5 Mer enn «almeen Kundskab»: Den politiske borger

Falsen presenterer i statsrådsartikkelen tre innvendinger mot å la statsrådene møte på Stortinget, hvorav én er at statsrådene ikke ville ha tid til å møte i stortingsforhandlingene.²⁴² Der Dumont framhevet en «daglig Vexelvirkning»,²⁴³ var det for Falsen ikke snakk om at statsrådene skulle «overvære enhver Forhandling i Storthinget..., men de skulle have Ret til at møte og deeltage i Debatterne angaaende nye Love og Statsindretninger».²⁴⁴ Falsen *utelater* altså også en del fra Dumonts tekst. Hvis statsrådene selvstendigjøres overfor kongen, skulle de heller ikke bindes opp for nært til Stortinget; mange av debattene er «dem uvedkommende», og de burde kun møte ved lovbehandling og «Statsindretninger». Hvis

²³⁸ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 378.

²³⁹ «Forerindring» i *Den Norske Tilskuer*, Bergen, 1817.

²⁴⁰ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 376.

²⁴¹ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 379.

²⁴² Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 375.

²⁴³ Dumont, *Tactik eller Theorie for raadslagende Folkeforsamlinger forretninger af Jeremias Bentham* (Christiania, H.A. Hjelms Boghandling, 1821), 68.

²⁴⁴ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 379.

statsrådene hadde «en klog Inndeling af deres Forretninger», ville de ha tid til å møte på Stortinget en gang hvert tredje år. En statsråd forutsettes altså å være klok og organisert, «og naar Resultaterne av Forhandlingerne stemmede med deres Ideer...[,] vilde de med Lethed kunne udføre de tagne Beslutninger...».²⁴⁵ Samhandlingen mellom storting og statsråd ville forbedres. Bestemte egenskaper kreves av statsrådene, og Falsens prosjekt ville også heve statsrådenes egen kompetanse og evne til å skjøtte sine verv: et «Hverv, der ej aleene maa ansees af saa høj Vigtighed for den hele Forfatnings Vedvarende, men som man desuden seer de Engelske Ministre saagodtsom daglige at opfylde». Falsen viser til England som et vellykket eksempel på at en slik ordning vil fungere.²⁴⁶ Da forfatningen avhenger av statsrådenes verv, og statsrådenes verv avhenger av bestemte kvaliteter hos statsrådene, synliggjøres hvordan Falsen mener statsrådenes politiske kompetanse er viktig for den hele forfatning; riktig kompetanse underbygger en velfungerende stat hos Falsen.

De to andre innvendingene mot statsrådenes deltakelse handler for Falsen om at statsrådene «letteligen vilde kunne overtale og stemme Forsamlingen» hvis de måtte møte på Stortinget og «at de, ved paa en vis Maade at indtage en underordnet Plads i Storthinget, idet de ingen Stemme have, og ved den jevnligte Debatteren, kunde tabe endel af den Nimbus, som somme ville, skal omgive Dem».²⁴⁷ Ved å drøfte disse innvendingene «tilbørligen» vil man derimot innse at «de aldeles ikke kan vildlede den tænkende Mand».²⁴⁸ For Falsen var altså ikke den «Ministerielle Indflydelse» et problem som ville være en kilde til korrupsjon av nasjonalforsamlingen, men en ressurs som ville gi økt kompetanse. «Kun naar Statsraadens Indflydelse er indirekt, naar den virker i Smug, har man Aarsag til at frygte dem, ej naar den viser sig..., hvor Enhver har Frihed til at tale, at drøfte hvert Ord der fremføres». I et miljø hvor alle kan snakke kan «den dueligste Statsraad... finde sin Ligemand, om end sin Overmand».²⁴⁹ Gjennom fri diskusjon heves forsamlingens politiske kompetanse; representantene kan ved statsrådenes deltakelse i debattene øke sin politiske kompetanse og komme opp på nivå med statsrådene, om ikke lenger.

Falsen påpeker hvordan «dyrekjøbt Erfaring» flere steder har vist «at den represæntative Regjeringsform i sin sande Ægthed ej kan bestaae, naar passende

²⁴⁵ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 380.

²⁴⁶ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 380.

²⁴⁷ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 375. Falsens tredje innvending imøtegås kun kort, ved at Falsen beskriver hvordan statsrådene ikke vil tape i anseelse, forutsatt at debattene er «anstændig» utført. Debattene må altså foregå på en bestemt måte. Igjen kommer Falsens ønsker om å «danne» samtalen og heve kompetansen i forsamlingen til syne.

²⁴⁸ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 375.

²⁴⁹ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 377–378.

Foreningsmidler imellem Regjeringen og den lovgivende Forsamling mangle». Der «[h]vor Konstitutionen ej tillader at den ene virker offentlig og frit paa den anden, der bruges alt for ofte hemmelige, og desto farligere Midler».²⁵⁰ Statsrådet befant seg, ifølge Falsen, i «et politisk Kloster» og kunne bare vise fram resultatene av sine prosesser, «ikke Motiverne til samme, og Mangel paa tilbørlig Kundskab om disse have sikkert allerede Flere Gange ført Stortingene paa afveje»:²⁵¹ Manglende kunnskaper har gjort at tinget ikke har oppfylt sin rolle, nettopp fordi det var adskilt fra statsrådet. Historiker Sverre Steen har påpekt at

Regjeringen skulle minst mulig blande seg i stortingets saker, men tinget skulle fritt ta opp de spørsmål det ville, drøfte dem som det ville og så legge sine vedtak fram for regjeringen til sanksjon eller godkjenning og fullbyrdelse. Enda Den norske regjering og stortinget holdt til i samme hus, enda statsråder og tingmenn møttes i gangene og utenfor porten når de skulle ta en pause i strevet, har de to institusjoner neppe noensinne stått hverandre så fjernt som i disse første år.²⁵²

Statsrådet kunne vente med uforrettet sak på lovvedtak som var viktige for det, og samtidig motta mange vedtak som det ikke ville ha.²⁵³ Men «[d]en Regjering, som højt og lydeligt kan fremføre sin Mening for Folkets Repræsentanter», behøver ikke bruke «hemmelige og derfor desto farligere Midler». Den type opplysning Falsen her målbærer, var allikevel ikke for alle. Det «kunde have meget skadelie følger, hvis de sande Motiver [bak statsrådets og kongens forslag til Stortinget] bleve opgivne paa en Maade, der bragte dem til al Verdens Kundskab».²⁵⁴ Falsen ønsket ikke nødvendigvis å heve hele folkets politiske kompetanse, men kun de som allerede hadde tilgang til Stortinget. Falsens mistro til folkets politiske kompetanse eller mulighet for oppnåelse av slik kompetanse er tydelig i teksten: På Stortinget var det allerede folk uten det Falsen anså som nødvendig kompetanse, og denne mangelen på kompetanse ville kunne heves gjennom statsrådenes adgang til stortingsdebattene. Det er således et begrenset opplysningsideal som viser seg i Falsens tenkning; det er *også* et begrenset borgerideal, der kun de som måtte og kunne tilegne seg den rette kompetansen, skulle ha mulighet til nettopp å inneha en politisk posisjon. Å være en politisk borger – å ha politisk medbestemmelse – forutsatte en kompetanse forbeholdt de få:

En Statsraad kan derimod i Stortinget gjøre dette bekjendt med Motiverne, eftersom Omstændighederne fordre det, ja han kan endog inden lukte Døre, gjøre Forsamlingen bekjendt med Data, som ikke bør bringes til almeen Kundskab. Det er saameget vigtigere at saadanne intermediaire Personer, som Statsraaderne, ere tilstede i Stortinget, som det ellers bliver en Nødvendighed for Regjeringen, underhaanden at gjøre Stortingets egne Medlemmer bekjendte med Motiverne til de Forslag, den fremsætter, at ikke disse af Ukyndighed om de Grunde der have foranlediget

²⁵⁰ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 375–376.

²⁵¹ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 376.

²⁵² Steen, *På Fallittens Rand* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1953), 105.

²⁵³ Steen, *På Fallittens Rand* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1953), 105–106.

²⁵⁴ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 376.

Fremsættelsen, skulle aldeles Mangle Talsmænd; men en saadan Nødvendighed kan dog, i hvor undskyldelig den end er, forudsat at Regjeringen med sine Forslag tilsigter det Gode lettelig selv fremskynde det Onde, man ved Statsraadernes Udelukkelse fra Debatte, søger at bortfjerne, nemlig Anledning til Repræsentanternes Bestikkelse.²⁵⁵

I *Den Norske Tilskuer* i 1817 trykket Falsen en artikkel ved navn «Om de tre stænder i det 19de aarhundrede»,²⁵⁶ opprinnelig forfattet av Buchholz. Her forklarer Buchholz hvordan et moderne samfunns motstridende klasseinteresser, mellom det han kaller den rørlige og den urørlige formue – penger og eiendom – er avhengige av en «mæglende Klasse», som kan forvandle de motstridende interesser til én interesse som handler for fellesskapets beste. Denne meglende klasse måtte bestå av personer med den riktige kunnskap, og «den største Kundskab og Oplysning maa søges hos Embeds-Klassen».²⁵⁷ I kraft av sin kunnskap får embetsmennene en mellomposisjon mellom motstridende interesser, en liknende posisjon som Falsen ville at statsrådene skulle ha mellom storting og konge. Der Buchholz var viktig for Falsen er det nærliggende å tro at noen av tankene bak statsrådsartikkelen er hentet fra Buchholz. Men embetsklassen i Norge var også mer generelt opptatt av i hvert fall å framstå som om de representerte felles interesser; særlig kom dette fram i selvstendighetshevdningen overfor Sverige etter 1814. Samtidig var flere av bøndene mer positive til forening med Sverige.²⁵⁸

Falsen viser hvordan statsråden er egnet for å legge fram motivene bak lovforslag, også «inden lukte Døre». Men frykten for at nasjonalforsamlingens representanter kan bestikkes av statsrådene – det var derfor man ikke ville ha statsrådene i debattene –, kunne for Falsen føre til nettopp bestikkelse, når det uansett var nødvendig for statsrådet å vise hva som lå til grunn for deres forslag. Hvis dette ikke ble gjort ved å gi statsrådene tilgang til Stortinget, ville statsrådene allikevel gjøre det «underhaanden», altså i hemmelighet. For Falsen ville statsrådenes kompetanse i åpen rådslaging med Stortingets representanter heller motvirke enn å tilvirke bestikkelser av representantene. Ministrenes innflytelse ville ikke være skadelig, men dannende og opplysende, som også Dumont skrev.²⁵⁹ For Falsen trengte man ikke å frykte bestikkelse: «At nogle faa Statsraader, om de end besad nok saa meget Genie og Veltalenhed, skulde kunne besnakke og lede paa Afveje en

²⁵⁵ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 376–377.

²⁵⁶ DNT, 1817,

²⁵⁷ Se *Den Norske Tilskuer*, «Om de tre stænder i det 19de aarhundrede. (Af det tyske med tilbørligt Hensyn paa vor egen Forfatning)», 1817, særlig 389.

²⁵⁸ Se Seip, *Utsikt over Norges Historie, bind 1* (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1974), 54, 67–68.

²⁵⁹ Se allerede nevnte Dumont, *Tactik eller Theorie for raadslagende Folkeforsamlinger forretninger af Jeremias Bentham* (Christiania, H.A. Hjelms Boghandling, 1821), 68.

Forsamling af 78 af Nationens udvalgte Mænd, det synes at være en Paastand, som neppe kan Antages». Skulle dette skje, «saa vilde det idetmindste være et Beviis paa, at Nationen var saa ganske i sin Barndom, at den ej med sand Nytte, kunde have en Repræsentativ Statsform».²⁶⁰ Spørsmålet om bestikkelser handler om statsrådenes og forsamlingens integritet: Hvis alle parter innehar de nødvendige kvalitetene, har man ikke lenger noe å frykte. En representativ statsform avhenger altså av en kompetent og stødig nasjonalforsamling, som ikke lar seg narre av «Genie og Veltalenhed». For å bevare denne representative statsformen må representantene på Stortinget dannes, og de må erverve den nødvendige politiske kompetansen gjennom samhandling med statsrådene. Uten politisk dannelse og kompetanse både hos borgerne ellers og deres representanter ville «Nationen» være «saa ganske i sin Barndom», at en eneveldig statsform kunne passe bedre.²⁶¹ De nevnte sitatene anskueliggjør den mistroen til Stortinget som jeg har vist at allerede var til stede på Eidsvoll. Der Riksforsamlingens arbeidsområde ifølge Falsen skulle begrenses til det grunnlovgivende arbeid, skulle det mer konkrete arbeid – som lovgivning og finans – gjøres av kyndige folk. Den samme kyndighet er nødvendig i nasjonalforsamlingen i en representativ statsform, som Falsen kaller det, og det var derfor statsrådene skulle møte i stortingsdebattene: «[H]vor vil man da søge de Kjendsgjerninger, som begrunde al Erfarenhed i Regjering, uden hos den executive Magt? ... Kan man da betragte den executive Magts Ihændehevare anderledes end som et Register, som en National-Repræsentant uden Ophør bør spørge til Raads?» Denne utspørringen ville nettopp skje med «større Sikkerhed, og større Fordeel for Nationen» i «selve Storthinget».²⁶² Falsen beskriver hvordan «den spørgende kun [er] et simpelt Individ» utenfor Stortinget, «som Statsraaden ej er forpligtet til at inlde sig med».²⁶³ Det var forskjell mellom «et simpelt individ» og en politisk borger som deltok i nasjonalforsamlingen. I Danmark-Norge fra slutten av 1600-tallet hersket det en forståelse av landets innbyggere som undersåtter, uten andre rettigheter enn en viss kongelig beskyttelse fra fremmede makter. Utover 1700-tallet fant det sted en utvikling i det dansk-norske borgerbegrepet, der det ble viktigere å framstille det dansk-norske eneveldet som et kongerike hvor det også fantes

²⁶⁰ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 377.

²⁶¹ Dette er et speilbilde på en tankegang fra eneveldets tid, hvor kongemakten ble legitimert som uttrykk for folkeviljen: Denne folkeviljen var den «opplyste» eller «fornuftige» folkevilje, og ikke nødvendigvis hva folk egentlig mente. Kongen under eneveldet var den som hadde best innsikt i hva folket ville, noe som gjorde ham best skikket til å lede; mangel på opplysning gjorde eneveldet legitimt, se Seip, Jens Arup, *Teorien om det opinionsstyrte enevelde*, Oslo, Universitetsforlaget, 1958, 16–17, og Schlegel, Johan Frederik Vilhelm, *Naturrættens eller den almindelige Retslæres Grundsætninger*, København, 1798, bind 2, 88.

²⁶² Falsen, «Bør Statsraader være nærværende», 378.

²⁶³ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende», 378.

borgerlige friheter.²⁶⁴ Særlig de som var eiendomsbesittere ble omtalt som om de hadde politiske rettigheter – selv om slike rettigheter var fraværende under eneveldet. De med eiendom var selvstendige og derfor egnet til politisk medbestemmelse: Dette var statsborgeren i snever forstand, i motsetning til borgerne i vid forstand, altså undersåttene. Forståelsen av borgeren som eiendomsbesitter samsvarer med antikkens borgerbegrep,²⁶⁵ som dansk-norske lærde fikk kunnskap om gjennom latinskolen. Fram mot 1814 skjedde det en utvikling i borgerbegrepet, hvor personlige egenskaper og bestemte dyder ble nødvendige for å bekle embeter i staten – og også for de som styrte staten.²⁶⁶ Kriteriene for valgbarhet i det adlerfalsenske grunnlovskast synliggjør Falsens oppfatning av den politiske borgeren.²⁶⁷

For Falsen var statsrådenes selvstendighet og uavhengighet også viktig: De skulle være «Mænd, der selv kunne arbejde», og ikke være avhengig av andres hjelp «for at bestyre deres Embeder».²⁶⁸ Man var redd for parti- og klikkdannelser: Den frie fornuft skulle virke ufortrødent inn på den enkelte embetsmann, slik at han kunne ta de beste avgjørelser: «Den som er avhengig av andre, er ikke fri i sine handlinger, han er umyndig», som Jens Arup Seip har omtalt denne tankegangen.²⁶⁹ Hos nevnte Steenbuch var også dette eliteidealet tydelig: «Menneskets Rettigheder udledes af Hans udvortes Frihed. Udvortes Frihed forklares ved en moralsk Evne til uafhængig af Andres Godtbefindende at bestemme sig til sine udvortes Handlinger.»²⁷⁰ Idealet om selvstendighet gjaldt også for representantene på Stortinget, der et bundet mandat kunne utfordre og undergrave det indirekte demokratiet Grunnloven hadde fastsatt.²⁷¹ Statsrådenes innflytelse var således et tema som gikk igjen i opposisjonen på

²⁶⁴ Horstbøll, Henrik, «Defending Monarchism in Denmark-Norway in the Eighteenth Century», i *Monarchisms in the Age of Enlightenment: Liberty, Patriotism and the common good*, redigert av Hans Blom, John Christian Laursen og Luisa Simonutti, 175–193, Toronto, University of Toronto Press, 2007, 178–179.

²⁶⁵ Kvestad, Lars, «Frå 'Undersaatter' til 'Norske Borgere' – Utviklinga av eit statsrettslig borgaromgrep frå einevelde fram mot konstitusjonelt demokrati i 1814», i *Politisk kompetanse, Grunnlovas borgar 1814–2014*, redigert av Nils Rune Langeland, 59–77, Oslo, Pax Forlag AS, 2014, (61–63).

²⁶⁶ Kvestad, «Frå 'Undersaatter' til 'Norske Borgere'», 65.

²⁶⁷ Se side 13–14.

²⁶⁸ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 381.

²⁶⁹ Seip, *Utsikt over Norges historie*, bind 1 (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1974), 106.

²⁷⁰ Steenbuch, *Bemærkning over Kongeriget Norges Grundlov af 4de November 1814* (Trondheim, 1815), V, (innledning).

²⁷¹ Frydenlund, «Politisk kultur og ukultur...», 39. Innen den republikanske tradisjon er det å sette egne interesser foran det allmenne gode korrupsjon; korrupsjonen er forfallet som etter hvert vil undergrave staten. Særlig Niccolò Machiavelli (1469–1527) er en sentral figur i den tidlig-moderne videreføringen av dette borgeridealet. Den selvstendig tenkende, dydige og eiendomsbesittende borger er en forutsetning for en stats institusjoner, der «the constitutional order is rooted in the moral order, and it is the latter which corruption affects», se Pocock, J.G.A. om Machiavellis *Discorsi*, i *The Machiavellian Moment, Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition*, Princeton and Oxford: Princeton University Press, 204.

Korrupsjon er forringelse av moral og dyd. Om Falsen leste Machiavelli, er usikkert, men det er påpekt at artikkelen «Om politiske partier» er skrevet av Falsen, og i denne artikkelen finnes en referanse til Machiavelli, se Falsen i *Den Norske Tilskuere* (Bergen: 1818), 9; Østvedt, *Christian Magnus Falsen – Linjen i hans politikk* (Oslo: Aschehoug & co., 1945), 346. Med Falsens vidløftige bruk av sitater og tenkere kan ingen direkte kobling

Stortinget i 1818. Hovedlinjen mellom opposisjon i deler av Stortinget og kongen var som nevnt til stede, selv om opposisjonen var en mer kompleks gruppe. Hovedformålet var å sikre Stortingets uavhengighet av statsrådet og utvide Stortingets myndighet. Utbredt mistanke mot statsrådenes mulige innflytelse over tingmennene var til stede: Den personlige overbevisning i ulike saker måtte ikke korrumpes av statsrådet. På grunn av denne mistroen til statsrådene ble også Stortingets embetsmenn kun valgt for én uke om gangen. Presidentskapet varierte også.²⁷² Allikevel fantes foreningspunkter mellom storting og statsråd; særlig motstanden mot svensk innflytelse. En sammensmelting med Sverige ville treffe embetsstanden hardest, og embetsmennene var representert i begge maktinstanser. Flere bondegrupperinger var derimot vennligere overfor en forening, eller amalgamasjon som det ble kalt. Dermed var statsrådet i en vanskelig posisjon, mellom Stortinget, den svenske kongen og bøndenes misnøye.²⁷³ Kongen var ikke opptatt av å følge de politiske regler som fulgte av konstitusjonen, og statsrådet måtte mediere mellom ham og Stortinget.²⁷⁴ Blant denne sammensatte opposisjonen mot den utøvende myndighet, presenterte Falsen sitt prosjekt om å styrke statsrådets posisjon og bruke statsrådene til å heve Stortingets politiske kompetanse. Men hvis bestikkelser fra statsrådene ikke skulle fryktes, måtte også statsrådene ha de riktige egenskaper:

Kun de Mennesker, der ville Omstøbe alt, nedrive hvad Tid og Sæder have helliget, opoffre Statens Vel for deres Luner, anklage iflæng enhver uskyldig Gjenstand for deres Had, eller stræbe at skaffe sig selv uværdige Fordele paa det offentlige Vels Bekostning, fortabe ganske deres, Agtelse naa de, til Uheld for Staten, udnævnes til at beklæde dens vigtige Embeder, og i disse ej vilde holde deres uværdige Lidenbskaber i Tømme. Den retskafne, den duelige Statsraad vil, ved personligt Møde i Storthinget og Deeltagelse i Debatterne sammesteds, snarere vinde end tabe i Agtelse.²⁷⁵

I dette sitatet vises de trekk som statsrådene burde ha og ikke: De skulle vise respekt for tradisjoner og skikker, ikke «opoffre Statens Vel» for deres personlige tilbøyelser og ønsker, eller prøve å skaffe seg fordeler på det offentliges bekostning. At de styrende skulle ta hensyn til det offentliges og allmennes beste, og hvor borgeren skulle føle forpliktelse for helheten eller det allmennes vel, var en sterkt rotfestet forestilling og del av forståelsen av borgeren på 1700-tallet; dette medførte at borgeren fikk en posisjon som måtte uttales ved å framheve borgeren som en som visste å kjempe for statens eller det allmennes beste.²⁷⁶

til Machiavelli leses inn i hans tenkning. Det er allikevel interessant, men det er Skinner og Pocock leser Machiavelli som republikaner.

²⁷² Steen, *På Fallittens Rand* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1953), 207, 210–212.

²⁷³ Steen, *På Fallittens Rand* (Oslo: J.W. Cappelens forlag, 1953), 294–298.

²⁷⁴ *Det Norske Storting gjennom 150 år, bind 1*, redigert av C.J. Hambro, Jacob S. Wörm-Müller, Karl Bjørnstad og Sverre Steen, Oslo: Norges Sotrting i kommisjon hos Gyldendal Norsk Forlag, 1964, 243.

²⁷⁵ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 381.

²⁷⁶ Damsgård, Tine, *Fædrelandskærlighed og borgerdyd – Patriotisk diskurs og militære reformer i Danmark i sidste del af 1700-tallet*, København, Museum Tusulanums Forlag, 2000, 80–81.

Denne indre egenskap har siden antikken vært omtalt som en dyd.²⁷⁷ Dyden som dedikasjon overfor det allmenne beste sies å ha utviklet seg innenfor en republikansk tradisjon. I tillegg til dedikasjonen overfor det allmenne beste inneholder dydsbegrepet også selve den praktiske og sosiale omgangen mellom de politisk aktive borgerne. Mer spesifikt «that active ruling quality – practiced in republics by citizens equal with one another and devoted to the public good...».²⁷⁸ Grunnloven ga stemmerett og hadde regler om valgbarhet for representanter til Stortinget.²⁷⁹ Disse reglene er et juridisk språk, men kvalitetene til den enkelte politiske borger er et republikansk dydsspråk. Lover kan ikke regulere dyd. Pocock vektlegger hvordan et politisk språk om dyd ikke kan reduseres til rettigheter som kan distribueres: Dydene og kvalitetene – kompetansen – må fostres og utvikles.²⁸⁰ Falsen mobiliserer et til dels patriotisk og hovedsakelig republikansk språk i denne delen av statsrådsartikkelen. Borgeren er dermed ikke en politisk borger fra start – man kan ikke bare *tildes* de kvaliteter og dyder som tilhører en politisk borger. Men borgeren er en politisk borger såfremt denne borgeren velges til Stortinget – og derfor har Falsen sine klare formeninger om hvem denne borgeren *bør* være, både gjennom forsøket på å begrense valgbarhet i det adler-falsenske grunnlovskast og i statsrådsartikkelen gjennom fokuset på kvaliteter og politisk kompetanse. Statsrådene måtte erverve de nødvendige egenskaper og ha blikk for samfunnets og statens beste. Var de «retskafne» og hadde statens og det allmenne beste som formål, ville de «snarere vinde end tabe i Agtelse». For «[k]un den Statsraad, der lægger et upatriotisk Sindelag eller Uduelighed for Dagen, vil tabe – og han bør tabe. Ogsaa dette er en lykke for det Almindelige».²⁸¹ Falsen ville også sørge for at statsrådene hadde den nødvendige kompetanse, ikke bare Stortinget. Men Falsens mistro til folket og nasjonalforsamlingens kompetanse uttrykkes videre:

Det kan vel komme en Tid, da Folk med faa Kundskaber og Talenter, men med desto større Pretentioner og Forbindelser ville stræbe at blive Statsraader. Som Forfatningen nu er, kunde det vel og gaae an, at en saadan Mand kunne blive Statsraad og forblive i denne Post en lang Tid, men skulde Statsraaderne offentlig i Storthinget lægge for dagen, om de havde lyse og omfartende Kundskaber om Statens Anliggender, da vilde udentvivil Udsigten til at blive Statsraad forsvinde for de talentløse, og Staten

²⁷⁷ Se for eksempel Aristoteles, *Politics*, Hackett Publishing Inc., 1998, oversatt av C.D.C Reeve, book VII, 1323b31–1324a13: For Aristoteles er bystatens lykke og mål det samme som borgerens lykke og mål, og book III, 1277b13–14 hvor en dydig borger defineres som en som må «have the knowledge to be ruled and to rule» – andre personlige interesser må vike for helhetens beste.

²⁷⁸ Pocock, *Virtue, Commerce and History* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), 41. I Danmark-Norge var det særlig Jens Schielderup Sneedorff (1724–1764) som koblet Samuel Pufendorfs (1632–1694) og Ludvig Holbergs (1684–1754) kontraktteoretiske verker til begrepet dyd, slik dyd ble beskrevet av Montesquieu.

²⁷⁹ Henholdsvis §50 og §61, i i *Grunnloven vår 1814–1985*, Drammen, Universitetsforlaget, 1985, 127–128.

²⁸⁰ Pocock, *Virtue, Commerce and History* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), 43.

²⁸¹ Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 381.

saaledes sikkert for at den stedse havde disse Poster besatte med Mænd, der selv kunde arbejde, og ikke havde Sekretairers Hoved og Kundskaber fornøden, for at bestyre deres Embeder.²⁸²

Folk uten *riktige* kunnskaper, talent og dyder, *uten riktig kompetanse*, kunne, slik forfatningen var da – finne veien til statsrådenes gemakker og bli der «en lang Tid». Hvis statsrådene møtte på Stortinget, ville derimot forfatningen endres. Statsrådene ville vise om de hadde den riktige forståelse av «Statens Anliggender»: De uten talent ville bli avslørt. Slik ville man ifølge Falsen sikre at de riktige personer ble statsråder. Der mistroen til den lovgivende makt ble videreført fra Eidsvoll, ligger det også i statsrådsartikkelen og sitatet over formaninger om hvilken kompetanse statsrådene bør ha. Artikkelen er slik sett *et utvidet politisk prosjekt* som ikke bare har med hevelsen av den lovgivende makts kompetanse å gjøre, men også sikring av den utøvende makts kompetanse og kompetansen i hele statsapparatet.

Kapittel 4

4.0 Falsens videre politiske virke og statsrådssakens videre liv

Da Falsen igjen møtte på Stortinget i 1821, foreslo han å gi statsrådene adgang til Stortinget, men dette forslaget fikk ikke gehør. Man tenkte at da forslaget lå for tett opp mot Grunnloven, måtte forslaget heller framsettes som «et Constitutions-Forslag», og «overensstemmende med Grundlovens 112te § fremsættes for neste Storthing»;²⁸³ forslaget innebar ifølge vedtaket en grunnlovsendring og måtte framsettes som sådan på neste storting. Falsen fulgte i august opp med et forslag om et tillegg til Grunnlovens § 62, selv om behandlingen av forslaget måtte vente til neste storting.²⁸⁴ «Dog have Statsraaderne Ret til at møde saavel i Storthinget som i dets Afdelinger, og deeltage i Debatterne over de der forekommende Sager..., men uden Stemme», skulle det hete i tillegget.²⁸⁵ Falsen fortsatte altså å målbære sitt forslag fra 1818 om å la statsrådene møte på Stortinget og sin skepsis til Stortinget, da han selv var på Stortinget i 1821. Falsens politiske karriere tok en dreining, da han i 1822 inntok stillingen som generalprokurør i Norge, etter innstilling fra Karl Johan. Generalprokurøren skulle holde oppsyn med resten av embetsverket under kontroll av kongen, noe som forståelig nok var upopulært blant embetsmennene. Til Stortinget i 1824, hvor statsrådsforslaget skulle

²⁸² Falsen, «Bør Statsraader være nærværende...», 381.

²⁸³ Stortingsforhandlinger 23. februar, 1821, 122–123, hentet fra <https://www.nb.no/items/6e08913510fefcc674a9e0f4eda6abe3?page=125&searchText=Hans%20Dahl> Grunnlovens § 112 behandles under.

²⁸⁴ § 62 betoner hvordan de som er valgt til statsråder ikke samtidig kan velges til representanter til nasjonalforsamlingen, se «Kongeriget Norges Grundlov», 145; Hommerstad, *Christian Magnus Falsen – Stridsmannen* (Oslo: Cappelen Damm AS, 2015), 205.

²⁸⁵ Stortingsforhandlinger, tilleggshefte august 1821, 18–19.

behandles, ble ikke Falsen valgt inn.²⁸⁶ Da Falsen ikke kunne fremme forslaget selv, prøvde han å få Valentin Sibbern til å gjøre det, men Sibbern framsatte ikke forslaget som sitt eget, og dermed besluttet «Storthinget ... eenstemmigen: 'at Forslaget ikke kan antages til Fremsættelse paa dette Storthing'».²⁸⁷ Falsen kom ikke tilbake til Stortinget etter dette; ei var han heller en aktiv deltaker i storpolitikken, men utga i 1826 et *Constitutions-Forslag, angaaende Statsraadernes Deeltagelse i Debatterne i Storthinget* i håp om at representanter til Stortinget i 1827 skulle behandle saken.²⁸⁸

Det politiske system fra 1814 var ikke et parlamentarisk system lik det som ble innført i 1884, hvor regjeringen utgikk fra Stortinget. Konge og storting var de to maktinstansene med størst betydning, men Karl Johans innflytelse over Norge avtok utover 1820–1830-tallet.²⁸⁹ Dermed styrket embetsstanden – som tidligere hadde tjent kongen – sin posisjon og inntok landets ledelse. På forskjellige tidspunkt i løpet av 1800-tallet ble derfor statsrådenes stilling i forhold til de andre statsmaktene et av de viktigste omdreiningspunktene for den konstitusjonelle utviklingen i Norge. Der perioden fra 1814 til 1884 er omtalt som embetsmannsstaten, var statsrådet et av stedene hvor embetsmennene fikk utøve sin makt.²⁹⁰

Spørsmålet om statsrådene skulle delta i debatter og forhandlinger på Stortinget, har gått igjen i store deler av 1800-tallets politiske historie, under ulike forutsetninger. Statsråd Frederik Stang (1808–1884) drøftet forholdet mellom statsmaktene i sin avhandling *Statsraadernes Deeltagelse i Storthingets Forhandlinger* fra 1833–1835. Med ham og andre, som grev Herman Wedel-Jarlsberg, skulle statsrådets posisjon bli etablert som den utøvende myndighet, en regjering, på 1840-tallet. Statsrådenes «overlegne Indsigt» og klare «Opfattelse av Virkeligheden» måtte ifølge Stang medføre at de fikk delta i Stortingets forhandlinger og debatter. Slik ville samfunn og politikk gå framover.²⁹¹ Det som nå er kjent som statsrådssaken er blitt båret videre av Johan Sverdrup (1816–1892), og endte med gjennomslag for å innføre en parlamentarisk statsskikk i Norge. For Sverdrup var Stortingets

²⁸⁶ Hommerstad, *Christian Magnus Falsen – Stridsmannen* (Oslo: Cappelen Damm AS, 2015), 225–227; 241. Se også side 227–232 for nærmere overveielser angående Falsens og generalprokurørembetets synkende popularitet blant embetsverket.

²⁸⁷ Stortingsforhandlinger, 6. august 1824, 199, hentet fra

<https://www.nb.no/items/2b4ad9e10562041f1542e6581a48e8bb?page=201&searchText=stortingsforhandlinger>

²⁸⁸ Falsen, Christian Magnus, «*Constitutions-Forslag, angaaende Statsraadernes Deeltagelse i Debatterne i Storthinget*», Bergen, Chr. Dahl R.S, 1826, hentet fra https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2009022012007?page=3

²⁸⁹ Se bla. a. Seip, *Utsikt over Norges historie. Bind 1* (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1974), om kong Karl Johans forhold til de andre statsmakter, og hans trinnvis tilbaketrekning fra norsk politikk, om hans forsøk på å redigere den nye forfatning på 1820-tallet til senere resignasjon, 70–77.

²⁹⁰ Se Seip, *Utsikt over Norges historie. Bind 1* (Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1974), blant annet side 96–97.

²⁹¹ Stang, «*Statsraadernes Deeltagelse i Storthingets Forhandlinger*», 247.

kontroll over statsrådene sentralt, ikke statsrådenes fortreffelighet, som hos Stang. Sverdrups utsagn om at «al Magt og Kraft samles her i denne Sal» fra 1872,²⁹² står som selve symbolet på den endringen som senere fant sted i 1882–1884, og sluttpunktet i denne fortellingen. Men Falsens artikkel i *Den Norske Tilskuer* er starten.

4.1 Konklusjon – Simple individer eller politiske borgere?

Jeg har undersøkt hvordan politisk kompetanse er uttrykt i Christian Magnus Falsens tekst «Bør Statsraader være nærværende under Debatterne i Stortinget, og deeltage i dem», i tidsskriftet *Den Norske Tilskuer* fra 1818. Falsens artikkel var et forsøk på å heve Stortingets politiske kompetanse, noe han ville gjøre ved å gi statsrådene adgang til stortingsdebattene. Ved å trekke en linje fra Falsens virke på Riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814 og fram til statsrådsartikkelen, har jeg vist hvordan han har uttrykt en tydelig skepsis til både Riksforsamlingen og Stortinget; skepsisen framstår som en kontinuitet i hans tenkning. Falsen fant både bøndenes og den folkelige deltakelse i forsamlingene som et usikkert moment i den nye staten av 1814. Falsens tenkning omkring statsrådenes adgang til Stortinget viser seg således som et utvidet politisk prosjekt, hvor han konstruerer statsrådene som de kyndige statsmenn, og viser hvordan statsrådenes innflytelse i nasjonalforsamlingen behøves for å sikre statens nødvendige fundament. Falsen ville etablere statsrådets posisjon, der det stod i en skvis mellom Stortinget og den svenske kongen, uten en klar og avgrenset posisjon i Grunnloven. Der Falsen var en meget omstridt politisk figur, brukte han det nye offentlige landskap etter 1814 til å fremme sine meninger. Med Jonas Rein og Herman Foss skapte han seg en plattform for sine meninger, i tidsskriftet *Den Norske Tilskuer*.

Med det metodisk-teoretiske perspektivet jeg har anvendt, har jeg synliggjort hvordan Falsen presenterte sitt forslag ved å ta i bruk et politisk språk bestående av: Et klassisk republikansk språk om borgerens dyder og kvaliteter, et nasjonalt og patriotisk språk som fokuserer på Norges historiske arv, og et juridisk språk som fokuserer på maktfordeling og Grunnloven som lovtekst. Disse språkene var til stede i det daværende offentlige og politiske landskapet; gjennom mobiliseringen av disse språkene konstruerte Falsen et ideal om politisk kompetanse, hvor den kompetente borgeren skulle ha en tydelig og viktig meglende posisjon mellom storting og konge. Der statsrådene for Falsen var av største betydning for en fungerende representativ styreform, måtte de også ha riktig politisk kompetanse: De måtte være selvstendige, uavhengige og sette statens og det allmennes beste foran egne interesser.

²⁹² Sverdrup, Johan, «Om Statsrådssaken», i *Norsk Tro og Tanke, 1800–1940, Bind 2*, redigert av Jan Erik Ebbestad Hansen, Oslo, Tano Aschehoug, 1998, 254.

Med bestemmelser om valgbarhet i det adler-falsenske grunnlovsutkast, prøvde Falsen å få innført begrensninger på hvem som kunne virke i nasjonalforsamlingen allerede på Eidsvoll i 1814. Reglene for valgbarhet er en del av det juridiske språket, men der denne valgbarheten ikke ble videreført i Grunnloven, utenom ved en aldersgrense og et visst antall oppholdte år i Norge, måtte Falsen ty til andre midler for å vise hvem de kyndige politiske borgerne var. Dette gjorde han ved å ta i bruk et republikansk språk om borgernes kvaliteter og dyder. Statsrådene måtte være tradisjonsbevisste, holde sine «Lidenskaber i Tømme» og være «retskafne og duelige», være selvoppofrende og føre en dannet samtale. De skulle være kloke, velorganiserte og ha integritet, og ikke la seg korrumpere eller korrumpere andre. Statsrådenes innflytelse på Stortinget var ansett korrumpende av mange i Falsens samtid, men Falsen snudde innflytelsen til noe positivt og nødvendig ved å vise til statsrådenes kompetanse og erfaring; kompetansen og erfaringen ville virke inn på Stortinget og heve tingets kompetanse. For Falsens kunne ikke den politiske borgeren bare tildeles de politiske rettigheter; det måtte sikres at borgeren også hadde den nødvendige kompetansen, uttrykt gjennom Falsens anvendelse av et republikansk dydsspråk. Borgeren må dannes, og erverve de riktige politiske dydene, noe en fordeling av rettigheter som for eksempel stemmerett ikke kan oppnå alene. Den politiske borgeren er den som har adgang til nasjonalforsamlingen, ikke «et simpelt Individ», som står utenfor. De med talent for statskunstens utøvelse ville bli synliggjort i deres opptreden på et samlet storting, og de uten nødvendig kompetanse ville bli sortert ut. For Falsen ville statsrådenes adgang til Stortinget sørge for en mer effektiv saksgang, der den daværende saksbehandlingsprosess og komitéordning for ham framsto tungrodd. Å fordele ansvar på komitéer sikret heller ikke den riktige kompetanse i maktapparatet, ifølge Falsen. Falsens forståelse og anvendelse av politisk kompetanse ville sikre at forfatningen vedvarte. Falsen forsøkte å regulere forholdet mellom statsmaktene der maktfordelingstanken han tidligere hadde vært en tilhenger av, etter 1814 framsto splittende og ineffektiv. Ved å vise hvordan Falsen brukte de tilgjengelige språkene på sin måte har jeg vist hva Falsen «was doing in writing», og at hva Falsen *gjorde* må anses som relevant for vår forståelse av statsrådsartikkelen.²⁹³ Min undersøkelse av politisk kompetanse også vist hvilket borgerideal som preget Falsens tenkning, bestående av kvalitetene og kompetansen beskrevet over. Adgangen til politisk medbestemmelse måtte betinges av riktig politiske kompetanse.

²⁹³ Skinner, *Visions of politics, Volume 1* (Cambridge, Cambridge University Press, 2002), 101.

Litteratur:

Primærkilder:

- Aall, Jacob, *Erindringer som Bidrag til Norges Historie fra 1800 til 1815*, Christiania, J.W. Cappelen, 1859, 364, hentet fra <https://www.nb.no/items/73aaedec1d79a96375944534db800b04?page=7>
- Adler, Johan Gunder og Falsen, Christian Magnus. «Det Adler-Falsenske Grunnlovsutkast». I *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovsutkast*, redigert av Tycho C. Jæger, 1–56. Kristiania. Grøndahl og søns bogtrykkeri. 1916.
- Adolph Holstein-Holsteinborgs, Frederik, «Grev Holsten-Holsteinborgs tanker om Statsforfatning for Norge», i *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovsutkast*. redigert av Tycho C. Jæger, 95–147. Kristiania: Grøndahl og søns bogtrykkeri, 1916.
- Aristoteles. *Politics*. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Inc., 1998. Oversatt av C.D.C Reeve.
- Bergh, Christopher Anker og Sverdrup, Georg, «Det sverdrup-berghske Grundlovsutkast», i *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovsutkast*, redigert av Tycho C. Jæger. Kristiania: Grøndahl og søns bogtrykkeri, 1916.
- Bugge, Peder Olivarius, «Biskop P.O. Bugges Grundlovsutkast», i *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovsutkast*, redigert av Tycho C. Jæger, 67–76. Kristiania: Grøndahl og søns bogtrykkeri, 1916.
- Christie, Wilhelm Frimann Koren. *Stiftamtmand W.F.K Christies Dagbog*. Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1900.
- Det Norske Nationalblad*, 17. juli 1815, 1–2, hentet fra <https://www.nb.no/items/c934e8555c3422649871eb8707c16147?page=0&searchText=det%20norske%20nationalblad%20kampplads>
- Det Norske Nationalblad*, 19. november, 1816, hentet fra <https://www.nb.no/items/65627bfb34a665a50873b4b3f773a0d95?page=13&searchText=det%20norske%20nationalblad>
- Det Norske Nationalblad*, 24. mars 1818, 10. hefte, No. 45–48. Hentet fra <https://www.nb.no/items/4c413cee86a4e57bda77a864cf6603be?page=0&searchText=det%20norske%20nationalblad>
- Den Norske Tilskuer*, redigert av Christian Magnus Falsen, Jonas Rein og Herman Foss. Bergen, 1817–1821.
- Den Norske Rigstidende*, 5. januar, 1815 1, hentet fra <https://www.nb.no/items/3284da132360ee58cc925aa925c684e5?page=0&searchText=%22den%20norske%20rigstidende%22>
- Dumont, Etienne, *Tactik eller Theorie for raadslagende Folkeforsamlinger forretninger af Jeremias Bentham*, oversatt av P. Flor, Christiania, H.A. Hjelms Boghandling, 1821.
- Elieson, Peter. «Krigsassessor Eliesons Grundlovsutkast». I *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovsutkast*, redigert av Tycho C. Jæger, 77–93. Kristiania: Grøndahl og søns bogtrykkeri, 1916.
- Falsen, Christian Magnus. «Bemærkninger ved Hans Kongelige Majestæts naadige Proposition til Norges Riges Storthing, angaaende Modification og Forandring i Grundlovens 17de §.» I *Den Norske Tilskuer*, no. 22–23. 1817. no. 37–38
- Falsen, Christian Magnus. «Bemærkninger ved Hans Kongelig Majestæts naadige Proposition angaaende et Additament eller Tillæg til Rigsacten». I *Den Norske Tilskuer* no. 25–26, 1818.

- Falsen, Christian Magnus. «Om Nødvendigheden af, at Norge erholder eget Flag». I *Den Norske Tilskuer* no. 9–10, 1818.
- Falsen, Christian Magnus. «Bemærkninger over de indkomne Forslag til Forandringer i Grundlovens 17. §». I *Den Norske Tilskuer* no. 37–38, 1817.
- Falsen, Christian Magnus. «Brev til Tilskr. angaaende Conventionen med Damark, af 1ste septbr. 1818». I *Den Norske Tilskuer* no. 43–44.1819.
- Falsen, Christian Magnus. «Bør Statsraader være nærværende under Debatterne i Stortinget, og deeltage i dem», i *Den Norske Tilskuer*, no. 47–48, 1818, 369–382.
- Falsen, Christian Magnus. «*Constitutions-Forslag, angaaende Statsraadernes Deeltagelse i Debatterne i Stortinget*». Bergen: Chr. Dahl R.S, 1826. Hentet fra https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2009022012007?page=3
- Falsen, Christian Magnus. *Norges Grundlov, Gjennemgaaet i Spørgsmaal og Svar*. Bergen, 1818.
- Falsen, Christian Magnus. *Norges Odelsret, med Hensyn til Rigets Constitution*. Bergen: R. Dahls Enke og Søn, 1815. Hentet fra <https://www.nb.no/items/4f92675826d8de5fbc91011a01af1e52?page=3&searchText=norges%20odelsret>
- Falsen, Christian Magnus. *Nogle ord i Anledning af det Wulfsbergske Bogtrykkerie udkomne Svar paa de fra Bogtrykker Lehmanns Officin udkomne Bemærkninger om Kongens Veto*. Christiania: Det Wulfbergske Bogtrykkerie 1824.
- Falsen, Christian Magnus. «Om Statsmagternes Deling og Ligevægt, af Buchholz», i *Den Norske Tilskuer*, no. 31–32, 1817, 253–256; no. 33–34, 256–269; no. 35–36, 280–287. Bergen: 1817.
- Falsen, Christian Magnus. *Som man raaber I skoven faar man svar, eller aftvunget Forsvar i Anledning af en anonym Forfatters Kritik over min Afhandling om Norges Odelsret*. Bergen: R. Dahls Enke og Søn, 1815. Hentet fra https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2008030510004?page=21
- Falsen, Christian Magnus i *Riksforsamlingens Forhandlinger, Iste del, Protokoller med bilag og tillæg*, utgitt av Arnet Olafsen, 115–118. Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1914.
- Kant, Immanuel. «What is Enlightenment». I *What Is Enlightenment?: Eighteenth-Century Answers and Twentieth-Century Questions*, redigert av James Schmidt, 58–64. Berkeley: University of California Press, 1996.
- Kant, Immanuel. *Den evige fred*, oversatt av Fredrik Bajer. Kristiania, Kammermeyers Boghandel, 1916.
- Montesquieu, Charles Secondat, *The Spirit of the Laws, Book II, Chapter VI*, redigert av Anne M. Cohler, Basia Carolyn Miller og Harold Samuel Stone, Cambridge, Cambridge University Press, [1748], 1989, 157.
- Motzfeldt, Peter, *Breve og Optegnelser af Peter Motzfeldt*. København: Gyldendalske Boghandels Forlag, 1888. Hentet fra <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb11572226?page=138,139>
- Patroullen*, 5. januar, 1824. Hentet fra <https://www.nb.no/items/fbc8e04d24e1130ecd745daba98b8e82?page=5>
- Rein, Jonas. I *Riksforsamlingens Forhandlinger, Iste del, Protokoller med bilag og tillæg*, utgitt av Arnet Olafsen, 353–357. Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1914.
- Riksforsamlingens Forhandlinger, Iste del, Protokoller med bilag og tillæg*, utgitt av Arne Olafsen. Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri.
- Riksforsamlingens Forhandlinger, 3die del, Grundlovsutkast*, redigert av Tycho C. Jæger. Kristiania: Grøndahl og Søns boktrykkeri, 1916.
- Rousseau, Jean-Jacques. *Om samfunnspakten, eller Statens Grunnsetninger*. Oslo, De norske

- bokklubbene, 2004.
- Sallust, *The War against Jugurtha*, redigert av M. Comber and C. Balmaceda. Oxford: Oxbow Books, 2015.
- Schlegel, Johan Frederik Wilhelm. *Naturrættens eller den almindelige Retslæres Grundsætninger*, bind 2. København, 1798.
- Schlegel, Johan Frederik Wilhelm. «Professor Schlegels grunnlovutkast i Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovutkast, redigert av Tycho C. Jæger, 149–157. Kristiania: Grøndahl og søns bogtrykkeri, 1916.
- Sibbern, Valentin. *V.C.W Sibberns Dagbog paa Eidsvold fra 10de April til 17de Mai 1814*. Kristiania, P.T Mallings Bogtrykkeri, 1870. Hentet fra <https://www.nb.no/items/5166e8c941a1ba3dc58c5a1bc57e5a3a?page=3&searchText=b%C3%B8ndernes%20antal>
- Steenbuch, *Bemærkning over Kongeriget Norges Grundlov af 4de November 1814*. Trondheim, 1815. Hentet fra <https://www.nb.no/items/10f5e62de835df38670c8b60e0a81181?page=0&searchText=Bem%C3%A6rkning%20over%20Kongeriget%20Norges%20Grundlov%20af%204de%20November%201814>
- Steenbuch, Henrik, «Hvori bestaaer Forskjellen mellem Regjerings-Foranstaltninger og den egentlige Lovgivning, eller: hvilke ere i Almindelighed Grændserne mellom den lovgivende og executive Magts Virkekreds». *Det Norske Nationalblad*, 11. juni, 1821, no. 25–28,
- Steenbuch, Henrik, *Svar paa de hos Bogtrykker Lehmann udkomne Bemærkninger om Kongens Veto*, Christiania, Det Wulfbergske Bogtrykkerie, 1824.
- Stang, Frederik, «Statsraadernes Deeltagelse i Stortingets Forhandlinger», i *Norsk Tro og Tanke, 1800–1940, Bind 2*, redigert av Jan Erik Ebbestad Hansen, 245–251. Oslo: Tano Aschehoug, 1998.
- Sverdrup, Johan, «Om Statsrådssaken», i *Norsk Tro og Tanke, 1800–1940, Bind 2*, redigert av Jan Erik Ebbestad Hansen, 252–256. Oslo: Tano Aschehoug, 1998.
- Stortingsforhandlinger 23. februar, 1821, 122–123, hentet fra <https://www.nb.no/items/6e08913510fefcc674a9e0f4eda6abe3?page=125&searchText=Hans%20Dahl>
- Stortingsforhandlinger, 6. august 1824, 199, hentet fra <https://www.nb.no/items/2b4ad9e10562041f1542e6581a48e8bb?page=201&searchText=stortingsforhandlinger>
- Storthings-etterretninger, 1814–1833, Bind 2, Tredje ordentlige Storting 1821, andet overordentlige Storting 1822 samt fjerde og femte ordentlige Storting 1824 og 1827, redigert av P. Birch-Reichenwald, J.H. Cappelen, Siegwart Petersen og J.A. Weisser. Christiania: Jacob Dybwads Forlag, 1878.
- Treschow, Niels, «Niels Treschows Grundlovutkast», i *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovutkast*, redigert av Tycho C. Jæger, Kristiania, Grøndahl og søns bogtrykkeri, 1916.
- Wergeland, Nicolai, «Nicolai Wergelands Grundlovutkast», i *Riksforsamlingens forhandlinger, 3die del, Grundlovutkast*, redigert av Tycho C. Jæger, 215–245, Kristiania, Grøndahl og søns bogtrykkeri, 1916,

Grunnloven:

- «Constitution for Kongeriget Norge». 17. mai 1814. I *Grunnloven vår 1814–1985*, Drammen, Universitetsforlaget, 1985, 123–133.
- «Kongeriget Norges Grundlov, given i Riksforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814 og nu, i Anledning af Norges og Sveriges Rigers Forening, nærmere bestemt i Norges

overordentlige Storting i Christiania den 4de November 1814», i *Grunnloven vår 1814–1985*. Drammen: Universitetsforlaget, 1985.

Sekundærlitteratur:

- Bergsgård, Arne. «Statsrådssaka i hennar fyrste fase», *Historisk tidsskrift* 32, (1940–1942), 205–258. Hentet fra <https://www.nb.no/items/e096716ab79aafe384162e155a3d8fab?page=283>
- Bull, Francis. «Christian Magnus Falsens læsning, et bidrag til studiet av hans politiske tankegang». *Historisk tidsskrift*, 5. rekke, bind 1. Kristiania: Grøndahl & søns bogtrykkeri, 1912.
- Damsgård, Tine. *Fædrelandskærlighed og borgerdyd – Patriotisk diskurs og militære reformer i Danmark i sidste del af 1700-tallet*. København: Museum Tusulanums Forlag, 2000.
- Edgren, Henrik. «Med Grundlagen i sin Hand», i *Frie ord i Norden? Offentlighet, ytringsfrihet og medborgerskap 1814–1914*, redigert av Hemstad, Ruth og Dag Michalsen. Oslo: Pax Forlag AS, 2019.
- Evju, Håkon. «Eneveldet, trykkefriheten og ytringskulturen i Danmark-Norge 1784–1797». I *Eneveldet før undergangen – Politisk kultur i Norge 1660–1814*, redigert av Trond Bjerkås og Knut Dørum. Oslo: Spartacus forlag AS/Scandinavian Academic Press, 2017.
- Evju, Håkon, «Jordeiendom og politisk deltakelse. Det klassiske borgeridealet hos Thomas Jefferson og Christian Magnus Falsen». I *Grunnlovsfedre på tvers av atlanteren. Norsk og amerikansk konstitusjonshistorie*, redigert av Bård Frydenlund, Torleif R. Hamre og André Larsen Avelin, 81–120. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2020.
- Evju, Håkon, «'Skrivefrihedens Rigsdag'. Patriotisme, trykkefrihet og politisk deltakelse under det sene eneveldet». I *Politisk kompetanse, Grunnlovas borger 1814–2014*, redigert av Nils Rune Langeland, 143–167. Oslo: Pax Forlag AS, 2014.
- Forfang, Åsmund. *Trykkefridommens Første Tiår : § 100 I Grunnlova 1814-1842*. Oslo: Universitetsforlaget, 2021.
- Frydenlund, Bård, «Politisk kultur og ukultur under det overordentlige storting», i *Overgangstid – Forargelse og forsoning høsten 1814*, redigert av Ruth Hemstad og Bjørn Arne Steine, 33–43, Oslo: Akademisk Publisering, 2016, 34.
- Fure, Eli og Mykland, Knut (red.), *Eidsvoll 1814, Hvordan Grunnloven ble til*, Oslo, Dreyers Forlag, 2013.
- Heirvoll, Geir, «En introduksjon til Kants begrep om statsforfatning». I *Forfatningsteori møter 1814*, redigert av Dag Michalsen, 95–144. Oslo: Akademisk Publisering, 2008.
- Holmøyvik, Eirik, *Maktfordeling og 1814*. Bergen. Fagbokforlaget. 2012.
- Homb, Frode Dyrnes, «'de snakker politik... de er ikke bønder mere.' Synet på embetsmenn og frihet og likhet hos bøndene i 1814», i *Ideal og realitet – 1814 i politisk praksis for folk og elite*, redigert av Marthe Hommerstad og Morten Nordhagen Ottosen, 29–46, Oslo, Akademika Forlag, 2014.
- Hommerstad, Marthe, *Christian Magnus Falsen. Stridsmannen*, Oslo: Cappelen Damm AS, 2015.
- Hommerstad, Marthe. «Et spørsmål om kunnskap? Politisk kompetanse og politisk deltagelse blant bøndene etter 1814». I *Politisk kompetanse, Grunnlovas borger 1814–2014*, redigert av Nils Rune Langeland, 88–104 Oslo, Pax Forlag AS, 2014.
- Hommerstad, Marthe & Frydenlund, Bård, «Politisk kultur og praksis rundt 1814», i *Ideal og realitet – 1814 i politisk praksis for folk og elite*, redigert av Marthe Hommerstad og Morten Nordhagen Ottosen, 11–27, Oslo, Akademika Forlag, 2014.
- Horstbøll, Henrik, «Defending Monarchism in Denmark-Norway in the Eighteenth Century», i

- Monarchisms in the Age of Enlightenment: Liberty, Patriotism and the common good*, redigert av Hans Blom, John Christian Laursen og Luisa Simonutti, 175–193. Toronto: University of Toronto Press, 2007.
- Høigård, Einar, Herman Ruge. *Den norske skoles historie. En oversikt*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS, 1971.
- Kaartvedt, Alf, *Det Norske Storting gjennom 150 år, bind 1*, redigert av C.J. Hambro, Jacob S. Wörm-Müller, Karl Bjørnstad og Sverre Steen, Oslo: Norges Storting i kommisjon hos Gyldendal Norsk Forlag, 1964, 242.
- Kvestad, Lars, «Frå ‘Undersaatter’ til ‘Norske Borgere’ – Utviklinga av eit statsrettslig borgaromgrep frå einevelde fram mot konstitusjonelt demokrati i 1814», i *Politisk kompetanse, Grunnlovas borgar 1814–2014*, redigert av Nils Rune Langeland, 59–77, Oslo, Pax Forlag AS, 2014,
- Langeland, Nils Rune. «Grunnlovas politiske borgar», i *Politisk kompetanse, Grunnlovas borgar 1814–2014*, redigert av Nils Rune Langeland, Oslo, Pax Forlag AS, 2014, 12.
- Michalsen, Dag, «’Grændseskillet imellem Trykkefrihed og Trykkefrækhed’», i *Demokratisk teori og historisk praksis, Forutsetninger for folkestyre 1750–1850*, redigert av Hilde Sandvik, 197–221. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2010.
- Nielsen, Yngvar. *Norges historie efter 1814, Første Bind, 1815–1822*. Kristiania: Grøndahl & Søns Bogtrykkeri, 1882.
- Nielsen, Yngvar, *Norge i 1814*, Christiania, J.M. Stenersen & Co. Dorlag, 1904, 70–73.
- Nordby, Trond, *Grunnlov og styreform*, Oslo. Universitetsforlaget, 2010, 30–31.
- Nygaard, Knut, *Jonas Rein – en monografi*, Oslo, Gyldendal Norsk Forlag, 1947, 219.
- Pocock, John Greville Agard. *Virtue, Commerce and History – Essays on Political Thought and History*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.
- Rian, Øystein, «Det norske embetsaristokratiet», i *Ideal og realitet – 1814 i politisk praksis for folk og elite*, redigert av Marthe Hommerstad og Morten Nordhagen Ottosen, 111–125, Oslo, Akademika Forlag, 2014.
- Rian, Øystein, «Hvorfor var det ikke nordmennene som forlot Frederik VI», *Historisk tidsskrift* 93, no. 1 (Mars 2014): 9–33, (26–27, 32), hentet fra <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/ISSN1504-2944-2014-01-02>
- Rian, Øystein. «Sensuren i Danmark-Norge 1536–1814. Vilkårene for offentlige ytringer 1536–1814», i *Demokratisk teori og historisk praksis – Forutsetninger for folkestyre 1750–1850*, redigert av Hilde Sandvik, 123–160. Oslo: Scandinavian Academic Press, 2010.
- Rørvik, Thor Inge. «’Et formløst øyeblikk’, Lovkomiteen av 1814, i *Kodifikasjon og Konstitusjon. Grunnloven § 94s krav til lovbøker i norsk historie*, redigert av Hilde Sandvik og Dag Michalsen, 26–41. Oslo: Pax Forlag AS, 2013.
- Rørvik, Thor Inge, «’Slekten fra 1814’ – Trekk ved et utdødd dannelsesparadigme», *Rhetorica Scandinavia*, no. 5 (Februar, 1998), 19, hentet fra <https://www.retorikforlaget.se/slekten-fra-1814/?highlight=slekten%20fra%201814>
- Seip, Jens Arup. *Teorien om det opinionsstyrte enevelde*. Oslo: Universitetsforlaget, 1958.
- Seip, Jens Arup. *Utsikt over Norges historie. Bind 1, Tidsrommet 1814–ca 1860*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1974, 49.
- Skinner, Quentin. *Visions of politics, Volume 1, Regarding Method*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- Slagstad, Rune, *De nasjonale strateger* (3.utg.). Oslo: Pax Forlag, 2015.
- Steen, Sverre. «Arne Bergsgård – Ole Gabriel Ueland og bondepolitikken», i *Historisk tidsskrift* 29 1930–1933, 332, hentet fra <https://www.nb.no/items/58ed3a0badbc5a2fe215c5e25f6eb6f0?page=375&searchText=folke-herre>

- Steen, Sverre. «Hvordan Norges Storting ble til», i *Norsk Historie 1814–1914*, redigert av Leiv Mjeldheim, 1–45, Oslo, Universitetsforlaget, 1969,
- Steen, Sverre. *1814, Bind 1, Det frie Norge*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag, 1951.
- Steen, Sverre. *På Fallittens Rand, Bind 2, Det frie Norge*. Oslo: J.W. Cappelens forlag. 1953.
- Stang, Frederik. «Bør Statsraaderne deeltage i Storthingets Debatter», i *Repertorium for Oplysninger og Undersøgelser, vedkommende vigtige Gjenstande for Ottende ordentlige Storthings Virksomhed, Iste Bind*, 12, hentet fra <https://www.nb.no/items/bbc98dbd7d78e86eae836c41a8e52b24?page=231&searchText=luttret>
- Sverdrup-Thygeson Jr., Ulrik. «Det som ikke skjer. Om norsk grunnlovskonservatisme». I *Tolkingar av Grunnlova, Om forfatningsutviklinga 1814–2014*, Oslo: Pax Forlag AS, 2013.
- Tønnesson, Mads Andenæs (red.). *Grunnloven vår 1814–1985* (10.utg), Drammen, Universitetsforlaget, 1985, 132.
- Østvedt, Einar. *Christian Magnus Falsen, Linjen i hans politikk*. Oslo: Aschehoug & co., 1945.